

EU:n viides rahanpesudirektiivi ja sen vaikutukset pankkien toimintaan

Lauri Liski

Tekijä(t) Lauri Liski	
Koulutusohjelma Liiketalouden koulutusohjelma	
Raportin/Opinnäytetyön nimi EU:n viides rahanpesudirektiivi ja sen vaikutukset pankkien toimintaan	Sivu- ja liitesivumäärä 63 + 4
<p>Rahanpesulla tarkoitetaan laittomasta alkuperästä oleviin varoihin kohdistettuja toimia, joiden avulla omaisuuden laiton alkuperä pyritään salaamaan rikosshyödyn menettämisen, oikeudellisen seuraamuksen tai vahingonkorvauksen välttämiseksi. Usein tekijät suorittavat näennäisiä oikeustoimia, joiden avulla rikoksella hankittu omaisuus saadaan näyttämään lailliselta. Rahanpesu on ajankohtainen ja globaalisti vakava uhka rahoitusjärjestelmän turvallisuudelle ja luotettavuudelle.</p> <p>Uuden teknologian luomat mahdollisuudet antavat rikollisille vaihtoehtoisia keinoja rahan pesemiseksi ja anonyymit maksujenvälityspalvelut vaikeuttavat viranomaisten mahdollisuuksia paljastaa sekä pysäyttää rikollisia rahavirtoja. Rikollista rahaa voidaan siirtää esimerkiksi virtuaalivaluuttojen avulla terroristisiin tarkoituksiin.</p> <p>Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista pyritään torjumaan lainsäädännön avulla. Lainsäädännössä asetetaan esimerkiksi pankeille velvollisuus tunnistaa asiakkaansa, kerätä asiakkaistaan tuntemistietoja sekä ilmoittaa viranomaisille epäilyttävistä liiketoimista. Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018, eli niin sanottu viides rahanpesudirektiivi, annettiin 30.5.2018 ja Euroopan Unionin jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin säännökset osaksi kansallista lainsäädäntöään 10.1.2020 mennessä.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tutkitaan viidennen rahanpesudirektiivin sisältämiä keskeisimpiä uudistuksia lainsäädäntöön ja niiden vaikutuksia Suomessa toimivien pankkien toimintaan. Tutkimus tehdään pankkien näkökulmasta, sillä niiden rooli rahanpesun estämisessä on keskeinen. Tutkimus toteutetaan tekemällä laadullinen sisällön analyysi viidennestä rahanpesudirektiivistä. Tutkimuksen tuloksena saadaan vastaukset siihen, mitkä ovat direktiivin keskeisimmät uudistukset sekä siihen, miten uudistukset vaikuttavat Suomessa toimiviin pankkeihin. Tutkimus on toteutettu huhti-toukokuussa 2019 ja syys-lokakuussa 2019, ja se on rajattu koskemaan direktiivin kohtia, joilla on selkeitä vaikutuksia pankkeihin. Trusteja koskeva direktiivin sisältö on rajattu tutkimuksen ulkopuolelle, sillä trusteeja vastaavaa instituutiota ei Suomen oikeusjärjestelmässä tunneta.</p> <p>Tutkimuksessa saadaan selville viidennen rahanpesudirektiivin aiheuttavan pankeille uusia velvollisuuksia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi. Direktiivi tuo virtuaalivaluutan tarjoajat sääntelyyn piiriin, tehostaa valvovien viranomaisten välistä tietojenvaihtoa sekä laajentaa asiakkaan tuntemiseen sovellettavia toimenpiteitä. Direktiivissä säädetään myös tehostetuista tuntemisen toimenpiteistä, jos liiketoimen osapuolena on Euroopan Komission listaama korkean riskin maa.</p>	
Asiasanat Rahanpesu, rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, asiakkaan tunteminen, viides rahanpesudirektiivi, virtuaalivaluutat	

Sisällys

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimusongelma, tavoitteet ja rajaus	2
1.2	Tutkimuksen toteuttaminen ja toteutusmenetelmä	2
2	Rahanpesu.....	4
2.1	Mitä rahanpesu on?	4
2.2	Rahanpesun toteuttamisen vaiheet	6
3	Rahanpesun estämistä koskeva sääntely.....	9
3.1	Rahanpesun estämisen toimijat	9
3.2	Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus.....	13
3.3	Rahanpesun selvittelykeskus	16
3.3.1	Rahanpesun selvittelykeskuksen tilastoja vuodelta 2018	17
3.4	Ajankohtaiset ilmiöt rahanpesussa	20
3.4.1	Ammattimuulit	20
3.4.2	Käteinen rahanpesussa.....	21
3.4.3	Terrorismin rahoittaminen	21
3.4.4	Kryptovaluutat	24
4	Rahanpesun estäminen pankin kannalta.....	29
4.1	Asiakkaan tuntemisvelvollisuus	29
4.1.1	Asiakkaan tunnistaminen	32
4.1.2	Henkilöasiakkaan tunteminen	33
4.1.3	Yritysassiakkaan tunteminen	35
4.1.4	Rahoitusalan vastapuolen tai vakuutusyhtiön tunteminen	37
5	Rahanpesulainsäädännön ja neljännen rahanpesudirektiivin kehitystarpeet	39
5.1	Kryptovaluuttoja koskevan sääntelyn puute	39
5.2	Viranomaisten välinen yhteistyö ja resurssit.....	40
5.3	Terrorismin rahoittamisen estäminen ja havaitseminen.....	41
5.4	Etukätein ladattavat sähköiset maksuvälineet	42
6	Euroopan Unionin viides rahanpesudirektiivi	43
6.1	Miksi direktiivi laadittiin?	43
6.2	Keskeisimmät uudistukset.....	45
6.2.1	Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä	45
6.2.2	Virtuaalivaluuttatoimijat sääntelyn piiriin	47
6.2.3	Tiedonvaihto rahanpesun selvittelykeskusten välillä.....	48
6.2.4	Rahanpesun valvontarekisteri ja tosiasiallisten edunsaajien rekisteröiminen kaupparekisteriin.....	49
6.2.5	Asiakkaan tuntemisvelvollisuus	49
6.2.6	Tehostettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus.....	50

6.2.7	Korkean riskin maita koskevat periaatteet	51
6.3	Vaikutukset pankkien toimintaan	53
6.3.1	Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä	53
6.3.2	Laki virtuaalivaluutan tarjoajista.....	54
6.3.3	Asiakkaan tuntemisvelvollisuus ja tehostetut tuntemisen toimenpiteet	55
6.3.4	Muut vaikutukset	57
7	Pohdinta.....	59
7.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	59
7.2	Tutkimuksen luotettavuus sekä jatkotutkimusehdotukset	61
7.3	Opinnäytetyöprosessin ja oman oppimisen arviointi.....	63
	Lähteet	64

1 Johdanto

Rahanpesu on rikollista toimintaa, jossa laitonta alkuperää olevat varat pyritään naamioimaan laillisiksi erilaisia toimenpiteitä suorittamalla. Rahanpesu on vakava uhka globaalin rahoitusjärjestelmän turvallisuudelle ja luotettavuudelle, sillä esimerkiksi järjestäytyneen rikollisuuden keskuudessa kehitellään jatkuvasti uusia keinoja rahan rikollisen alkuperän häivyttämiseksi ja peittämiseksi. Uuden teknologian luomat mahdollisuudet ja uudenlaiset sähköiset maksunvälityspalvelut vaikeuttavat viranomaisten työtä rikollisten rahavirtojen selvittämiseksi ja pysäyttämiseksi. Erilaiset maksunvälitysmuodot voivat tarjota myös mahdollisuuden siirtää rahaa anonyymisti kriisialueille terroristisiin tarkoituksiin.

Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista pyritään estämään Euroopan Unionin (EU) alueella lainsäädännön avulla. Teknologian kehittymisen ja Euroopassa paljastuneiden rahanpesuskandaalien vuoksi sääntelyä on jouduttu päivittämään viime vuosina usein, sillä niin sanottu neljäs rahanpesudirektiivi säädettiin vuonna 2015 ja viides jo vuonna 2018. Direktiivillä tarkoitetaan Euroopan Unionin neuvoston ja parlamentin antamaa ohjetta, jota noudattaen Euroopan Unionin jäsenvaltioiden on laadittava omat kansalliset lakinsa. Direktiivit ohjaavat siis maiden sisäistä lainsäädäntöä, mutta jokainen jäsenvaltio saa itse valita direktiivin määräysten toteuttamistavat. (Euroopan Parlamentti 2019.)

Tässä opinnäytetyössä selvitetään Euroopan Unionin viidennen rahanpesudirektiivin vaikutuksia Suomessa toimivien pankkien toimintaan. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa koskeva lainsäädäntö vaikuttaa olennaisesti pankkeihin, sillä niillä on keskeinen rooli epäilyttävien liiketoimien ja rahavirtojen havaitsemisessa sekä niiden raportoinnissa viranomaisille. Tästä syystä tarkastelun kohteeksi on valittu juuri pankkien näkökulma. Aihetta tutkitaan analysoimalla viidennen rahanpesudirektiivin sisältöä, lainsäädäntöhankkeen perusteita ja direktiivin vaikutuksia Suomessa toimivien pankkien toimintaan. Direktiivi julkaistiin 30.5.2018 ja EU:n jäsenvaltioiden on implementoitava direktiivin säännökset osaksi kansallista lainsäädäntöään 10.1.2020 mennessä.

Tutkimuksen lopputuloksena on selvitys EU:n viidennen rahanpesudirektiivin taustoista, keskeisimmästä sisällöstä sekä säännösten implementoinnin aiheuttamista muutoksista Suomessa toimivissa pankeissa. Työn tarkoituksena on löytää ongelmakohtia, joiden vuoksi lainsäädäntöä on muutettu, ja selvittää, miten direktiivin säädökset ohjaavat havaitsemaan ja estämään rahanpesua sekä terrorismin rahoittamista aiempaa paremmin. Opinnäytetyö toimii Suomessa finanssi- ja luottolaitoksissa työskenteleville katsauksena ajankohtaiseen lainsäädäntöön ja auttaa hahmottamaan kokonaisuuden rahanpesun, ter-

rorismin rahoittamisen ja asiakkaan tuntemisvelvollisuuden välillä. Opinnäytetyön luke-
malla saa myös käsityksen rahanpesun eri muodoista ja laajuudesta Suomessa sekä op-
pii epäilyttävien liiketoimien tunnusmerkkejä.

1.1 Tutkimusongelma, tavoitteet ja rajaus

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on vastata kahteen päätutkimusongelmaan:

- Mitkä ovat EU:n viidennen rahanpesudirektiivin keskeisimmät uudistukset?
- Miten viidennen rahanpesudirektiivin tuomat muutokset vaikuttavat pankkien toi-
mintaan?

Päätutkimusongelmiin pyritään löytämään vastaus seuraavien alatutkimusongelmien
avulla:

- Mitä on rahanpesu?
- Miten rahanpesua ja terrorismin rahoittamista torjutaan?
- Miten pankit torjuvat rahanpesua ja terrorismin rahoittamista?
- Mitkä ovat viidennen rahanpesudirektiivin laatimisen syyt?

Tutkimus rajataan käsittelemään viidennen rahanpesudirektiivin kohtia, jotka aiheuttavat
eniten muutoksia pankkien velvollisuuksin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estä-
mistyössä. Trusteja koskeva direktiivin sisältö on rajattu tämän tutkimuksen ulkopuolelle,
sillä trusteja vastaavaa instituutiota ei Suomen oikeusjärjestelmässä tunneta, eikä niiden
rooli Suomessa toimivien pankkien rahanpesun torjunnassa ole siksi merkittävä.

1.2 Tutkimuksen toteuttaminen ja toteutusmenetelmä

Opinnäytetyö toteutetaan teoreettis-filosofisena, selittävänä tutkimuksena, jossa tutkimus-
menetelmänä on sisällön analyysi. Sisällön analyysi toteutetaan erittelemällä, luokittele-
malla ja koostamalla Euroopan Parlamentin ja Neuvoston viidennen rahanpesudirektiivin
(2018/843) sisällöstä pankkien toimintaan vaikuttavat kohdat sekä analysoimalla direktiivin
kohtien vaikutuksia Suomessa toimivien pankkien toimintaan. Lisäksi analysoidaan aiem-
man lainsäädännön puutteita ja kehitystarpeita, jotta ymmärretään, miksi viides rahanpe-
sudirektiivi on laadittu.

Opinnäytetyön toinen, kolmas ja neljäs pääluke muodostavat tutkimuksen teoreettisen vii-
tekeyksen. Toisessa pääluvussa perehdytään siihen, mitä rahanpesu on, ja miten sitä
toteutetaan. Kolmannessa pääluvussa syvennyttään rahanpesun estämistä koskevaan
lainsäädäntöön. Luvun aluksi käydään läpi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estä-
misestä Suomessa vastuussa olevat toimijat sekä näiden vastualueet. Tämän jälkeen tu-

tustutaan rahanpesun selvittelykeskuksen vuoden 2018 tilastoihin ja rahanpesussa ajankohtaisiin ilmiöihin kokonaiskuvan ja aiheen ajankohtaisuuden havainnollistamiseksi. Neljännessä pääluvussa perehdytään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan pankkien kannalta.

Pääluvut 2-4 antavat vastauksen tutkimuksen alakysymyksiin ”mitä rahanpesu on?”, ”miten rahanpesua ja terrorismin rahoittamista torjutaan?” sekä ”miten pankit torjuvat rahanpesua ja terrorismin rahoittamista?”. Teoreettisen viitekehyksen lähdeaineisto perustuu pääosin Suomen lainsäädäntöön sekä poliisin ja muiden viranomaisten julkaisemiin ohjeisiin ja materiaaleihin. Lisäksi lähdeaineistona on käytetty muuta rahanpesua, rahanpesun estämistä sekä kryptovaluuttoja käsittelevää lähdekirjallisuutta ja -materiaalia. Päälukujen 2-4 muodostama kokonaisuus auttaa ymmärtämään viidennessä pääluvussa läpikäytäviä rahanpesulainsäädännön kehitystarpeita.

Opinnäytetyön viidennessä ja kuudennessa pääluvussa toteutetaan laadullinen analyysi EU:n rahanpesulainsäädännön sisällöstä. Viidennessä pääluvussa eritellään puutteita lainsäädännössä ennen viidettä rahanpesudirektiiviä ja tuodaan esiin kehitystarpeita, joiden vuoksi viidennen rahanpesudirektiivin laatiminen on ollut tarpeellista. Kuudennessa pääluvussa toteutettavassa sisällön analyysissä EU:n viidennestä rahanpesudirektiivistä tuodaan esiin pankkien kannalta olennaiset kohdat. Kuudennen pääluvun aluksi tuodaan esiin tärkeimmät tekijät viidennen rahanpesudirektiivin laatimisen taustalla. Tämän jälkeen käydään läpi pankkien kannalta keskeisimmät uudistukset lainsäädännössä. Luvun lopuksi analysoidaan uudistusten vaikutuksia Suomessa toimivien pankkien toimintaan.

Opinnäytetyön seitsemännessä ja viimeisessä pääluvussa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia sekä pohditaan tutkimuksen luotettavuutta. Lisäksi esitetään mahdollisia jatkotutkimusehdotuksia. Opinnäytetyön lopuksi pohditaan opinnäytetyöprosessin etenemistä sekä omaa oppimista prosessin aikana.

2 Rahanpesu

Tässä luvussa kerrotaan rahanpesusta ilmiönä sekä käydään läpi rahanpesun toteuttamisen vaiheet.

2.1 Mitä rahanpesu on?

Suomen rikoslain mukaan rahanpesurikokseen syyllistyy henkilö, joka vastaanottaa, käyttää, muuntaa toiseen muotoon, luovuttaa, välittää, siirtää tai pitää hallussaan rikollisin keinoin hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle etua tai peittääkseen tai häivyttääkseen rikoshyödyn tai omaisuuden rikollisen alkuperän tai auttaakseen rikoksen tekijää välttämään rikoksen lainsäädännölliset seuraamukset. Rahanpesurikokseen syyllistyy myös se, joka peittää tai häivyttää laittomin keinoin hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista henkilöä tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä. Rahanpesurikokseen syyllistyvää henkilöä on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Myös yritys toteuttaa rahanpesurikos on rangaistava teko. (Rikoslaki 19.12.1889/39, 6 §)

Törkeänä rahanpesurikoksesta pidetään silloin, kun rikoksen avulla saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas, tai jos rikos on toteutettu erityisen suunnitelmallisesti. Rikoksentehtäjä on tuomittava törkeästä rahanpesusta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi. Jos henkilö toimii törkeästä huolimattomuudesta johtuen rahanpesurikoksen tunnusmerkit täyttäen, on hänet tuomittava tuottamuksellisesta rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Mikäli rahanpesu- tai tuottamuksellinen rahanpesurikos, huomioiden omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena katsottuna vähäinen, rikoksentehtäjä on tuomittava rahanpesurikoksesta sakkoon. Salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi on syytettävä puolestaan henkilöä, joka sopii toisen henkilön kanssa sellaisen törkeän rahanpesurikoksen tekemisestä, jonka kohteena on lahjuksen antamisen, lahjuksen ottamisen, törkeän veropetoksen tai törkeän avustuspetoksen tuottama hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus. Salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi on tuomittava sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Kaikkien rahanpesurikosten toteuttamisyritys on rangaistava teko. (Rikoslaki 19.12.1889/39, 7-10 §)

Rahanpesulla tarkoitetaan siis erilaisia rikoksella hankittuun omaisuuteen tai laittomasta alkuperästä oleviin varoihin kohdistettuja toimia, joiden avulla omaisuuden laitton alkuperä

pyritään salaamaan konfiskaation, rikoksesta seuraavan rangaistuksen tai vahingonkorvauksen välttämiseksi. Usein tekijät suorittavat näennäisiä oikeustoimia, joiden avulla rikoksella hankittu omaisuus saadaan näyttämään lailliselta. Rikollisesta tai laittomasta alkuperästä olevat varat pyritään kierrättämään laillisen maksujärjestelmän läpi varojen tosiasiallisen luonteen, alkuperän tai omistajien peittämiseksi. (Poliisi 2016; Rikoslaki 19.12.1889/39; Valtiovarainministeriö 2019a.)

Rahanpesu edellyttää aina esirikosta. Rikoksella hankittu omaisuus tai rahat voivat olla peräisin mistä tahansa rikoksesta. Rahanpesutoimet kohdistuvat esirikoksella saatuun taloudelliseen hyötyyn ja rikoksen tekijällä on tarve salata saamansa rikoshyöty. Saadun rikoshyödyn avulla tekijä pystyy rahoittamaan uusia rikoksia ja hankkimaan itselleen omaisuutta. Rikoksella saatu hyöty on menettämisseuraamuksen alaista. Menettämisseuraamuksilla tarkoitetaan rikoksen johdosta tapahtuvaa omaisuuden korvauksetonta menettämistä valtiolle. Menettämisseuraamus eli konfiskaatio on siten rikoksen julkisoikeudellinen seuraamus. Konfiskaatio ei ole rangaistus vaan turvaamistoimi, jonka avulla pyritään ehkäisemään rikosten tekemistä ja rikoksesta hyötymistä. (Hallituksen esitys HE 4/2016; Poliisi 2016; Rikoslaki 19.12.1889/39, 10 luku, 2§ ja 3§.)

Onnistuessaan rahanpesu saa rikoksella hankitun omaisuuden näyttämään laillisin keinoin hankitulta, jolloin kyseisten varojen myöhempi käyttäminen olisi mahdollista epäilyksiä herättämättä. Rikoksen tekijä voi pyrkiä rahanpesun avulla rahoittamaan uusia rikoksia tai hankkimaan itselleen varallisuutta. Tarkoituksena voi myös olla varojen integroiminen lailliseen liiketoimintaan. Jos järjestelyt onnistuvat, rikoksen tekijä säilyttää määräysvaltansa hyötyyn ja lopulta järjestely voi saada omaisuuden vaikuttamaan lailliselta. Rahanpesu onkin olennainen osa järjestäytyneen rikollisuuden toimintaa. Organisoitu rikollisuus on kansainvälistynyt muun muassa maksuliikenteen siirryttyä automaattisen tietojenkäsittelyn hoidettavaksi ja Euroopan Unionin alueella hyväksytyn pääomien vapaan liikkuvuuden periaatteen seurauksena. Siten myös ulkomailla tehdyillä rikoksilla saatua hyötyä pestään esimerkiksi Suomessa, jolloin varallisuus kulkee Suomen kautta sähköisessä muodossa ja käteisenä. Varojen kulkeminen rahoitusjärjestelmien kautta useiden eri valtioiden alueella ja useissa eri muodoissa monimutkaistaa rikollisten varojen jäljittämistä ja edellyttää eri viranomaisten yhteistyötä. (Poliisi 2016; Valtiovarainministeriö 2019a.)

Rahanpesun alkurikokset liittyvät usein vero- ja muihin petoksiin sekä esimerkiksi huumausaineiden salakuljetukseen ja verkkorikollisuuteen, joista etenkin verkkorikollisuus on lisääntynyt viime aikoina. Lisäksi korruptio on merkittävä rahanpesun taustalla oleva maailmanlaajuinen ilmiö. Rahanpesussa varallisuutta yleensä siirretään kolmansien henkilöiden nimiin, kuitenkin siten, että rikosentekijä säilyttää määräysvallan omaisuuteen.

Monesti rikoksentehtäjän lähipiiriin kuuluvan henkilön varallisuus kasvaa selittämättömällä tavalla, mutta yhteyttä rikollisiin varoihin on vaikea todistaa. Tällaisissa tapauksissa varojen alkuperän häivyttäminen ja varsinainen kätkeminen näyttäytyvät erillisinä tekoina. (Poliisi 2016; Verohallinto 2018.)

Keskeisimpinä rahanpesun tekotapoina voidaan pitää omaisuuden vastaanottamista, hallussapitoa ja luovuttamista. Rahanpesuun syyllistymisen kannalta on riittävää, että henkilö ottaa rikoksella hankittuja varoja tai tuottoja haltuunsa, jotta varat ja rikoksentehtäjän varallisuuden kasvu eivät paljastuisi viranomaisille. Rahanpesuksi katsotaan myös rikoksen avulla hankitun omaisuuden käyttäminen, muuttaminen toiseen muotoon, luovuttaminen, siirtäminen tai välittäminen eteenpäin sekä varojen alkuperän häivyttäminen tai peittäminen. (Poliisi 2016.)

2.2 Rahanpesun toteuttamisen vaiheet

Erilaisia keinoja rahanpesun toteuttamiseksi on lukemattomia. Tekojen yksityiskohdat poikkeavat toisistaan, mutta lähes kaikissa tekotavoissa voidaan tunnistaa rahanpesun kolme eri vaihetta. Nämä vaiheet ovat sijoitus-, harhautus- ja palautusvaihe. (Poliisi 2016.)

Sijoitusvaiheessa laittomasta alkuperästä oleva raha yritetään kuljettaa laillisen talouden puolelle laillisen rahoitusjärjestelmän piiriin. Rikollista alkuperää oleva raha voidaan saada pankkeihin esimerkiksi avaamalla tilejä yksityishenkilön tai yrityksen nimissä. Talletussummat ovat usein pieniä ja talletustapahtumia tehdään nopeassa tahdissa. (Poliisi 2016; Verohallinto 2018.)

Sijoitusvaiheessa rikoshyöty voidaan myös käyttää suoraan kulutustavaroiden hankintaan, jolloin rahanpesun kohteena ollut omaisuus siirtyy vaihdantaan ja tilalle tullut omaisuus käytetään rikoksentehtäjän yksityistaloudessa. Tällöin harhautus- tai palautusvaihe ei ole tarpeen. Sijoitusvaiheessa kiinnijäämisen riski on suurin, koska tällöin rahanpesijä joutuu kohtaamaan laillisen talouden edustajat, joiden velvollisuutena on tunnistaa asiakkaansa, ja tehdä ilmoitus viranomaisille epäilyttävistä liiketoimista. Tässä vaiheessa mahdollisuudet estää rahanpesua ja selvittää esirikosta ovat parhaat, koska varoja ei ole vielä onnistuttu sulauttamaan osaksi laillista toimintaa. Jos varat onnistutaan saamaan rahoitusjärjestelmään, on niiden jäljittäminen tämän jälkeen hyvin vaikeaa. (Poliisi 2016; Sahavirta 2008, 26-27, 34; Verohallinto 2018.)

Rahanpesun alkurikokset liittyvät usein vero- ja muihin petoksiin sekä esimerkiksi huumeiden salakuljetukseen. Huumeikaupassa runsas käteisen käyttäminen on suosittua, koska

sen perusteella kumpaakaan kaupan osapuolta ei pystytä jäljittämään. Suurten käteissummien käsittely on kuitenkin hankalaa ja siksi rahojen tallettaminen pankkiin on houkuttelevaa. Rahojen tallettaminen voidaan tehdä esimerkiksi "smurffaamalla", mikä tarkoittaa rahojen tallettamista pienissä erissä useisiin eri luottolaitoksiin useiden eri henkilöiden toimesta. Näin kiinnijäämisen riskiä hajautetaan. Sijoitusvaiheessa laitton raha voidaan myös esimerkiksi naamioida laillisen liiketoiminnan tuotoksi tai muuttaa varojen muotoa sijoittamalla virtuaalivaluuttaan. (Poliisi 2016.)

Harhautusvaiheen tarkoituksena on häivyttää lailliseen rahoitusjärjestelmään siirrettyjen laittomien varojen alkuperä ja määräysvaltaa käyttävän henkilön henkilöllisyys omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän tai sijainnin peittämiseksi. Rikollisesti saatu raha kierrätetään esimerkiksi tilisiirtojen ja käteisnostojen kautta useiden eri yksityishenkilöiden ja yritysten tilien kautta, ja varojen muotoa muunnetaan tekemällä sijoituksia, hankintoja ja tallettamalla varoja uudelleen pankkeihin. Tässä vaiheessa voidaan käyttää apuna yhtiöitä, jotka on perustettu niin sanottuihin veroparatiisivaltioihin. Laittomat varat voidaan siirtää myös esimerkiksi asianajajan asiakasvarojen tilille, jonka tietoja suojataan laissa määrättyllä luottamuksensuojalla. (Poliisi 2016; Sahavirta 2008, 32.)

Harhautusvaiheessa toiminnan tavoitteena on, ettei varoja ja niiden laitonta alkuperää enää pystytä yhdistämään toisiinsa. Viranomaisten mahdollisuudet jäljittää laittomat varat ja rahanpesuun osallistuneet henkilöt heikkenevät, mitä useamman yksityishenkilön ja yrityksen kautta rahoja kierrätetään. Osa rahanpesuun käytettävistä yrityksistä on peiteyrityksiä eli pöytälaatikkoyrityksiä. Pöytälaatikkoyrityksillä ei ole työntekijöitä tai olemassa olevaa liiketoimintaa, vaan niiden avulla voidaan siirtää laittomasta alkuperästä olevia varoja rikollisen rahan laittoman alkuperän häivyttämiseksi. Harhautusvaiheessa voidaan hyödyntää jopa useissa eri valtioissa kirjoilla olevia pöytälaatikkoyrityksiä. Virtuaalivaluuttoihin ja -lompakoihin sijoittaminen ovat myös usein käytettyjä keinoja varojen alkuperän häivyttämiseksi. Näin tekijät pienentävät kiinnijäämisen riskiä, koska samalla vaikeutuu esirikoksen ja pestävän rahan yhdistäminen toisiinsa. Huomion arvoista on myös se, että rahanpesijät suosivat toiminnassaan rahoituslaitoksia sellaisissa valtioissa, joissa viranomaisten on vaikea saada pankkialaisuuden alaisia tietoja. (Poliisi 2016.)

Verojen maksamista pidetään helposti näyttönä varojen laillisuudesta, mutta myös tämä voi olla yksi harhautuskeino. Kun rahoja ei enää kyetä jäljittämään alkuperäiseen lähteeseensä, niille luodaan uusi laillinen lähde. Yrityksen hallinta on sopivaa myös palautusvaiheessa, koska näin voidaan rikollisella toiminnalla saadut rahat sekoittaa yhtiön laillisiin varoihin. (Poliisi 2016.)

Rahanpesun toteuttamisen kolmannessa vaiheessa, palautusvaiheessa, varat näyttävät laillisesti hankituilta ja täten esirikoksen tekijä sijoittaa ne julkisesti lailliseen talouteen. Tällöin palautuvat varat voivat näyttää esirikoksen tekijän osalta laillisesti hankitulta vakitukselta toimeentulolta. Raha voidaan palauttaa esimerkiksi jollekin pankkitilille tai muutetaan omaisuudeksi, kuten kiinteistöksi, asunto-osakkeeksi, autoksi tai muuksi arvotavaraksi. (Sahavirta 2008, 33.)

3 Rahanpesun estämistä koskeva sääntely

Rahanpesu on rikoslaissa rikokseksi määriteltävä teko, joten sen estämiseksi on asetettu säädöksiä Euroopan Unionin tasolla ja Suomessa. Tärkeässä roolissa on OECD:n yhteydessä toimiva, hallitusten välinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastainen toimintaryhmä FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering), sillä EU:n rahanpesudirektiivit perustuvat FATFin suosituksiin. Suomessa rahanpesua koskevat lait on säädetty noudattamaan Euroopan Unionin asetuksia ja direktiivejä. Rahanpesun estämiseksi on Suomessa säädetty laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017). Laki on astunut voimaan 3.7.2017 ja se korvasi aiemman lain rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä ja selvittämisestä (503/2008).

Tässä luvussa esitellään rahanpesua ja terrorismin rahoittamista estävien tahojen toimintaa ja vastuualueita. Luvussa käydään myös läpi rahanpesuilmoitusten tekeminen ja ilmoitusvelvollisuus epäilyttävän liiketoimen havaitsemisen yhteydessä. Lisäksi kerron Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen toiminnasta ja annan katsauksen selvittelykeskuksen vuoden 2018 tilastoihin. Luvun loppuun kerron rahanpesun kannalta ajankohtaisista ilmiöistä.

3.1 Rahanpesun estämisen toimijat

Rahanpesulain 7 luvussa säädetään toimivaltaisista viranomaisista, jotka valvovat säännösten ja määräysten noudattamista. Valvovia viranomaisia ovat Finanssivalvonta, Poliisihallitus, Patentti- ja rekisterihallitus, Aluehallintovirasto sekä Ahvenanmaan maakunnan hallitus. Lisäksi asianajajayhdistys valvoo erikseen asianajajista ja heidän apulaisistaan säädetyn ilmoitusvelvollisuuden mukaisesti. Nämä toimivaltaiset viranomaiset ja asianajajayhdistys ovat oikeutettuja tiedonsaantiin finanssialan toimijoilta valvontatehtävän suorittamiseksi. Lisäksi Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksella on oikeus saada tietoja tehtäviensä suorittamiseksi. (Hallituksen esitys 167/2018.)

Finanssivalvonnan tehtävistä säädetään Finanssivalvonnasta annetussa laissa, lukuisissa erityislaeissa ja EU-asetuksissa. Finanssivalvonta toimii Suomen Pankin yhteydessä ja sen tehtävänä on valvoa finanssimarkkinoilla toimivien tahojen toimintaa sekä edistää hyvien menettelytapojen noudattamista finanssimarkkinoilla parantaen samalla ihmisten tietämystä finanssimarkkinoista. Finanssivalvonta valvoo, että sen valvonnan alaisten toimijoiden toimintatavat, riskienhallintamekanismit ja sisäinen valvonta täyttävät lakien asettamat vaatimukset. Toiminnan tavoitteena on finanssimarkkinoiden vakauden edellyttäminen

luotto-, vakuutus- ja eläkelaitosten ja muiden valvottavien vakaa toiminta sekä vakuutettujen etujen turvaaminen ja yleisen luottamuksen säilyminen finanssimarkkinoiden toimintaan. Finanssivalvonta myös myöntää toimilupia ja rekisteröi finanssimarkkinoiden toimijoita sekä vahvistaa niiden toimintaa koskevia sääntöjä. Finanssivalvonta valvoo siis esimerkiksi pankkeja ja niiden riskienhallinnan menettelytapoja sekä sitä, että pankit noudattavat niitä koskevia velvollisuuksia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja selvittämiseksi. (Hallituksen esitys 167/2018.; Finanssivalvonta 2018a.; Laki Finanssivalvonnasta 19.12.2008/878.)

Suomessa Keskusrikospoliisin yhteydessä toimiva rahanpesun selvittelykeskus käsittelee sille tehdyt rahanpesuepäilyilmoitukset. Rahanpesun vastaisen lainsäädännön kehittämistä vastaa sisäasiainministeriö. Poliisilla ja Rajavartiolaitoksella on oikeus saada tietoja esitutkintaan, rikosten ennalta estämiseen, selvittämiseen sekä kansallisen turvallisuuden ylläpitämiseen. Poliisilla tarkoitetaan sekä Poliisihallituksen alaisia yksiköitä että suojelupoliisia. Poliisilain 6 luvussa säädetään poliisitutkinnassa tarvittavista tiedoista. Lain mukaan poliisilla on päällystään kuuluvan poliisimiehen pyynnöstä oikeus saada rikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tarvittavia tietoja yhteisön jäsentä, tilintarkastajaa, toimitusjohtajaa, hallituksen jäsentä tai työntekijää velvoittavan yritys-, pankki- tai vakuutussalaisuuden estämättä. Poliisilla on sama oikeus saada 6 luvussa tarkoitettussa poliisitutkinnassa tarvittavia tietoja, jos tärkeä yleinen tai yksityinen etu sitä vaatii. (Finanssivalvonta 2018b; Hallituksen esitys 167/2018; Poliisilaki 4:3.1 ja Poliisilaki 6:4)

Patentti- ja rekisterihallituksen tilintarkastusvalvonta kartoittaa tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen toimintaan liittyviä rahanpesun riskejä. Riskit voivat liittyä tilintarkastajien ja tilintarkastusyhteisöjen toimintaan sekä tilintarkastusasiakkaiden toimintaan. Riskejä arvioidaan esimerkiksi asiakkaiden toimialan, toiminnan luonteen ja maantieteellisen sijainnin perusteella. Tilintarkastusvalvonta valvoo tilintarkastajia ja tilintarkastusyhteisöjä, ja antaa näille ohjeita sekä määräyksiä liittyen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen liittyvistä velvoitteista. Keskeiset valvonnan keinot ovat laadun tarkastukset sekä tilintarkastajan toiminnan tutkiminen jälkikäteen. Tilintarkastajan laissa säädetyt rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa koskevat velvoitteet koskevat erityisesti asiakkaan tunnistamista, epäilyistä ilmoittamista, salassapitoa ja velvollisuutta keskeyttää liike-toimi asiakkaan kanssa. (Patentti- ja rekisterihallitus 2018.)

Etelä-Suomen aluehallintovirasto (AVI) valvoo valtakunnallisesti rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain (28.6.2017/444) ja sen nojalla annettujen säännösten noudattamista. Rahanpesulaissa on säädetty ilmoitusvelvollisuudesta tietyillä

aloilla toimiville elinkeinonharjoittajille, joita kutsutaan laissa ilmoitusvelvollisiksi. Ilmoitusvelvollisten on lain vaatimusten mukaan tunnistettava asiakkaansa, seurattava asiakkaiden toimintaa, tehtävä ilmoitus epäilyttävistä liiketoimista Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskukselle ja valvottava, että elinkeinonharjoittajat tuntevat rahanpesulain velvoitteet ja noudattavat niitä toiminnassaan. (AVI 2019a.)

Aluehallintovirasto valvoo seuraavia ilmoitusvelvollisia:

- Valuutanvaihtoliikkeet
- Yritys- ja omaisuudenhoitopalveluiden tarjoajat
- Rahoituslaitokset, jotka eivät kuulu Finanssivalvonnan piiriin, kuten esimerkiksi perintäliikkeet tai kuluttajaluotonantajat
- Panttilainauslaitokset
- Kiinteistönvälitysliikkeet ja vuokrahuoneistojen välitysliikkeet
- Veroneuvontapalveluiden tarjoajat
- Kirjanpito tehtäviä toimeksiannosta hoitavat
- Tavaroita myyvät tai välittävät, siltä osin kuin otetaan vastaan maksusuorituksena käteistä yhtenä suorituksena tai toisiinsa kytkeytyvinä suorituksina yhteensä vähintään 10 000 euroa
- Oikeudellisia palveluita tarjoavat, pois lukien asianajajat, siltä osin kuin toimitaan asiakkaan puolesta tai lukuun liiketoimissa, jotka liittyvät
  - a) kiinteistöjen tai liiketoimintayksikköjen ostamiseen, myyntiin, toteuttamiseen tai suunnitteluun
  - b) asiakkaan rahavarojen, arvopaperien tai muiden varojen hoitamiseen
  - c) pankki-, säästö- tai arvo-osuustilien avaamiseen tai hoitamiseen
  - d) yhtiöiden perustamiseen, johtamiseen tai yritysten hallinnoimiseksi tarvittavien varojen järjestelyyn; tai
  - e) säätiöiden, yhtiöiden tai vastaavien yhteisöjen perustamiseen, johtamiseen tai niiden toiminnasta vastaamiseen. (AVI 2019a.)

Aluehallintoviraston valvonnassa keskeinen toimintaperiaate on ilmoitusvelvollisten riittävä ohjeistaminen ja tiedottaminen, jolla pyritään varmistamaan, että ilmoitusvelvolliset ovat tietoisia lain heille asettamista velvoitteista. AVI lähettää myös selvityspyyntöjä ilmoitusvelvollisille ja tekee satunnaisia tarkastuskäyntejä selvittääkseen, miten lain velvoitteita noudatetaan. Aluehallintovirastolla on oikeus saada salassapitosäännösten estämättä valvomiltaan ilmoitusvelvollisilta valvonnan kannalta tarpeelliset tiedot. (AVI 2019a.)

Ahvenanmaan maakunnan hallitus suorittaa valvontaviranomaisen velvoitteita Ahvenanmaan itsehallintoalueella. Valvonta perustuu osittain Ahvenanmaan itsehallintolakiin (1144/1991) ja lakiin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Tasavallan presidentti on antanut asetuksen eräiden rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla 27.6.2018. Asetuksessa esitetään valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan välinen toimivallanjako rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa koskevissa asioissa. (Tasavallan presidentin asetus eräiden rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla 2018.)

Suomalaisten valvontaviranomaisten toiminta perustuu rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen kansainvälisiin standardeihin. Sääntelyllä pyritään saamaan globaalit rahoitusmarkkinat noudattamaan yhtenäisiä asiakkaan tuntemista koskevia menettelytapoja. Tärkeässä roolissa on OECD:n alaisuudessa toimiva, hallitusten välinen rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastainen toimintaryhmä FATF (Financial Action Task Force on Money Laundering). EU:n rahanpesudirektiivit perustuvat FATF:in suosituksiin. (Finanssivalvonta 2018b; Valtioneuvosto 2019.)

FATF on G7-maiden vuonna 1989 perustama kansainvälinen yhteistoimintaryhmä rahanpesun torjumiseksi. Jäseninä on 36 valtiota ja kaksi kansainvälistä organisaatiota, jotka ovat Euroopan Komissio sekä Persianlahden arabimaiden yhteistyöneuvosto. Suomi liittyi FATF:in jäseneksi vuonna 1991. FATF:n antamat suositukset asettavat jäsenille vaatimukset siitä, millä tasolla kunkin maan rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaa koskevan lainsäädännön ja toimenpiteiden tulee olla. FATF valvoo suositusten noudattamista säännöllisin väliajoin suorittamissaan maatarkastuksissa. FATF julkaisi edellisen Suomea koskevan maakohtaisen katsauksen 16.4.2019. (Poliisi 2019a; Valtioneuvosto 2019.)

Lisäksi eurooppalaiset valvontaviranomaiset antavat Euroopan komissiolle yhteisiä ohjeita ja luonnoksia komissiolle teknisiksi sääntelystandardeiksi. Eurooppalaiset valvontaviranomaiset eli ESAt (European Supervisory Authority) koostuvat kolmesta eri viranomaisesta. Nämä ovat Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen eli ESMA (The European Securities and Markets Authority), Euroopan pankkiviranomainen eli EBA (European Banking Authority) ja Euroopan vakuutus- ja lisäeläkeviranomainen, EIOPA (European Insurance and Occupational Pensions Authority). Neljännessä rahanpesudirektiivissä on säädetty näiden viranomaisten tehtävistä rahanpesun estämiseksi. (Finanssivalvonta 2018b.)

3.2 Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus

Rahanpesun estämisen kannalta keskeisessä asemassa on ilmoitusvelvollisten toiminta. Ilmoitusvelvollisia ovat sellaiset elinkeinonharjoittajat, jotka voivat toimintansa ohessa havaita rahanpesua tai joita voidaan käyttää hyväksi osana rahanpesun toteuttamista. Näitä ovat muun muassa rahoitus-, sijoitus- ja vakuutusalan toimijat sekä tilintarkastajat, asianajajat ja kiinteistövälitysliikkeet. Ilmoitusvelvollisten on raportoitava havaitsemistaan epäilyttävistä liiketoimista valvoville viranomaisille. (Finanssivalvonta 2018c; Verohallinto 2018.)

Ilmoitusvelvollisilla on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä säädettyyn lakiin perustuva velvollisuus tuntea ja tunnistaa asiakkaansa. Asiakkaan tuntemisvelvoitteen sisältyy tietojen hankkiminen asiakkaan toiminnasta, liiketoiminnan laadusta ja laajuudesta sekä perusteet palvelun tai tuotteen käyttämiselle. Nämä perustuvat lain kohtaan selonottovelvollisuudesta ja jatkuvasta seurannasta. Ilmoitusvelvollisten on seurattava asiakkaidensa käyttämiä palveluita ja pidettävä asiakkaista kerätyt tuntemistiedot jatkuvasti ajan tasalla. Seuranta on osa liiketoiminnan riskien hallintaa ja ilmoitusvelvollisten on seurattava esimerkiksi asiakkaidensa käyttämiä rahoituspalveluita, maksuliikennettä, sijoitustoimintaa, talletuksia ja vakuutuspalveluita. Selonottovelvollisuuden seurauksena ilmoitusvelvollisten on tavanomaisesta poikkeavan tai epäilyttävän liiketoimen havaitessaan velvollisuus ryhtyä selvittämään liiketoimen perusteita ja tarkoitusta. Lisäselvitykset asiakkaalta saatuaan ilmoitusvelvollisen on tehtävä ilmoitus rahanpesun selvittelykeskukselle, mikäli liiketoimelle ei löydy järkevää selitystä tai on syytä epäillä sen liittyvän rahanpesuun tai rikollisuuteen. (Finanssivalvonta 2018c; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017.)

Ilmoitusvelvollisen on tehtävä ilmoitus keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskukselle kaikista epäilyttävistä liiketoimista. Ilmoitus tehdään sähköisesti ilmoitussovelluksella. Ilmoitussovellus löytyy internet-osoitteesta <https://ilmoitus.rahanpesu.fi/Home>. Rahanpesuilmoitus voidaan tehdä joko organisaation edustajana tai yksityishenkilönä. Ilmoituksen tekeminen edellyttää järjestelmään rekisteröitymistä. Erityisestä syystä ilmoitus voidaan kuitenkin tehdä myös muuta salattua yhteyttä tai tietoturvallista menettelyä käyttäen. (Poliisi 2019b.)

Ilmoitusvelvollisen on ryhdyttävä selvittämään liiketoimen taustoja aina, jos liiketoimi poikkeaa asiakkaan tavanomaisesta toiminnasta esimerkiksi suuruudeltaan tai rakenteeltaan. Myös, jos liiketoimen tekemiselle ei löydy järkevää taloudellista perustetta tai se ei sovi

yhteen asiakkaan taloudellisen tilanteen kanssa, on toimen tarkoitus pyrittävä selvittämään. Mikäli saatujen selvitysten perusteella liiketoimi vaikuttaa epäilyttävältä, rahanpesuilmoitus on tehtävä ilman aiheetonta viivytystä, jotta varoja ei ehdittäisi siirtää viranomaisten ulottumattomiin. Rahanpesuilmoitus ei ole rikosilmoitus eikä sen tekeminen edellytä, että ilmoitusvelvollinen tuntee rikollisten tekojen tunnusmerkistöjä. Rahanpesun selvittelykeskukseen voi ottaa tarvittaessa yhteyttä myös puhelimitse tai sähköpostilla. (Poliisi 2019b.)

Epäilyttävästä liiketoimesta ilmoittamatta jättäminen on rangaistavaa, joten ilmoitus on syytä tehdä, vaikka ilmoitusvelvollinen havaitsisi epätavanomaisen liiketoimen vasta myöhemmin. Jos jälkeenpäin ilmenee seikkoja, jotka tekevät aiemmista liiketoimista epäilyttäviä, on rahanpesuilmoitus tehtävä myös silloin. Ilmoitus tulee tehdä riippumatta siitä, suoritettiin liiketoimi, keskeytettiin se tai vaikka ilmoitusvelvollinen olisi kieltäytynyt sen suorittamisesta. Rahanpesuilmoitus on tehtävä myös sellaisissa tapauksissa, jossa asiakassuhdetta ei ole perustettu tai sen perustamisesta on kieltäydytty epäilyttävien taustojen vuoksi. (Poliisi 2019b.)

Epätavanomaisesta tai epäilyttävästä liiketoimesta ilmoittaminen on poikkeus asiakastietojen salassapitovelvollisuuteen. Ilmoitusvelvollinen ei ole asiakkaalle korvausvelvollinen, mikäli asiakkaalle aiheutuu taloudellista haittaa liiketoimen selvittämisestä, keskeyttämisestä tai siitä, jos ilmoitusvelvollinen kieltäytyy suorittamasta liiketoimea tai tekee siitä ilmoituksen rahanpesun selvityskeskuselle. Vahingonkorvausvastuusta vapautuminen kuitenkin edellyttää ilmoitusvelvollisen noudattavan sellaista huolellisuutta, jota siltä olosuhteet huomioon ottaen voidaan kohtuudella vaatia. (Poliisi 2019b.)

Rahanpesun selvittelykeskus arvioi epäilyttävien tapausten kulkua tehtyjen rahanpesuilmoitusten perusteella. Toisinaan, jos ilmoitusvelvollinen on selvittelykeskukseen ajoissa yhteydessä, voivat ilmoitusvelvollinen ja viranomaiset sopia järjestelystä, jossa epäilyttävä liiketoimi suoritetaan, koska sen keskeyttäminen saattaisi vaikeuttaa rikollisen hyödyn saajan tai tapauksen selvittämistä. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 28.6.2017/444, 4 luku 5 §; Poliisi 2019b.)

Epäilyttävää liiketoimea koskevan rahanpesuilmoituksen sisällöstä on säädetty laissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä sekä tarkemmin valtioneuvoston asetuksessa. Epäilyttävää liiketoimea koskevan ilmoituksen on sisällettävä asiakkaasta kerätyt tuntemistiedot sekä tiedot liiketoimen luonteesta, liiketoimeen kohdistuvien varojen tai omaisuuden määrästä sekä valuutasta, tiedot varojen tai omaisuuden alkuperästä tai kohde ja syy, joka herätti epäilyksen liiketoimesta. Lisäksi ilmoituksessa täytyy mainita,

suoritettiin liiketoimi, kieltäytyttiinkö siitä vai onko se keskeytettynä. Ilmoituksen syyksi voidaan kirjata esimerkiksi käteistalletus tai -nosto, tilisiirto, epäilyttävä varojen kierrätys, valuutansiirto tai -vaihto, irtaimen kauppa, käteisen kuljetus tai vakuutus. Ilmoitussovellus on pyritty kehittämään niin kattavaksi, että keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen ei tarvitsisi kysellä ilmoitusvelvollisilta erikseen lisätietoja. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 28.6.2017/444, 4 luku, 2 §.)

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen ja selvittäminen edellyttää ilmoitusvelvollisilta tarvittaessa liiketoimen keskeyttämistä tai varojen jäädyttämistä. Rahanpesun selvittelykeskus voi määrätä ilmoitusvelvollisen jäädyttämään varat enintään 10 arkipäivän ajaksi, jos tämä mahdollistaa rahanpesutapauksen tai terrorismin rahoittamisen selvittämisen, estämisen, paljastamisen tai tutkintaan saattamisen. (Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 28.6.2017/445, 1 luku, 6 §.)

Ilmoitusvelvollisten toimintaan vaikuttavat olennaisesti myös kansainväliset pakotteet. Yhdistyneiden Kansakuntien, eli YK:n, turvallisuusneuvosto voi määrätä kaikkia YK:n jäsenvaltioita sitovia pakotteita kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden säilyttämiseksi. Kansainvälisille pakotelistoille asetetaan valtioita, ryhmiä ja henkilöitä, joiden katsotaan olevan osallisia esimerkiksi terrorismiin, joukkotuhoaseiden levittämiseen tai laajoihin ihmisoi-keusloukkauksiin. Pakotteilla rajoitetaan yhteistyötä luetteloihin määrättyjen toimijoiden kanssa. Euroopan unionissa kaikki YK:n turvallisuusneuvoston määräämät pakotteet saatetaan voimaan EU-tason lainsäädännöllä. EU voi säätää lisäksi omia pakotteita, jotka sitovat kaikkia Euroopan Unionin jäsenvaltioita. (Ulkoministeriö 2019.)

Pakotelistoille määrättyjen toimijoiden varat ja omaisuus on jäädytettävä, ja heidän kanssaan on kieltäydyttävä kaikenlaisista liiketoimista. Pakotteiden piiriin kuulumattomat yritykset eivät myöskään saa toimia pakotteiden alaisen yrityksen tai henkilön välikätenä, joten liiketoimista kieltäydytään myös pakotelistattujen yhtiöiden tytäryhtiöiden kanssa. Ilmoitusvelvollisten on toiminnassaan noudatettava kieltoa tehdä liiketoimia pakotelistoilla olevien toimijoiden kanssa. Jos ilmoitusvelvollinen havaitsee asiakkaissaan jäädytys- tai pakotelistalla olevan henkilön tai yhteisön, tai pakotelistalla oleva taho yrittää solmia asiakassuhteen ilmoitusvelvollisen kanssa, tulee asiasta ilmoittaa viipymättä Helsingin ulosottovirastolle sähköpostitse osoitteeseen helsinki.uo@oikeus.fi. Helsingin ulosottovirastoon suositellaan ottamaan yhteyttä myös silloin, jos ilmoitusvelvollinen on epävarma, onko asiakkaana oleva taho sama kuin pakotelistalla oleva. (Ulkoministeriö 2019.)

Jos ilmoitusvelvollinen havaitsee asiakkaansa olevan pakote- tai jäädytyslistalla, tulee mahdollinen vireillä oleva liiketoimi keskeyttää eikä varoja saa luovuttaa tällaiselle henkilölle tai yhteisölle. Jäädytys- tai pakotelistalla olevalle henkilölle tai yhteisölle kuuluvia varoja ei myöskään saa luovuttaa eteenpäin kolmannelle taholle ilman viranomaisen antamaa lupaa. Terrorismin torjumiseksi tehtyjen kansallisten varojen jäädyttämistä koskevien päätösten sekä terrorismin vastaisten pakotesäädösten rikkominen on säädetty rangaistavaksi rikoslaisissa. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 28.6.2017/444.)

Pakotelistojen avulla taloudellisia rajoituksia voidaan kohdistaa muun muassa tiettyjen teollisuuden alojen toimijoihin tai valtion omistamiin yrityksiin. Siksi myös pankkisuhteet toisiin pankkeihin voivat olla rajoitettuna toisen valtion ollessa pakotteiden alaisena. Kansainvälisillä finanssipakotteilla voidaan siis jäädyttää varoja, jotta niitä ei käytettäisi terroristisiin tarkoituksiin. Suomessa keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskus laatii varojen jäädyttämisspäätökset ja ylläpitää listaa pakotteiden alaisista toimijoista. Kansainväliset pakotteet ovat voimassa siihen saakka, kunnes YK:n turvallisuusneuvosto muuttaa päätöksen ja ulkoministeriö tiedottaa asiasta. Kansallisten pakotteiden muuttamisesta vastaa rahanpesun selvittelykeskus ja Euroopan Unionin laajuisten pakotteiden päättämisestä EU:n toimielimet. (AVI 2019b; Finanssivalvonta 2015; Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013; Ulkoasianministeriö 2016; Ulkoministeriö 2019.)

3.3 Rahanpesun selvittelykeskus

Rahanpesun selvittelykeskus on Keskusrikospoliisiin vuonna 1998 perustettu yksikkö, jonka tehtävänä on rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen, paljastaminen ja selvittäminen sekä tutkintaan saattaminen. Rahanpesun selvittelykeskuksen toiminnasta on säädetty Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta (445/2017). Selvittelykeskus vastaanottaa sille tehdyt laissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017) tarkoitetut epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset, käsittelee ne, analysoi sekä antaa palautetta ja luovuttaa oleellista tietoa muille viranomaisille Suomessa, kuten esimerkiksi poliisille, Verohallinnolle, suojelupoliisille, tullille ja rajavartiolaitokselle. Kansainvälinen yhteistyö muiden valtioiden viranomaisten ja kansainvälisten järjestöjen kanssa on myös tiivistä, erityisesti Euroopan talousalueen sisällä. (Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 28.6.2017/445; Poliisi 2019c.)

Selvittelykeskus tekee yhteistyötä ilmoitusvelvollisten kanssa ja vastaanottaa myös varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi annetussa laissa (325/2013) tarkoitettuja ilmoituksia. Keskus käsittelee nämä ilmoitukset, selvittää edellytykset laissa tarkoitetuille

jäädättämispäätöksille sekä tekee jäädättämispäätöksiä koskevia esityksiä. Rahanpesun selvittelykeskuksen tehtäviin on kirjattu laissa myös tilaston pitäminen rahanpesulaissa tarkoitettujen ilmoitusten ja liiketoimien keskeytysten lukumäärästä, tutkintaan saatettujen epäilyttäviä liiketoimia koskevien ilmoitusten lukumäärästä sekä tehdyistä, vastaanotetuista, evätyistä ja vastatuista tietopyynnöistä. (Poliisi 2019c; Verohallinto 2018.)

Rahanpesun selvittelykeskuksen toiminta on jaettu kolmeen ryhmään. Selvittelyryhmä kirjaa saapuneet ilmoitukset epäilyttävistä liiketoimista rahanpesurekisteriin sekä arvioi ja selvittää saapuneita ilmoituksia. Selvittelyryhmä myös suorittaa ensivaiheen poliisitutkintaa sekä tarpeen vaatiessa saattaa epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset esitutkintaan. Lisäksi selvittelyryhmän tehtävänä on vastata kotimaisiin ja kansainvälisiin tiedusteluihin sekä edistää ja hoitaa yhteyksiä sidosryhmien kanssa. (Poliisi 2019c.)

Terrorismin rahoittamisen torjunnan ja varojen hallinnollisen jäädättämisen ryhmän työtehtäviin kuuluvat terrorismin rahoituksen torjuntaan liittyvät asiat, siihen liittyvien ilmoitusten käsittely ja analysointi sekä tiedonhankinta terrorismin torjunnan kannalta kiinnostavista kohteista. Ryhmä vastaa myös varojen jäädättämisestä terrorismin torjumiseksi annetun lain mukaisten päätösten valmistelusta ja julkisen listan ylläpidosta. Analyysiryhmä puolestaan vastaa yksikön operatiivisen ja strategisen analyysin tuottamisesta, pitää yllä laissa määrättyjä tilastoja, laatii selvittelykeskuksen vuosikertomukset sekä kehittää tietojärjestelmiä. (Poliisi 2019c.)

3.3.1 Rahanpesun selvittelykeskuksen tilastoja vuodelta 2018

Rahanpesun selvittelykeskus vastaanotti yhteensä 39 220 epäilyttävää liiketoimintaa koskevaa ilmoitusta vuonna 2018. Ilmoitusten määrä väheni vuodesta 2017 noin 9 000 ilmoituksella, mikä vastaa noin 19 % osuutta. Pankkien tekemien ja muiden manuaalisesti käsiteltävien ilmoitusten määrä jatkoi kuitenkin kasvuaan jo neljättä vuotta peräkkäin. Pankit tekivät yli 9000 ilmoitusta, mikä tarkoittaa vuoteen 2017 verrattuna noin 75 % kasvua. (Poliisi 2019d.)

Pankkien tekemät ilmoitukset kattoivat noin 23 % kaikista Rahanpesun selvittelykeskuksen vastaanottamista ilmoituksista vuonna 2018. Vuonna 2017 pankkien tekemien ilmoitusten osuus kokonaismäärästä oli 11 % ja vuonna 2016 10 %. Pankkien lisääntynyt aktiivisuus ilmoitusten tekemiseen ja ilmoitusten kokonaismäärän vähentyminen ovat nostaneet pankkien tekemien ilmoitusten osuutta kokonaismäärästä suhteessa aiempiin vuosiin. Lukumääräisesti eniten ilmoituksia tekivät rahapeliyhteisöt, yleistä maksujen välitystä tarjoavat yhtiöt sekä pankit. (Poliisi 2019d.)

Rahanpesun selvittelykeskus käynnisti vuonna 2018 selvityksen 1401 tapauksesta. Pääosa selvityksistä aloitettiin vastaanotettujen rahanpesuilmoitusten perusteella, mutta osaa tapauksista ryhdyttiin selvittämään selvittelykeskuksen vastaanottamien tiedustelujen perusteella. Tapausten käsittelyaika vaihtelee suuresti. Toisinaan tapauksen selvittäminen onnistuu muutamassa päivässä, mutta monimutkaisemmissa tapauksissa selvittely voi kestää useista kuukausista jopa muutama vuoteen. (Poliisi 2019d.)

Tiedonvaihto muiden viranomaisten kanssa sekä yhteistyö yksityisen sektorin toimijoiden kanssa ovat tärkeässä roolissa rahanpesun selvittelykeskuksen toiminnassa. Selvittelykeskus lähettää tiedusteluja kotimaisille toimijoille, muille viranomaisille sekä ulkomaisille viranomaisille. Selvittelykeskus voi myös määrätä ilmoitusvelvollisen keskeyttämään liike-toimen tai jäädyttämään varat kymmenen päivän ajaksi Suomessa sekä pyytää ulkomaisia selvittelykeskuksia jäädyttämään tai pysäyttämään varoja ulkomaisilla tileillä. (Poliisi 2019d.)

Selvittelykeskus vastaanotti kotimaisilta toimijoilta 165 tiedustelua ja ulkomaisilta toimijoilta 116 tiedustelua rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyen vuoden 2018 aikana. Ulkomaiset toimijat olivat kaikki muiden maiden rahanpesuysiköitä. Eniten Suomeen tiedusteluja lähettäneet maat olivat Saksa, Luxemburg, Venäjä ja Ranska. Tiedustelut liittyivät useimmiten terrorismiin tai virtuaalivaluuttoihin. Kotimaisista tiedusteluista suurin osa vastaanotettiin paikallispoliisilta, jolta vastaanotettiin 95 tiedustelua, ja Keskusrikospoliisilta, jolta vastaanotettiin 54 tiedustelua. (Poliisi 2019d.)

Vuonna 2018 Rahanpesun selvittelykeskus lähetti yhteensä 487 tiedustelua kotimaassa, pääosin yksityisille toimijoille, joista 216 pankkisektorille. Selvittelykeskus lähetti myös 295 tiedustelua ulkomaalaisille rahanpesuysiköille 53 eri maahan. Eniten tiedusteluja lähetettiin Iso-Britanniaan, mistä vuoden 2018 aikana kysyttiin tietoja yhteensä 31 kertaa. Toiseksi eniten tiedusteluja lähetettiin Saksaan ja kolmanneksi eniten Viroon. (Poliisi 2019d.)

Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta antaa selvittelykeskukselle itsenäisen päätösvallan luovuttaa tietoa kotimaisille viranomaisille, muiden valtioiden rahanpesun selvittelykeskuksille tai muulle toimivaltaiselle viranomaiselle. Tiedonvaihto lakia valvovien viranomaisten kanssa on avainasemassa yhteisessä taistelussa rahanpesua ja terrorismin rahoittamista vastaan. (Poliisi 2019d.)

Tiedonluovutuksia rahanpesun selvittelykeskus teki 1312 kappaletta vuonna 2018. Tietoja luovutettiin avoimiin sekä uusiin rikosilmoituksiin tai toisille viranomaisille rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi. Luovutuksista suurin osa tehtiin toiselle viranomaiselle rikosten estämiseksi tai paljastamiseksi. Tiedonluovutuksia tehtiin eniten paikallispoliisin eri yksiköille, näistä suurin määrä Helsingin poliisilaitokselle. (Poliisi 2019d.)

Selvittelykeskuksen toiminta johti 51 uuden esitutinnan aloittamiseen, mikä oli 26 % enemmän kuin edellisenä vuonna 2017. Enimmäkseen tiedonluovutuksia tehtiin kotimaisille viranomaisille, mutta 95 tiedonluovutusta lähetettiin ulkomaisille viranomaisille vastauksina tiedonpyyntöihin. Lisäksi ulkomaalaisille viranomaisille luovutettiin tietoja 43 tapauksessa spontaanisti. Spontaanit luovutukset ovat tapauksia, joissa selvittelykeskus havaitsee tapauksen liittyvän toiseen maahan ja informaatio päätetään lähettää kyseisen maan viranomaisille. (Poliisi 2019d.)

Yleisin rikosnimike tapauksissa, joihin selvittelykeskus luovutti tietoa, oli törkeä petos. Kaikkiaan rikosilmoituksiin, joihin selvittelykeskus luovutti tietoa, liittyi vuonna 2018 yhteensä 85 eri rikosnimikettä. Seuraavaksi yleisimmät nimikkeet olivat törkeä rahanpesu, törkeä veropetos, törkeä kirjanpitorikos ja rekisterimerkintärikos. (Poliisi 2019d.)

Vuonna 2018 selvittelykeskus antoi poikkeuksellisen paljon liiketoimen keskeyttämistä koskevia määräyksiä eli jäädytyksiä. Jäädytysmääräyksiä annettiin 54 kappaletta, mikä oli huomattava muutos vuosiin 2017, jolloin jäädytysmääräyksiä annettiin 33, ja vuoteen 2016, jolloin määräyksiä annettiin 36 kappaletta. Jäädytysmääräyksillä jäädytettiin yhteensä yli 5,2 miljoonan euron verran varoja 57 eri tililtä, minkä seurauksena viranomais-ten haltuun jäi yli 2,3 miljoonaa euroa. (Poliisi 2019d.)

Rahanpesun selvittelykeskus voi pyytää myös ulkomaisia viranomaisia pysäyttämään rikkollisen toiminnan seurauksena Suomesta ulkomaille siirrettyjä varoja. Vuonna 2018 selvittelykeskus lähetti ulkomaille 8 tällaista pyyntöä. Varojen arvo oli yhteensä hieman yli miljoona euroa ja näistä 800 000 euroa saatiin pysäytettyä yhteistyön avulla. Toimenpiteitä ja tiedonluovutuksia kotimaisille viranomaisille varojen takavarikoimiseksi ei ole systemaattisesti kirjattu, mutta joissakin tapauksissa takavarikot voivat olla hyvinkin huomattavia. (Poliisi 2019d.)

Yleisimmät syyt ilmoituksien tekemiseen vuonna 2017 olivat epätavalliset tilisiirrot, poikkeavuus asiakasryhmän normaalista toiminnasta ja puutteellinen varojen alkuperäselvitys. (Verohallinto 2018)

3.4 Ajankohtaiset ilmiöt rahanpesussa

Rikolliset keksivät jatkuvasti uusia ja monimutkaisia järjestelyjä peittääkseen rikoksella hankitun omaisuutensa alkuperän ja välttääkseen rikoshyödyn menettämisen sekä oikeudelliset seuraamukset. Suomeen monet ilmiöt saapuvat pienellä viiveellä osittain tiukan lainsäädännön ja osittain maantieteellisen sijainnin vuoksi. Tässä luvussa käydään läpi Suomessa ajankohtaisimpia ilmiöitä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjunnassa.

3.4.1 Ammattimuulit

Ammattimuulit ovat ammattimaisia rahanpesijöitä, jotka toimivat rahanpesuprosessin sijoittamis- ja harhautusvaiheissa. Muulit toimivat suunnitelmallisesti ja saapuvat usein joukolla johonkin tiettyyn valtioon, jossa he avaavat väärillä henkilötiedoilla suuren määrän tilejä eri pankkeihin. Tämän jälkeen pankkitileille siirretään ulkomaisilta tileiltä erilaisilla rikoksilla hankittuja varoja, jotka edelleen hyvin nopeasti joko nostetaan käteisenä tai siirretään edelleen tilisiirtoina ulkomaille. Muulit hankkivat eri keinoin väärennetyillä henkilöllisyystodistuksilla kohdemaiden henkilötunnuksia ja saavat niiden avulla avattua pankkitilejä pankkeihin. (Poliisi 2019d.)

Ammattimuulien järjestäytynyt ja kansainvälinen toiminta on melko uusi ilmiö. Siihen viitattavia tapauksia havaittiin useissa Euroopan maissa ensi kertaa vuonna 2017. Muulina oleminen on rikoslaissa rangaistava teko. Rangaistus rahanpesusta on sakko tai enintään 2 vuotta vankeutta. Jos teon katsotaan täyttävän törkeän rahanpesun tunnusmerkit, rangaistus törkeästä rahanpesusta on minimissään 4 kuukautta ja maksimissaan 6 vuotta vankeutta. (Rikoslaki 19.12.1889/39; Tammi, S. 2019; Verohallinto 2018.)

Suomessa muulien toimintaa havaittiin ensimmäisen kerran keväällä 2018. Henkilöt olivat saaneet väärennetyillä henkilöllisyystodistuksilla suomalaisia henkilötunnuksia, joiden avulla he saivat avattua tilejä useissa eri pankeissa. Usein pankeille esitettiin palveluiden avaamisen yhteydessä myös väärennetyjä suomalaisten yhtiöiden kanssa tehtyjä työsovimuksia. (Poliisi 2019d.)

Kaikkiaan vuoden 2018 aikana Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin kymmeniä ammattimuuleihin liittyviä rahanpesuilmoituksia. Ilmoitukset johtivat 15 jäädytysmääräykseen, joiden ansiosta takavarikoitiin yhteensä noin 225 000 euroa. Näistä tapauksista selvittelykeskus kirjasi neljä uutta rikosilmoitusta, minkä lisäksi tietoja luovutettiin neljään jo avoimena olleeseen rikosilmoitukseen. Useissa tapauksissa jäädytysmääräyksiä ei kuitenkaan ehditty antaa ennen varojen siirtymistä tileiltä eteenpäin. Selvittelykeskuksen vuoden 2018

vuosikertomuksessa arvioidaan, että Suomeen saapuneita tilimuuleja on ollut vuoden aikana kymmeniä ja heidän avaamiansa tilejä satoja. (Poliisi 2019d.)

Ammattimuulit valitsevat kohteensa sen perusteella, kuinka helppoa niiden toiminta kyseisessä maassa on. Tähän vaikuttavia tekijöitä ovat henkilötunnuksen saamisen helppous, pankkitilin avaamisen ja tilinkäyttövälineiden saaminen sekä tilin käyttömahdollisuudet ulkomailta käsin, esimerkiksi maksukortilla. Mitä tarkemmin talousrikollisuutta valvotaan, sitä pienempää on muulien kiinnostus. (Poliisi 2019d.)

Suomessa viranomaistoimilla on pystytty puuttumaan muulien toimintaan. Rikollisia varoja on pysäytetty ja takavarikoitu sekä tapauksista käynnistetään herkästi esitutkintoja. Epäiltyjä on myös saatu kiinni ja tapauksia on puitu tuomioistuimissa. Suomessa tuomiot ovat kuitenkin kohtuullisia ja tuomion edellytyksenä ovat riittävät todisteet. (Poliisi 2019d.)

3.4.2 Käteinen rahanpesussa

Rahanpesuilmoituksiin voi lisätä myös käteisen käyttöön liittyviä indikaattoreita. Uusista maksupalveluista ja sähköisistä rahansiirtomuodoista huolimatta käteisen rooli rahanpesussa on edelleen keskeinen. Vuonna 2018 käteisindikaattoreita käytettiin rahanpesuilmoituksissa yhteensä 6772 kertaa. Yhdessä ilmoituksessa voidaan käyttää useita käteisindikaattoreita. Eniten käytetyt indikaattorit liittyivät käteisnostoihin ja käteispanoihin. (Poliisi 2019d.)

Selvittelykeskus saa tietoa käteisen rahan liikkumisesta myös Tullilta, joka kerää tietoa käteiskuljettajista. Tullilta saatujen tietojen mukaan vuonna 2018 havaittiin noin 220 henkilön kuljettaneen noin 320 eri matkalla yli 10 000 euron arvosta käteistä joko Suomesta ulkomaille tai ulkomailta Suomeen. Yleisimmät maat, joista käteistä tuotiin Suomeen, olivat Venäjä, Egypti, Kiina, Singapore, Arabiemiraatit ja Japani. Yleisimmät maat, joihin käteistä vietiin, olivat Arabiemiraatit, Thaimaa, Venäjä, Saksa, Turkki ja Espanja. (Poliisi 2019d.)

3.4.3 Terrorismin rahoittaminen

Terrorismin rahoittamisella tarkoitetaan laillista tai laitonta alkuperää olevien varojen hankkimista tai keräämistä terroristiseen tarkoitukseen. Terrorismin rahoittamiseen ei välttämättä liity esirikosta. Jos henkilö suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rahoittaakseen terrorismiksi määriteltyjä rikoksia voidaan hänet määrätä vankeuteen terrorismin rahoittamisesta vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kahdeksaksi vuodeksi. Yritys on rangaistava. (Finanssivalvonta 2018d; Rikoslaki 39/1889, luku 34a, 5§; Valtiovarainministeriö 2019b.)

Terrorismin rahoittamiseen syyllistyy rikoslain mukaan henkilö, joka suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja rahoittaakseen tai tietoisena siitä, että niillä rahoitetaan

- 1) panttivangin ottamista tai kaappausta,
- 2) terroristisen pommi-iskun valmistelua
- 3) siviili-ilmailuun tai merenkäyntiin kohdistuvaa tuhoystöä tai yleisvaarallisen rikoksen valmistelua
- 4) ydinräjähderyöstä, ydinenergian käyttöryöstä tai muuta tekoa, jossa tarkoituksena on ydinaineen käyttäminen terveyden vaarantamiseksi
- 5) murhaa, tappoa, surmaa, törkeää pahoinpitelyä, vapaudenriistoa, törkeää vapaudenriistoa, törkeää ihmiskauppaa, panttivangin ottamista tai törkeää julkisrauhan rikkomista tai niillä uhkaamista, kun teko kohdistuu henkilöön, jota tarkoitetaan kansainvälistä suojelua nauttivia henkilöitä vastaan, mukaan lukien diplomaattiset edustajat.
(Rikoslaki 39/1889, luku 34a, 5§.)

Lisäksi henkilö, joka suoraan tai välillisesti antaa tai kerää varoja terroristiryhmälle tietoisena ryhmän luonteesta terroristiryhmänä, on tuomittava terroristiryhmän rahoittamisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kolmeksi vuodeksi. Matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten toiseen valtioon tuomitaan sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi matkustamisesta terrorismirikoksen tekemistä varten. Jos puolestaan auttaa toista henkilöä neuvoin, toimin tai muilla tavoin matkustamaan toiseen valtioon terrorismirikoksen tekemistä varten, on hänet tuomittava terrorismirikoksen tekemistä varten tapahtuvan matkustamisen edistämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Yritys on näissäkin tapauksissa rangaistava. (Rikoslaki 39/1889, luku 34a, 5a§ – 5c§.)

Vuonna 2018 rahanpesun selvittelykeskuksen terrorismin rahoittamisen estämiseen keskittyvää ryhmää työllistivät erityisesti Suomessa olevien rahoitusverkostojen ja vierastaitelijoiden rahoittamisen kartoittaminen sekä käynnistettyjen esitutkintojen tukeminen. Epävirallista rahanvälityspalvelua tarjoavat hawalat ovat olleet erityisen tarkkailun kohteena. Hawala on epävirallinen pankin kaltainen rahansiirtojärjestelmä, jota käytetään monin paikoin Lähi-idässä, Pohjois- ja Koillis-Afrikassa sekä Etelä-Aasiassa. Hawala-järjestelmällä

on taustansa islamilaisessa perinteessä ja oikeudessa. Hawala-järjestelmässä rahaa siirretään maasta toiseen, kun käytettävissä ei ole virallista ja toimivaa pankkijärjestelmää. Hawalat nousivat erityisesti esiin FATF:n vuoden 2018 Suomen maatarkastuksessa, jossa tarkasteltiin myös terrorismin rahoittamisen estämiseen keskittyvän ryhmän toimintatapoja. (Sahavirta 2008, 30.; Poliisi 2019d.)

Vuonna 2018 Rahanpesun selvittelykeskus vastaanotti 11 terrorismin rahoittamista koskevaa ilmoitusta, minkä lisäksi selvittelykeskuksessa luokiteltiin suuri määrä epäilyttäviä liiketoimia koskevia ilmoituksia niiden asiasisällön tai henkilöyhtösten vuoksi mahdollisesti terrorismin rahoittamiseen liittyviksi. Ilmoitusten perusteella selvittelykeskus käynnisti yli sata laajempaa selvittelykokonaisuutta, jotka mahdollisesti liittyivät terrorismin rahoittamiseen. Rahanpesun selvittelykeskuksen, Suojelupoliisin, Keskusrikospoliisin turvapaikanhakijoihin ja laittoman maahantulon järjestämiseen erikoistuneen toiminnon sekä muiden viranomaisten yhteistyö on tiivistynyt huomattavasti. (Poliisi 2019d.)

Rahanvälityksen monimuotoistuminen on vaikeuttanut terrorismin rahoittamisen havaitsemista. Virtuaalivaluutat sekä verkossa toimivat erilaiset rahanvälittäjät ovat viime vuosina nousseet terrorismin rahoittamisen torjunnan näkökulmasta esille. Selvittelykeskus törmää selvitystyössään jatkuvasti uusiin rahanvälitysmuotoihin ja -palveluihin, joiden avulla rahat saadaan siirrettyä nopeammin ja anonyymimmin esimerkiksi konfliktialueille.

Turvallisuussyistä monilla kansainvälisillä toimijoilla ei ole toimipisteitä konfliktialueilla, minkä seurauksena näille alueille rahaa lähettävät henkilöt joutuvat käyttämään muita keinoja rahan siirtämiseen. Esimerkiksi mobiililaitteille kehitetyt erilaiset tavat lähettää rahaa sähköisesti suoraan matkapuhelinliittymiin konfliktialueille ovat huomattavasti vaikeuttaneet terrorismin rahoittamiseen tarkoitettun rahan havaitsemista. Selvittelykeskus on selvittellyt useita mahdollisesti terrorismin rahoittamiseen liittyviä rahanvälitysverkostoja, joista rekisteröityneet rahanvälittäjät ovat tehneet ilmoituksia. Myös Euroopan Poliisivirasto, Europol, on korostanut virtuaalivaluuttojen osallisuutta terrorismin rahoittamisessa raportissaan "The use of Virtual Currencies for Terrorism Financing purposes". (Poliisi 2019d.)

Monet ISISin hallinnoimille konfliktialueille taistelemaan lähteneet henkilöt ovat palanneet takaisin lähtömaihinsa. Myös Suomesta on lähdetty taistelemaan esimerkiksi Syyriaan ja Irakiin. Palaavat henkilöt voivat mahdollisesti olla turvallisuusuhka, minkä vuoksi viranomaiset ovat kiinnittäneet palaaajiin erityistä huomiota. Palaavat henkilöt voivat mahdollisesti yrittää kerätä ja lähettää varoja terroristijärjestöille tai terrori-iskuja varten. Selvittelykeskus toimii aktiivisesti yhteistyössä Keskusrikospoliisin muiden yksiköiden ja Suojelupoliisin kanssa terrorismin rahoittamisen estämiseksi. (Poliisi 2019d.)

1.6.2013 Suomessa otettiin käyttöön kansallinen varojen jäädyttämismekanismi terrorismin torjumiseksi. Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi (325/2013) mahdollistaa terroristiyhteyksiä omaavien luonnollisten henkilöiden sekä oikeushenkilöiden asettamisen kansalliselle terroristipakotelistalle. Varojen jäädyttämisen tarkoituksena on estää henkilöä tukemasta terroristista toimintaa, minkä johdosta esimerkiksi pankeilla on velvollisuus asettaa epäilylle henkilölle tilisulku. Rahanpesun selvittelykeskus vastaa lain perusteella tehtävien jäädyttämispäätösten valmistelusta ja niiden edellytysten selvittämisestä. (Poliisi 2019d.)

Vuonna 2018 Suomessa käsiteltiin tuomioistuimissa muutamia terrorismiin liittyviä tapauksia. Näihin liittyvien henkilöiden varallisuus on jäädytetty jäädyttämislain perusteella. Uusia päätöksiä varojen jäädyttämisestä Keskusrikospoliisi teki yhden ja kolme luonnollista henkilöä koskevaa päätöstä kumottiin. Vuoden 2018 uusi päätös koski Turun puukotustapaukseen liittyvää henkilöä. Lisäksi kansallisten jäädyttämispäätösten kohteeksi asetettiin 31 Euroopan Unionin sisäiseksi terroristeiksi luokittelemaa luonnollista henkilöä. Vuoden 2018 lopussa oli voimassa 21 oikeushenkilöä koskevaa jäädytystä, joista kolme on kansallisen jäädytyksen alaisia ja loput 18 Euroopan Unionin sisäisen pakotelistauksen alaisia. (Poliisi 2019d.)

3.4.4 Kryptovaluutat

Virtuaalivaluutalla tarkoitetaan digitaalisessa muodossa olevaa arvoa, jota voidaan käyttää perinteisen valuutan kaltaisesta maksuvälineenä ja sitä voidaan siirtää, tallettaa sekä vaihtaa sähköisesti. Virtuaalivaluutaa voidaan ostaa myös perinteisellä valuutalla vaihdantapalveluista ja niitä voidaan siirtää toisille kuluttajille tai muuntaa ne takaisin perinteiseksi valuutaksi. Virtuaalivaluutat eivät ole kuitenkaan keskuspankin tai muun viranomaisen liikkeeseen laskemia tai takaamia, joten niitä ei välttämättä ole kytketty lailliseksi maksuvälineeksi vahvistettuun valuuttaan. Virtuaalivaluutalla ei siis ole samaa oikeudellista asemaa kuin perinteisellä valuutalla tai rahalla. (Finanssivalvonta 2018e; European Banking Authority 2013.)

Kryptovaluutat ovat kryptografiaan perustuvia virtuaalivaluuttoja. Kryptovaluutta rakentuu lohkoketjuteknologian avulla muodostuviin tietokantoihin, jossa siirretään digitaalista arvoa henkilöltä toiselle. Kryptovaluutan tiedot on suojattu salausalgoritmia käyttäen, joka muuntaa tiedot salatekstiksi ja valuutan käyttäminen on siten anonyymiä. Kryptovaluuttajärjestelmän turvallisuus, eheys ja saldo perustuvat niiden käyttäjien keskinäiseen luottamussuhteeseen. (Finanssivalvonta 2018e; Valtiovarainministeriö 2018.)

Kryptovaluuttoja kutsutaan usein myös vaihtoehtovaluutoiksi, ja niillä saattaa olla erilaisia ominaisuuksia. Niiden käyttötarkoitus voi olla myös määritelty ja rajattu. Kryptovaluutan arvo määräytyy virtuaalivaluuttamarkkinoilla kysynnän ja tarjonnan mukaan. Arvon muodostukseen vaikuttavat lisäksi kyseisen valuutan enimmäismäärä, kierrossa olevien valuuttojen määrä sekä louhinnan kustannukset. (Finanssivalvonta 2018e.)

Kryptovaluuttatoiminnassa voidaan havaita useita osapuolia. Valuutan käyttäjä on luonnollinen tai oikeushenkilö, joka käyttää kryptovaluuttaa tuotteiden tai palveluiden ostamiseen tai valuutan vaihtamiseen esimerkiksi valuutanvaihtajien kautta. Valuutan myyjällä tarkoitetaan henkilöä tai toimijaa, joka hyväksyy virtuaalivaluutan tavaroiden ja palveluiden maksuvälineenä. Valuutanvaihtaja on toimija, joka vaihtaa kryptovaluuttaa lailliseksi maksuvälineeksi, varoiksi tai muiksi virtuaalivaluutoiksi. Valuutanvaihtajat voivat tarjota myös tietoa kryptovaluutan markkina-arvosta. Markkinapaikat toimivat kryptovaluutan ostajille ja myyjille kohtaamispaikkoina, joissa kryptovaluuttaa voidaan vaihtaa. Alustapalveluntarjoaja siirtää kryptovaluuttaa teknisesti henkilöltä toiselle. Virtuaalivaluutan louhijoilla tarkoitetaan henkilöitä, jotka ratkaisevat tietokoneellaan algoritmeja ja käyttävät siten tietokoneen laskentatehoa valuuttasiirtojen käsittelyyn. Louhiminen synnyttää uutta kryptovaluuttaa, jonka louhijat saavat itselleen palkkioksi. (Finanssivalvonta 2018e; Valtiovarainministeriö 2018.)

Yksi tunnetuimmista kryptovaluutoista on Bitcoin. Bitcoin-yksikkö muodostuu yksilöllisestä kirjaimien ja numeroiden yhdistelmästä. Bitcoineja voidaan siirtää sähköisesti käyttäjältä toiselle, ja niitä voidaan vaihtaa virtuaalivaluuttaan tai lailliseen maksuvälineeseen, kuten euroon. Bitcoinia voi käyttää kuka tahansa ja käyttäjät voivat avata virtuaalivaluutanvaihtajien ylläpitämiä Bitcoin-tilejä tai varastoida kryptovaroja pilvipalveluna tarjottavassa virtuaalilompakossa. Maksuliikenne on yksilöity rekisteriin käyttäjien Bitcoin-tilinumeroihin ja transaktiot ovat julkisesti saatavilla. Yksilöllisiä tunnisteita ei voida kuitenkaan yhdistää yksittäiseen henkilöön, joten käyttäjien henkilöllisyys ei paljastu. (Alma Talent Pro 2018; Finanssivalvonta 2018e.)

Kryptovaluuttoihin liittyy myös ICO (initial coin offering) niminen ilmiö eli uuden virtuaalivaluutan liikkeeseenlasku. Se tarkoittaa uuden kryptovaluutan tarjoamista vastineeksi muilta yrityksiltä tai yksityishenkilöiltä haettavalle rahoitukselle. ICO on siis keino kerätä riskirahoitusta yritykselle tai esimerkiksi tuotekehityshankkeelle. Sijoittaja osallistuu ICO-rahoitukseen antamalla rahoitusta hakevalle joko virallista valuuttaa tai toista kryptovaluuttaa ja saa vastineeksi uutta liikkeeseen laskettavaa kryptovaluuttaa. ICO:n kautta liikkeeseen lasketut uudet virtuaalivaluutat voivat vaihdella merkittävästi ominaisuuksiltaan liikkeeseenlaskun toteutustavasta riippuen. (Finanssivalvonta 2017; 2018e.)

Euroopan arvopaperimarkkinaviranomainen, ESMA, on julkaissut kuluttajille varoituksia ICO-rahoituskierrakseen osallistumisesta. ESMA:n mukaan ICO:ihin liittyy merkittäviä riskejä. ICO voi esimerkiksi olla täysin sääntelemätön, jolloin sijoittajia suojaavaa sääntelyä ei sovelleta kryptovaluutan liikkeeseenlaskussa. Tämä on houkuttanut useita huijareita järjestämään ICO:ja. Sijoittajalle riski pääoman menettämiseksi kokonaan tai osittain on siis suuri. Kryptovaluuttojen hinnan vaihtelut ovat voimakkaita ja jälkimarkkinoiden puuttuessa ostajan löytäminen voi olla mahdotonta, jos sijoittaja haluaa luopua omistamastaan kryptovaluutasta. (European Securities and Markets Authority 2017; Finanssivalvonta 2018e.)

ESMA:n mukaan sijoittajille suunnattu informaatio on usein riittämätöntä, puutteellista tai jopa puolueellista ja harhaanjohtavaa. Myöskään kryptovaluutan teknologian toimivuudesta ei ole varmuutta. Finanssivalvonta onkin kehottanut kiinnittämään erityistä huomiota riskeihin ja ottamaan selvää sijoituksen ehdoista ICO:jen järjestäjiltä ennen sijoituspäätöksen tekemistä. (European Securities and Markets Authority 2017; Finanssivalvonta 2018e.)

Myös Euroopan pankkiviranomainen, EBA, nosti jo heinäkuussa 2014 esiin 70 virtuaalivaluuttoihin kohdistuvaa riskiä, joista 29 on merkittäviä riskejä. Varoituksessa nostettiin esille useita edelleen ajankohtaisia riskejä, jotka liittyvät bitcoinin ja muiden kryptovaluuttojen käyttämiseen. Yleisimpiä riskejä virtuaalivaluuttojen käyttäjille ovat muun muassa rajut heilahtelut valuutan arvossa, valuuttaan kohdistuvat varkaudet, henkilöllisyyden väärinkäytökset, valuutanvaihtojärjestelmän epäluotettavuus sekä riskit valuutanvaihtajan petoksesta. EBA:n huomioita tukee esimerkiksi vuoden 2014 rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomuksessa, jossa kerrotaan olleen useita sellaisia tapauksia, joissa virtuaalivaluuttojen alustan tarjoaja on hävinnyt yllättäen markkinoilta ja sijoittajat ovat menettäneet kaikki sijoitetut varansa. (Finanssivalvonta 2018e.)

Kryptovaluuttoja tarjoavien palveluiden ja järjestelmien turvallisuus, eheys ja saldo perustuvat niiden käyttäjien keskinäiseen luottamukseen. Kryptovaluuttajärjestelmissä tapahtuva arvon muodostus ei ole kuulunut Finanssivalvonnan tai minkään muun viranomaisen valvonnan piiriin. Kryptovaluuttoja käytetään ensisijaisesti spekulatiivisina sijoituskohteina, mutta niiden arvosta ei ole minkäänlaisia takeita. Kukaan ei myöskään maksa kryptovaluutoille minkäänlaista varsinaista tuottoa, kuten osinkoa tai korkoa. Tuotto-odotus perustuu pelkästään odotuksiin siitä, että joku ostaa kohteen myöhemmin kalliimmalla. Siksi markkinahinnat heilahtelevat voimakkaasti. Tämän vuoksi Bitcoin tai muut virtuaalivaluutat eivät ole todellinen vaihtoehto rahalle, eivätkä ne ole hyviä maksuvälineitä. (Finanssivalvonta 2017; 2018e.)

Rahoitusjärjestelmän luotettavuuden kannalta virtuaalivaluuttoihin liittyy huomattava riski siitä, että niitä käytetään rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen tai muuhun rikolliseen toimintaan. Kryptovaluutan epäluotettavuus maksuvälineenä aiheuttaa käyttäjille merkittäviä riskejä, mikä voi ilmetä muun muassa siten, että valuuttaa ei hyväksytä maksuvälineenä, valuuttaa veloitetaan väärin, sitä ei voida muuntaa lailliseksi maksuvälineeksi, valuutan arvoa manipuloidaan tai valuutanvaihtajan toiminta saattaa yllättäen päättyä. (Finanssivalvonta 2018e.)

Suomessa kryptovaluutan omistaminen, ostaminen ja myyminen on täysin laillista. Kaupankäynnistä saatavat voitot ovat veronalaista pääomatuloa. Suomessa toimii myös kansainvälisesti merkittäviä virtuaalivaluutan tarjoajia. Yritykset toimivat alustapalveluna kryptovaluutan ostajien ja myyjien välillä. Liiketoiminta sisältää virtuaalivaluuttojen välitystä ja myyntiä sekä valuutan vaihdanta-automaattien ylläpitämistä. (Finanssivalvonta 2018e.)

Rahanpesun, huumekaupan sekä terrorismin rahoittamisen kannalta kryptovaluutan käyttäjien etuna suhteessa perinteisiin maksuvälineisiin on anonymiteetti. Kryptovaluutan käyttäminen ei edellytä henkilötietojen antamista samalla tavoin kuin perinteisten maksuvälineiden kohdalla, joten viranomaisten keinot valvoa varojen siirtoja ovat vähäiset. Kryptovaluuttojen riippumattomuus keskuspankeista, kryptovaluuttoja koskeva sääntelyn puute ja julkisen vallan olemattomat mahdollisuudet seurata kryptovaluuttojen maksuliikennettä ovat tehneet kryptovaluuttojen käyttämisestä suosittua rikollisten keskuudessa. (Finanssivalvonta 2018e.)

Poliisiammattikorkeakoulu on laatinut vuonna 2015 tutkimuksen ”Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen kansallinen riskiarvio 2015”, jossa on selvitetty Suomen kansallisia riskejä koskien rahanpesua ja terrorismin rahoittamista. Tutkimuksen mukaan virtuaalivaluutan rahanpesuriski liittyy sen anonymiteettiin ja heikkoihin asiakkaan tunnistamisjärjestelmiin, monimutkaisuuteen sekä ylikansallisuuteen. Asiakas- ja liiketoimia koskevia tietoja voidaan säilyttää eri paikoissa, jolloin viranomaisten mahdollisuudet saada tietoja ja määrittää valvontavastuita vaikeutuvat. Tutkimuksen mukaan virtuaalivaluuttoihin liittyy kasvava ja erittäin vakava rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski. (Hallituksen esitys HE 167/2018; Jukarainen & Muttilainen 2015, 37-38.)

Lokakuussa 2018 hallituksen esityksessä laiksi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä ja eräiksi siihen liittyviksi laiksi, kerrotaan, että kansainvälisten arvioiden mukaan neljäsosa Bitcoinin käyttäjistä ja puolet Bitcoin-transaktioista on yhdistetty laittomaan toi-

mintaan. Esityksen mukaan Bitcoinin liittyy vuosittain noin 72 miljardin Yhdysvaltojen dollarin arvosta laitonta toimintaa. Suomessa virtuaalivaluuttojen käyttöön yhdistyy erityisesti huumausaine- ja petosrikollisuutta. Kansainvälisesti virtuaalivaluuttojen käyttöön liittyy huumausainerikollisuutta, ihmiskauppaa, laitonta asekauppaa sekä veronkiertoa. (Hallituksen esitys HE 167/2018.)

Keskusrikospoliisin rahanpesun selvittelykeskuksen vuoden 2018 vuosikertomuksessa kerrotaan virtuaalivaluuttojen arvonnousun vaikuttaneen merkittävästi selvittelykeskuksen työhön. Bitcoinin hinnan noustua ennätyslukemiin, useat henkilöt päättivät ostaa ja myydä kryptovaluuttoja. Selvittelykeskus on havainnut tapauksia, joissa virtuaalivaluuttoja käytetään rikoksella saadun varallisuuden häivyttämiseen ja peittämiseen. Tapausten alkurikoksissa rikoshyöty on saatu haltuun virtuaalivaluuttana tai se on muutettu virtuaalivaluutaksi rikoksella saatujen varojen häivyttämiseksi tai piilottamiseksi. Rahanpesun torjunnan kannalta myös kryptovaluutan louhinta herättää epäilyksiä, koska louhinta ei ole taloudellisesti kannattavaa. Finanssimarkkinoita valvovien viranomaisten asettamia sanktioita myös kierretään kryptovaluuttojen avulla. (Poliisi 2019d.)

Vuonna 2018 kryptovaluuttoihin liittyvien rikosilmoitusten määrä lisääntyi 44 % edellisestä vuodesta. Kiristysrikosten osuus virtuaalivaluuttoihin liittyvistä rikoksista oli yli 36 % ja niiden määrä lisääntyi vuonna 2018 huomattavasti. Syytteeseen johtaneissa tapauksissa virtuaalivaluuttoihin liittyvät tuomiot ovat pääasiassa olleet erilaisia petoksia ja huumausainerikoksia. (Poliisi 2019d.)

4 Rahanpesun estäminen pankin kannalta

Suomessa toimintaansa harjoittavat pankit ovat velvollisia noudattamaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevaa lainsäädäntöä ja niitä koskee ilmoitusvelvollisuus valvoville viranomaisille. Pankkien täytyy noudattaa sääntelyä asiakkaan tunnistamiseen ja tuntemiseen liittyen, joten niiden on kerättävä asiakkaiden henkilötietojen lisäksi informaatiota asiakkaan toiminnasta, taloudellisesta asemasta, varojen alkuperästä sekä asioinnin ja palveluiden käyttötarkoituksesta. Pankkien tulee seurata asiakkaiden toimintaa jatkuvasti sekä pyrkiä havaitsemaan ja selvittämään epäilyttäviä liiketoimia. Epäilyttäviistä liiketoimista pankkien tulee ilmoittaa Rahanpesun selvittelykeskukselle. Finanssivalvonta valvoo pankkien toimintaa ja sääntelyn noudattamista Suomessa.

Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen perustuu kansainvälisiin standardeihin. Sääntelyn tavoitteena on yhtenäistää asiakkaan tuntemista koskevat käytännöt globaaleilla finanssimarkkinoilla. Yhtenäisillä menettelytavoilla luodaan turvallisempi toimintaympäristö ja ehkäistään rikollista toimintaa. Rahanpesun estäminen ja rikoshyödyn jättäminen sekä takavarikoiminen ovat tehokkaimpia keinoja estää uusien rikoksien tekeminen.

Asiakkaan tuntemisvelvollisuuden laiminlyönti voi johtaa pankin tai sen toimihenkilön rangaistukseen. Pankki tai sen työntekijä voi syyllistyä tuottamukselliseen rahanpesurikokseen esimerkiksi antamalla sijoitusneuvontaa sellaiselle asiakkaalle, joka sijoittaa rikollisesti saatuja varoja, ja jonka toiminnan motiivit olisi selkeästi pitänyt selvittää ennen liiketoimien suorittamista. Myös, jos pankki auttaa asiakasta varojen siirrossa tekemättä riittäviä toimenpiteitä asiakkaan tuntemiseksi, voidaan pankki tai velvollisuutensa laiminlyönyt työntekijä asettaa rikkomuksestaan vastuuseen.

4.1 Asiakkaan tuntemisvelvollisuus

Finanssipalvelun tarjoajan velvollisuus tunnistaa ja tuntea asiakkaansa perustuu rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annettuun lakiin. Lisäksi tuntemisvelvollisuuden vaikuttavat muun muassa laki luottolaitostoiminnasta, laki sijoituspalveluyrityksistä, maksulaitoslaki, arvo-osuusjärjestelmästä annettu laki, vakuutusyhtiölaki sekä sijoitusrahastolaki. (Finanssivalvonta 2018f; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017.)

Palveluntarjoajan, eli tässä tapauksessa pankin, on tunnistettava asiakkaansa aina ennen asiakassuhteen solmimista. Asiakassuhteella tarkoitetaan esimerkiksi tilin avaamista, ra-

hasto-osuuden merkitsemistä, arvopaperin välityksestä solmittua sopimusta, luottosuhdetta, vakuutus sopimusta tai muuta vastaavaa pysyväisluonteista asiakassuhdetta. Pankin tulee kieltäytyä asiakassuhteen solmimisesta, mikäli asiakkaaksi pyrkivä ei anna riittäviä tietoja itsestään tai henkilöllisyydestään, toiminnastaan tai jonka koko, toimipaikka tai toiminnan luonne eivät ole pankin liiketoimintastrategiaan sopivia. (Finanssivalvonta 2018d; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 luku)

Asiakkaan tuntemisvelvollisuuden täyttämiseksi pankit ovat velvollisia keräämään kaikista asiakkaistaan niin sanottuja tuntemistietoja. Näitä tietoja kutsutaan usein myös KYC-tiedoiksi, mikä tulee lyhenteenä englannin kielen sanoista know your customer. Pankkien tulee dokumentoida ja säilyttää tiedot viiden vuoden ajan vakituisen asiakassuhteen päättymisestä. Pankin on tietoja kysyessään ilmoitettava asiakkailleen, että tuntemistietoja ja muita henkilötietoja voidaan tarvittaessa käyttää rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen, selvittämiseen ja paljastamiseen sekä mahdollisten rikosten tutkintaan saattamiseksi. Tuntemistietoja tai muita asiakastietoja, jotka on hankittu ainoastaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi ja paljastamiseksi, ei saa kuitenkaan käyttää muihin tarkoituksiin, kuten esimerkiksi markkinointiin. (Finanssivalvonta 2018f; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 3§)

Jos pankki ei saa kerättyä asiakkaalta riittäviä tuntemistietoja, ei asiakassuhdetta saa perustaa tai ylläpitää, eikä asiakkaan liiketoimia saa suorittaa. Asiakassuhteeseen tulee kohdistaa riskiperusteista arviointia koko asiakassuhteen ajan. Rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen liittyviä riskejä arvioitaessa on huomioitava valtioihin tai maantieteellisiin alueisiin, liiketoimiin, palveluihin ja tuotteisiin sekä eri jakelukanaviin liittyvät tekijät. Pankin on pystyttävä myös osoittamaan viranomaisille, että sen riskienhallinta ja toimintatavat ovat riittävät rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen kannalta. (Finanssivalvonta 2018f; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 1§)

Asiakkaan tunteminen velvoittaa pankkeja selvittämään, kenen toimeksiannosta ja kenen varoilla asiakas tekee liiketoimia. Pankin tulee kysyä asiakkaaltaan selvitys palveluiden käyttötarpeesta, taloudellisesta asemasta, asioinnin perusteista sekä toiminnan taustoista. Pankilla on oikeus kysyä tilille saapuvien varojen alkuperästä ja käyttötarkoituksesta. Pankki voi pyytää esimerkiksi kirjallista selvitystä käteistalletuksista ja -nostoista, ulkomaanmaksuista tai saapuvien varojen alkuperästä sekä todistuksia liiketoiminnasta, rekisteriotteita, kauppakirjoja tai muita todistuksia. (Finanssivalvonta 2018f; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017.)

Jos pankki kokee riskiperusteisen arvion seurauksena asiakkaaseen tai yksittäiseen liiketoimeen kohdistuvan tavallista suurempi rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riski, on asiakkaaseen sovellettava tehostettua tuntemisvelvollisuutta. Jos asiakkaalla tai liiketoimella katsotaan olevan esimerkiksi liittymäkohtia valtioon, jonka rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen valvontamekanismit muodostavat Euroopan komission arvion mukaan merkittävän riskin EU:n sisämarkkinalle tai ne eivät täytä kansainvälisiä velvoitteita, on tähän kohdistettava tehostettua tuntemismenettelyä. Tehostetun tuntemisvelvollisuuden alaisilta asiakkailta tulee kysyä tuntemistiedot kalenterivuoden välein ja dokumentoida päivitetty tiedot asianmukaisesti. Jos asiakkaaseen tai liiketoimiin ei liity riskiperusteisen arvion mukaan tavanomaista korkeampaa rahanpesun tai terrorismin rahoittamisen riskiä, on tuntemistiedot päivitettävä vähintään kolmen vuoden välein ja säilytettävä tiedot turvallisesti hyvien tietosuojakäytänteiden mukaisesti. (Finanssivalvonta 2018f; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 10 §.)

Tilanteissa, jolloin asiakas ei aloita vakituista asiakassuhdetta, vaan kyse on satunnaisesta asiakkuudesta ja yksittäisestä liiketoimesta, ei pankilla ole kuitenkaan velvollisuutta kerätä asiakkaalta tuntemistietoja, jos liiketoimen tai toisiinsa kytkeytyvien liiketoimien yhteenlaskettu summa alittaa 10 000 euroa ja varojen siirron kertaerä jää alle 1 000 euroon. Asiakas täytyy aina kuitenkin tunnistaa asianmukaisesti ja todentaa hänen henkilöllisyytensä. Tapauksissa, joissa epäillään liiketoimen liittyvän rahanpesuun, rikollisuuteen tai varoja käytettävän terrorismin rahoittamiseen tulee asiakkaan tuntemistiedot aina kerätä. Pankin tulee tunnistaa tällainen satunnainen asiakkaansa ja todentaa asiakkaan henkilöllisyys asiakassuhdetta perustettaessa, ennen liiketoimen loppuun suorittamista tai viimeistään ennen kuin asiakas saa määräysvaltaansa liiketoimeen sisältyvät varat. Jos asiakkaan tunnistamisen ja henkilöllisyyden todentamisen velvollisuus aiheutuu siitä, että satunnaisen asiakkaan yksittäisten liiketoimien yhteenlaskettu arvo on vähintään 10 000 euroa, tai varojen siirron kertaerä ylittää 1 000 euroa, henkilöllisyys on todennettava heti, kun asetettu raja saavutetaan. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017)

Jos asiakas harjoittaa pankkitiliensä kautta pää- tai sivutoimista kauppaa kryptovaluutoilla, on pankin sovellettava asiakkaaseen tehostettua tuntemisvelvollisuutta. Jos kyseessä on omia kryptovaluuttasijoituksiaan hallinnoiva yhteisö tai esimerkiksi kryptovaluuttojen louhintaa harjoittava yhteisö, on asiakkaan kyettävä antamaan yksityiskohtainen selvitys pankin tileille saapuvien erien alkuperästä. Mikäli kryptovaluuttatoimija käyttää pankkiin avattua tiliä kolmansien osapuolten toimeksiantojen toteuttamiseen tai kryptovaluuttalompakojen euromääräisten erien säilyttämiseen, eli käytännössä käyttää pankin myöntämää asiakasvaratiliä, on asiakkaalta pyydettävä seuraavia lisätietoja:

- tiedot rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen periaatteista
- prosessikuvaukset rahaliikenteestä asiakasvaratilille
- tiedot toimenpiteistä ja prosesseista epäilyttävien transaktioiden havaitsemiseksi
- tiedot menetelmistä kansainvälisten ja kotimaisten pakotteiden noudattamiseksi
- tiedot prosesseista asiakkaan tunnistamiseksi ja tuntemiseksi
- tiedot kohdeasiakasryhmistä

Lisäksi asiakasvaratilin käytön edellytyksenä on aina rekisteröityminen Finanssivalvonnan valvottavaksi tai jos asiakkaan toiminta edellyttää toimilupaa, niin sen on haettava Finanssivalvonnan myöntämä toimilupa. Riskienhallinnallisesta näkökulmasta kryptovaluutta-kauppaa käyviin yrityksiin tulisi soveltaa kohotettua päätöksentekotasoa ja päätökset tällaista toimintaa harjoittavien asiakkuuksien avaamisesta tulisi tehdä erityistä harkintaa käyttäen. Kryptovaluuttatoimijoihin liittyy virtuaalivaluuttojen puutteellisen sääntelyn ja anonyymiyden vuoksi korkea rahanpesun riski. (Finanssivalvonta 2018f.)

4.1.1 Asiakkaan tunnistaminen

Pankin tulee tunnistaa asiakkaansa aina asiakassuhteen perustamisvaiheessa taikka viimeistään ennen kuin asiakas saa määräysvaltaansa liiketoimeen sisältyvät varat tai muun omaisuuden tai ennen liiketoimen loppuun suorittamista. Asiakas tunnistetaan todentamalla asiakkaan henkilöllisyys virallisesta, voimassaolevasta ja lainvoimaisesta henkilöllisyystodistuksesta tai tunnistamisasiakirjasta. Pankki voi itse määritellä asiakirjat, jotka se hyväksyy asiakkaan tunnistamiseen. Suomessa pankkien on kuitenkin hyväksyttävä Euroopan Unioniin kuuluvan valtion myöntämä, voimassa oleva passi tai henkilökortti. (Finanssivalvonta 2018f; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 2§)

Tunnistamisen yhteydessä pankin on pystyttävä varmistamaan asiakkaan oikea henkilöllisyys, jotta asiakassuhde voidaan perustaa tai liiketoimi suorittaa. Kaikkia asiakkaan pankille antamia tietoja ja asiakirjoja tulee käsitellä luottamuksellisesti suomalaisen pankkiseläsuussäännösten mukaisesti ja hyviä tietosuojakäytäntöjä noudattaen. Pankin on myös oltava varma heille esitetyn henkilöllisyystodistuksen tai tunnistamisasiakirjan aitoudesta, jotta henkilöllisyyden todentaminen voidaan suorittaa. Jos pankin toimihenkilö epäilee asiakkaan aiempien henkilöllisyyden todentamistietojen luotettavuutta tai riittävyttä, on asiakas tunnistettava ja henkilöllisyys todennettava uudelleen. (Finanssivalvonta 2018f; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 2§)

Jos asiakkaan puolesta toimii toinen luonnollinen henkilö, kuten esimerkiksi virallinen edunvalvoja, yritysasiakkaan edustaja, alaikäisen asiakkaan huoltaja, kuolinpesän asianhoitaja tai valtakirjan perusteella edustamaan oikeutettu, tulee pankin toimihenkilön tunnistaa ja todentaa myös edustajan henkilöllisyys sekä varmistaa edustajan oikeus toimia asiakkaan puolesta. Edustajalta ei kuitenkaan tarvitse kysyä häntä itseään koskevia tuntemistietoja. (Finanssivalvonta 2018f; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 3 luku 2§)

Tapauksissa, joissa asiakas ei ole henkilökohtaisesti läsnä tunnistamisen ja henkilöllisyyden todentamisen hetkellä, puhutaan etätunnistamisesta. Etätunnistamista toteutettaessa pankin tulee rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskin rajoittamiseksi hankkia lisädokumentteja tai -tietoja luotettavasta lähteestä asiakkaan henkilöllisyyden todentamiseksi. Pankin tulee myös varmistaa, että liiketoimen maksu tulee luottolaitoksen tililtä tai se maksetaan tilille, joka on aiemmin avattu asiakkaan nimiin. Pankin tulee etätunnistamisen yhteydessä todentaa asiakkaan henkilöllisyys vahvasta sähköisestä tunnistamisesta ja sähköisistä luottamuspalveluista annetussa laissa (617/2009) tarkoitetulla tunnistusvälineellä, sähköisen allekirjoituksen hyväksytyllä varmenteella tai vaihtoehtoisesti muun tietoturvallisen virtuaalisen tunnistamistekniikan avulla. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 luku 11§)

4.1.2 Henkilöasiakkaan tunteminen

Peruspankkipalvelut kattavaa asiakkuutta perustettaessa pankin tulee kerätä asiakkaalta vähintään seuraavat tiedot:

- asiakkaan täydellinen virallinen nimi, henkilötunnus, kansalaisuudet ja postitusosoite
- tieto siitä, onko asiakas poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö Suomessa tai ulkomailla, tällaisen henkilön perheenjäsen tai läheinen yhtiökumppani
- tieto asiakkaan sosioekonomisesta asemasta, eli onko hän esimerkiksi palkansaaja, työtön, eläkeläinen tai opiskelija
- arvio asiakkaan säännöllisten tulojen sekä menojen määrästä
- tieto varojen ja säännöllisen rahaliikenteen alkuperästä tai lähteestä
- arvio asiakkaan EU:n ulkopuolisen maksuliikenteen määrästä, peruste maksuille ja maat joihin maksuliikennettä on
- henkilöllisyyden todentamiseksi esitetyn asiakirjan nimi, asiakirjan numero tai muu tunnistetieto ja sen myöntäjä tai vaihtoehtoisesti kopio tunnistamisasiakirjasta.

Jos asiakas on etätunnistettu, dokumentoidaan tiedot henkilöllisyyden todentamisessa käytetystä menettelystä tai lähteistä. Ulkomaisten asiakkaiden, joilla ei ole suomalaista henkilötunnusta, asiakastietoihin on kirjattava kansalaisuus, tunnistamiseen käytetyn matkustusasiakirjan tiedot sekä mahdollinen ulkomainen henkilötunnus. Nämä edellä mainitut tiedot ovat pankeille välttämättömiä asiakassuhteen ylläpitämiseksi.

Peruspankkipalveluihin sisältyy maksutili ja siihen liitetty tilinkäyttöväline, kuten debit-maksukortti ja verkkopankkitunnukset, maksujen tekeminen, mahdollisuus nostaa käteistä rahaa sekä sähköinen tunnistusväline. Luottokortit ja luotolliset tilit eivät kuulu peruspankkipalveluihin. Muissa kuin peruspankkipalvelut kattavissa asiakassuhteissa pankilla on velvollisuus pyytää asiakkaalta tarkentavia selvityksiä edellä mainittujen tuntemistietojen lisäksi. Lisäselvitysten laajuus ja tarpeellisuus riippuu asiakassuhteen luonteesta ja laajuudesta. (Laki luottolaitostoiminnasta 610/2014, 15 luku 6 §.)

Kysymykset siitä, onko asiakas poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, tällaisen perheenjäsen tai yhtiökumppani liittyvät asiakkaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskiluokitteluun. Poliittisesti vaikutusvaltaiseksi henkilöksi eli PEP-henkilöksi (eng. Politically Exposed Person) luokitellaan luonnollinen henkilö, joka toimii tai on toiminut viimeisen vuoden aikana merkittävässä julkisessa tehtävässä. Tällaisiksi on määritelty seuraavat tehtävät:

- valtionpäämies, hallituksen päämies, ministeri, vara- tai apulaisministeri
- parlamentin tai poliittisten puolueiden johtoelinten jäsen
- ylimpien tuomioistuinten, perustuslakituomioistuimen tai muun vastaavan oikeuselimen jäsen, jonka päätöksiin ei voida, poikkeustapauksia lukuun ottamatta, hakea muutosta
- tilintarkastustuomioistuimen ja valtiontalouden tarkastusvirastoa vastaavan valtion varainhoitoa tarkastavan ylimmän päättävän elimen jäsen
- keskuspankin johtokunnan jäsen
- suurlähettiläs tai asiainhoitaja
- puolustusvoimissa vähintään kenraalikuntaan kuuluva upseeri
- valtion kokonaan omistaman yrityksen hallinto-, johto- ja valvontaelimen jäsen
- kansainvälisten yhteisöjen johtaja, varajohtaja ja hallituksen jäsen.

Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön perheenjäseneksi tulkitaan aviopuoliso tai kansallisessa lainsäädännössä aviopuolisiksi rinnastettava kumppani, lapset ja heidän aviopuoli-

sonsa tai kumppaninsa sekä vanhemmat. Poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön yhtiökumppanina pidetään luonnollista henkilöä, jonka tiedetään olevan yrityksen, yhteisön tai oikeudellisten järjestelyjen yhteisomistajia tai edunsaajia PEP-henkilön kanssa, tai jolla on muu läheinen liikesuhde PEP-henkilön tai tämän perheenjäsenen kanssa. Myös kaikkia luonnollisia henkilöitä, jotka ovat sellaisten yritysten, yhteisöjen tai oikeudellisten järjestelyiden yksinomistajia tai edunsaajia, jotka on perustettu PEP-henkilön tai tämä perheenjäsenen eduksi, pidetään poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön yhtiökumppanina. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 1 luku 4 § kohdat 11-13)

Määritelmät perustuvat Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiveihin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä. Jos asiakas ilmoittaa olevansa tai olleensa poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, tällaisen henkilön perheenjäsen tai yhtiökumppani, tulee pankin pyytää selvitykset asiakassuhteeseen liittyvien varojen alkuperästä. Riittävät selvitykset saatuaan tulee pankin ylemmän johdon hyväksyttävä asiakassuhteen aloittaminen poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön kanssa. Poliittisesti vaikutusvaltaiseen asiakkaaseen tulee soveltaa tehostettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta ja pankin on järjestettävä jatkuva ja tehostettu seuranta koko asiakassuhteen ajan tai niin kauan, kunnes asiakasta ei enää pidetä poliittisesti vaikutusvaltaisena. Henkilöä ei pidetä poliittisesti vaikutusvaltaisena, kun hän, hänen perheenjäsenensä tai yhtiökumppaninsa ei ole toiminut PEP-statukseen johtaneessa tehtävässä vähintään vuoteen. Poliittisesti vaikutusvaltaisiin henkilöihin kohdistetaan tehostettua seurantaa, sillä merkittäviin julkisiin virkoihin liittyy korkea korrup­tion riski ja heidän toimintaansa pyritään vaikuttamaan monin eri tavoin. Vaikuttamisen keinoja voivat olla esimerkiksi lahjonta tai kiristäminen. (Valtiovarainministeriö 2019a)

4.1.3 Yritysasiakkaan tunteminen

Yritys- ja yhteisöasiakkaiden kohdalla pankkien on kerättävä tuntemistiedot yhteisöstä sekä sen edustajista, omistajista ja tosiasiallisista edunsaajista. Yrityksiltä ja yhteisöiltä tulee selvittää perustiedot, kuten virallinen nimi, mahdollinen y-tunnus tai rekisteröintitunnus, käynti- ja postitusosoite sekä toimiala. Asiakkaan tulee myös ilmoittaa edustajat, joilla on oikeus toimia yrityksen tai yhteisön puolesta pankkiasioissa. Pankin tulee tunnistaa edustajat asianmukaisesti sekä rekisteröidä tiedot edustajan nimestä, syntymäajasta, henkilötunnuksesta sekä tunnistamisasiakirjasta. Pankin tulee myös säilyttää tiedot yritys- ja yhteisöasiakkaiden rekisteröimispäivästä, rekisteröinnin tehneestä viranomaisesta sekä yhtiöjärjestyksestä. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 luku 3 pykälä sekä 3 luku 4 pykälä 1 momentti)

Yrityksen tai yhteisön toiminnan luonteen ja laajuuden sekä taloudellisen aseman selvittämiseksi, pankin on kysyttävä asiakkaalta taloudellisia tunnuslukuja, kuten liikevaihto ja taseen loppusumma viimeisimmältä tilikaudelta. Asiakkaan on myös annettava toiminnastaan kuvaus ja perusteet avattavien palveluiden tarpeelle. Pankilla on velvollisuus selvittää, mistä ja mihin tarkoitukseen yritys tai yhteisö käyttää varoja. Pankilla on oikeus hyödyntää eri tietolähteitä informaation keräämiseen laatiessaan asiakkaasta ja tämän tosiasiallisista edunsaajista riskiarviota selonotto- ja ilmoitusvelvollisuuden täyttämiseksi. Tietolähteen uskottavuuteen tulee kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota tietoja kerättyä. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 luku 3 pykälä sekä 3 luku 4 pykälä 1 momentti)

Jotta pankki tietäisi, kuka yrityksen tai yhteisön taustalla käyttää todellista määräysvaltaa, tulee pankin selvittää asiakkaalta tosiasiallisten edunsaajien tiedot. Yrityksen tai yhteisön tosiasiallisella edunsaajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka omistaa suoraan tai välillisesti vähintään 25 % yrityksestä tai hänellä on vähintään 25% osuus yhteisön äänioikeuksista. Tosiasiallinen edunsaaja on myös henkilö, joka käyttää yhteisössä itsenäistä tai määräävää päätösvaltaa, ja jolla on oikeus erottaa enemmistö yhteisön hallituksen jäsenistä tai vastaavasta toimielimestä. Jos yhteisössä ei ole omistuksiin, äänioikeuksiin tai todelliseen määräysvaltaan perustuvaa tosiasiallista edunsaajaa, toimivat tosiasiallisina edunsaajina yhteisön hallituksen jäsenet tai vastuunalaiset yhtiömiehet. Esimerkiksi yhdistyksissä tai säätiöissä hallituksen jäsenet ovat useimmiten tosiasialliset edunsaajat. Pankin tulee rekisteröidä ja säilyttää kaikista edunsaajista virallinen nimi, syntymäaika ja suomalainen henkilötunnus. Suomalaisen henkilötunnuksen puuttuessa tulee kerätä tieto kansalaisuudesta sekä tarvittaessa tarkempi kuvaus omistus- ja määräysvaltarakenteista. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 luku 3 pykälä)

Jos tosiasiallisena edunsaajana on PEP-henkilö, tulee pankin soveltaa kyseiseen yritystai yhteisöasiakkaaseen tehostettua tuntemisvelvollisuutta. Tämän toteuttaakseen pankin on pyydettävä asiakkaalta lisäselvitys poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön toiminnasta yhteisössä. Selvityksessä tulee pyytää asiakkaalta tietoja siitä, sijoittaako PEP-henkilö varoja yhteisön toimintaan ja, jos sijoittaa, tiedot siitä mistä sijoitetut varat ovat peräisin. Pankin tulee pyytää selvitys myös siitä, maksaako yhteisö PEP-henkilölle rahamääräisiä suorituksia, kuten esimerkiksi kokouspalkkioita tai palkkaa. Nämä tiedot ovat osa poliittisesti vaikutusvaltaisiin henkilöihin sovellettavan tehostetun tuntemisvelvollisuuden täyttämistä ja tiedot vaikuttavat asiakkuuden riskiperusteiseen arviointiin. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 luku 3 pykälä sekä 3 luku 4 pykälä 1 momentti)

4.1.4 Rahoitusalan vastapuolen tai vakuutusyhtiön tunteminen

Jos pankin asiakas on toimiluvallinen rahoitusalan vastapuoli tai vakuutusyhtiö, on tuntemisprosessi hieman erilainen. Rahoitusvastapuolista on kerättävä vähintään seuraavat tiedot:

- virallinen nimi
- osoite
- pääkonttorin osoite
- y-tunnus
- LEI-tunnus (Legal Entity Identifier on yrityksille ja yhteisöille tarkoitettu pakollinen tunnus, jos ne tekevät kauppvoja arvopapereilla)
- GIIN-tunnus (Global Intermediary Identification Number, jonka myöntää Yhdysvaltojen veroviranomainen IRS. Kyseessä on tunnistenumero finanssilaitoksille, jolla osoitetaan FATCA-sopimukseen liittyvä rekisteröinti Yhdysvaltojen veroviranomaisen rekisteriin.)
- Toimiala ja yritystyyppi
- rekisteröintitiedot
- valvova viranomainen
- hallituksen jäsenet
- tosiasialliset edunsaajat
- omistuspohja
- tietoja yhtiön rahanpesun estämisen prosesseista
- Jos kyseinen toimija on luottolaitos, edellytetään myös Wolfsberg Groupin CBDDQ-lomaketta liitteenä (Correspondent Banking Due Diligence Questionnaire eli kirjeenvaihtajapankeille tarkoitettu tarkastuskysely). Wolfsberg Group on 13 globaalin pankin muodostama yhdistys, joka yhteisvoimin pyrkii kehittämään ja yhtenäistämään käytäntöjä rahanpesun, talousrikosten ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi.

Pankkipalveluita toiselle pankille tarjoavaa pankkia kutsutaan kirjeenvaihtajapankiksi. Ennen liikesuhteen aloittamista kirjeenvaihtajapankin kanssa, on vastapuolesta tehtävä riskiperusteinen arviointi. Riskiarviota tehdessä on syytä kiinnittää erityistä huomiota vastapuolen toimilupaan, valvontatoimintoihin sekä rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimintatapoihin. Myös vastapuolen maine ja liiketoiminnan laatu tulee ottaa huomioon ennen liikesuhteen solmimista riskienhallinnallisista syistä. (Wolfsberg Group 2018.)

Mikäli kirjeenvaihtajapankin kotipaikka sijaitsee Euroopan Talousalueen eli ETA-alueen ulkopuolisessa valtiossa, tulee vastapuolen tuntemiseen soveltaa tiukennettuja toimenpiteitä. Kirjeenvaihtajapankin kanssa laadittavassa sopimuksessa on sovittava asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevien toimenpiteiden seurannasta ja näitä toimenpiteitä koskevien olennaisten tietojen luovuttamisesta vastapuolen pyytäessä. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 luku 12 §; Wolfsberg Group 2018.)

Rahanpesun kannalta suuren riskin toimijoita ovat niin sanotut pöytälaatikkopankit. Sellaisiksi luokitellaan luotto- tai rahoituslaitokset, jotka ovat rekisteröityneenä esimerkiksi veroparatiisivaltioon, mutta eivät kuitenkaan harjoita rahoitustoimintaa rekisteröintivaltiossaan. Pöytälaatikkopankeille on ominaista, että niillä ei ole kiinteää toimipistettä, eivätkä ne ole virallisen valvonnan alaisia. Niillä ei myöskään välttämättä ole tosiasiallista johtoa, eivätkä ne anna omistajistaan ja tosiasiallisista edunsaajistaan tietoja. Lisäksi ne eivät usein anna toiminnastaan tai taloudellisesta asemastaan riittäviä tai luotettavia tietoja. Pöytälaatikkopankkeihin liittyy monesti rikollisia yhteyksiä ja toisinaan niiden tarkoitusperät ovat puhtaasti laittomia. Niitä voidaan esimerkiksi käyttää veronkiertoon tai rikoshyödyn häivyttämiseen rahanpesun eri vaiheissa. Pankit eivät näistä syistä saa rahanpesulain mukaan aloittaa tai jatkaa kirjeenvaihtajasuhdetta pöytälaatikkopankin tai sellaisen toimijan kanssa, jonka tilejä pöytälaatikkopankit voivat käyttää. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017, 3 luku 12 §)

5 Rahanpesulainsäädännön ja neljännen rahanpesudirektiivin kehitystarpeet

Rahanpesun laajuus ja sen monimuotoiset toteutustavat aiheuttavat sen, että lainsäädäntö ei pysy mukana rikollisten kehittämien keinojen estämisessä. Rahanpesussa hyödynnetään esimerkiksi kryptovaluuttoja, eikä viranomaisilla ole ollut välineitä tai valtuuksia valvoa virtuaalivaluuttatoimijoita tai niiden rahavirtoja. Ulkomailta siirretyn rahan todistaminen rikollisin keinoin hankituksi on haastavaa ja ammattimainen rahanpesu on monesti toteutettu niin taitavasti, että varat onnistutaan sulauttamaan osaksi laillista rahaliikennettä. Veroparatiiseja hyödynnetään rahanpesussa ja toisinaan on vaikea erottaa rahanpesua verosuunnittelusta. Rikoshyödyn jäädyttäminen ja takavarikointi on lähes mahdotonta, kun varoja häivytetään sellaisiin maihin, joissa viranomaiset eivät anna virka-apua. Tästä syystä kansainvälisyys tuo omat haasteensa. (Valtiovarainministeriö 2018; Verohallinto 2018)

5.1 Kryptovaluuttoja koskevan sääntelyn puute

Luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt voivat hyväksyä kryptovaluuttaa vaihdantavälineenä. Kuluttajalla ei ole kuitenkaan suojaa väärinkäytösten tai virheiden varalta käyttäessään kryptovaluuttaa maksuvälineenä. Lainsäädäntö ei ole tarjonnut vastaavaa asioiden turvallisuutta kuin perinteisestä pankista tehtyjen maksujen kohdalla. Euroopan Pankkiviranomaisen, EBA:n, tiedossa on myös useita tapauksia, joissa hakkerit ovat varastaneet kryptovarat virtuaalilompakosta. Kuluttajalla ei ole erityistä oikeudellista suojaa, joka korvaisi varojen menetyksen, jos virtuaalivaluutan vaihdantapalvelusta häviää rahaa tai se yllättäen lopettaa toimintansa. Virtuaalivaluuttoja koskevan sääntelyn puute, niiden epästabiilit tulevaisuuden näkymät, arvon voimakkaat heilahtelut sekä epävarmuus virtuaalivaluuttatoimijoiden luotettavuudesta ovat korostaneet virtuaalivaluuttojen riskialttiutta kuluttajan näkökulmasta. Bitcoinia ja muita kryptovaroja voidaan ajatella tietynlaisena varallisuuden muotona, mutta vain niin pitkään, kun valuutalla on toimivat markkinat. (Alma Talent Pro 2018; European Banking Authority 2017; Jünemann & Wirtz, 2018.)

Kryptovaluuttoihin on liitetty korkea rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riski. Lisäksi niitä on käytetty laajasti monenlaisessa rikollisessa toiminnassa. Virtuaalivaluuttoja ei ole pidetty virallisena rahana, joten niiden vaihto- ja lompakkopalveluihin ei ole kohdistettu rahanpesulainsäädäntöä. Tämän vuoksi viranomaisilla ei ole myöskään ollut riittäviä keinoja valvoa niiden käyttöä. Virtuaalivaluutan liikkeeseenlaskijoita ei ole koskenut ilmoitusvelvollisuus tai asiakkaan tunnistamis- ja tuntemisvelvollisuus, mikä on erityisesti mahdollistanut

kryptovaluuttojen hyödyntämisen rikollisessa toiminnassa ja rahanpesussa. Kryptovaluutan käyttäjillä ei ole ollut velvollisuutta kertoa toimintansa taustoja tai motiiveja, eikä palveluntarjoajilta ole edellytetty asiakkaidensa toimien seurantaan tai epäilyttävien liiketoimien raportoimista viranomaisille. Siksi kryptovaluuttoja on onnistuttu hyödyntämään laajasti rahanpesuun sekä rikollisen rahan kierrättämiseen, muuntamiseen ja alkuperän häivyttämiseen. (Valtiovarainministeriö 2018.)

Koska virtuaalivaluutan tarjoamisesta ei ole säädetty erikseen rahanpesulainsäädännössä, eikä vaihtopalveluilta ole edellytetty toimilupaa, niiden vaihtopalveluun sovellettava sääntely on riippunut kaupankäynnin kohteena olevan valuutan luonteesta ja maksuliikenteen järjestämistavasta. Jos virtuaalivaluutan on voitu katsoa täyttävän siirtokelpoisen arvopaperin tai muun sijoituspalvelulaissa tarkoitetun rahoitusvälineen tunnusmerkit, on niihin sovellettu tapauskohtaisesti rahoitusvälineitä koskevaa lainsäädäntöä. Mikäli virtuaalivaluutaa ei ole pidetty arvopaperina tai rahoitusvälineenä, on silti tullut huomioida yleiset kuluttajansuojalain periaatteet, kuten etämyyntiä koskevat säännökset. Jos vaihtopalvelu on vastaanottanut kuluttajilta perinteistä valuutaa tai välittää sellaista myyjälle, on vaihtopalvelun toimintaan sovellettu maksulaitoksia koskettavaa sääntelyä. Lain tulkinta on ollut kuitenkin epäselvää, mikä on aiheuttanut ongelmia monissa tilanteissa. Lisäksi, jos virtuaalivaluutaa tarjoavalla toimijalla on ollut asiakasvaratili suomalaisessa luottolaitoksessa, on toimija ollut Finanssivalvonnan valvonnan alainen. Mikäli toimijalla sen sijaan ei ole ollut asiakasvaratiliä suomalaisessa luottolaitoksessa, on Finanssivalvonta voinut katsoa, että toimija ei kuulu heidän valvontansa piiriin. Tällöin riski virtuaalivaluuttatoimijan palveluiden altistumisesta rahanpesulle kohoaa. (European Banking Authority. 2013; Finanssivalvonta 2018e.)

5.2 Viranomaisten välinen yhteistyö ja resurssit

Kansainvälinen rahanpesun valvoja FATF huomautti Suomea koskevassa maaraportissaan rahanpesun estämisen toimijoiden resurssipulasta jo vuonna 2013. Suomessa valvovilla viranomaisilla on liian vähän työvoimaa suhteessa valvottavien määrään, mikä heijastuu negatiivisesti valvonnan laatuun. Esimerkiksi vuonna 2018 Aluehallintovirastossa neljä virkamiestä valvoi noin 50 000 yhtiötä. Vuonna 2019 Suomessa ollaan viimein reagoitu ja viranomaisten resursseja rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseen on lisätty. Varsinkin finanssialan ja rahanpesun selvittelykeskuksen toimintavalmiuksia on parannettu. (Ahtela, K. 2018; Valtioneuvosto 2019)

EU:n jäsenvaltioiden valtiovarainministerit ovat käyneet syksyllä 2018 keskusteluja rahanpesun valvonnan keskittämisestä Euroopan Pankkiviranomaisen (EBA) vastuulle, ja siten

vahvemmin EU-tasolle ratkaisuna jäsenvaltioiden resurssien vähäisyyteen ja valvonnan tehostamiseen. Tämä yhtenäistäisi käytäntöjä ja yhteistyö eri valtioiden valvovien viranomaisten välillä nopeutuisi ja helpottuisi. Rahanpesun torjunnan kannalta olennaiset riskit saataisi keskitetyn valvonnan avulla johdonmukaisesti kaikkien valvovien viranomaisten tiedoksi ja vahvistettaisi viranomaisten keskinäisiä yhteistyö- ja tiedonantovelvollisuuksia. Esimerkiksi Finanssivalvonta on tukenut valvonnan keskittämistä EU-tasolle. Suomen valtiovarainministerinä toiminut Petteri Orpo puolestaan ilmoitti EU-kokouksessa Suomen hallituksen kannattavan ennemmin kansallisten resurssien lisäämistä keskittämisen sijaan. (Ahtela, K. 2018.)

EU:n oikeus- ja sisäministerit pohtivat loppuvuonna 2018 Euroopan Unionin yhteisen syyttäjävirston, EPPO:n, perustamista. EPPO:n tehtävänä olisi Euroopan Unionin taloudellisia etuja vahingoittavien rikosten tutkiminen, myös rahanpesurikosten tutkiminen. EU:ssa on globaalisti tarkasteltuna erittäin tiukat rahanpesun estämistä koskevat lait, mutta sääntöjen noudattamista ei ole valvottu riittävästi. Valvonnan resurssit eivät ole lisääntyneet riittävästi suhteessa sääntelyn lisääntymiseen, mikä on heikentänyt valvonnan laatua ja toimivuutta. (Ahtela, K. 2018; Lehto, T. 2018.)

Joissakin tapauksissa EU:n jäsenvaltioiden valvovien viranomaisten välisessä tietojen vaihdossa ongelmaksi on muodostunut jäsenvaltioiden kansallisten lainsäädäntöjen väliset eroavaisuudet esirikosten määritelmässä. Tämä on estänyt rahanpesun selvittelykeskuksia luovuttamasta informaatiota toisen maan selvittelykeskukselle. Tietoja on jätetty luovuttamatta vedoten esimerkiksi siihen, että tietojen katsotaan koskevan myös verokysymyksiä. Suomessa valvovien viranomaisten välisen yhteistyön haasteena on ollut esimerkiksi Aluehallintoviraston ongelmat saada tarvittavia tietoja sektoreista, jotka eivät ole viranomaisrekisterissä. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

5.3 Terrorismin rahoittamisen estäminen ja havaitseminen

Eurooppaan suuntautuneiden terrori-iskujen yhteydessä on havaittu terroristiryhmien rahoittaneen toimintaansa hyödyntäen nykyaikaista teknologiaa, kuten kryptovaluuttoja ja muita uudenlaisia anonyymiteetin mahdollistavia rahoitusmuotoja. Modernien virtuaalisten rahoituspalveluiden hyödyntäminen rahoitusvaihtoehtoina yleistyy jatkuvasti, ja käytetyt palvelut jäävät EU:n lainsäädännön soveltamisalan ulkopuolelle. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Yhdistyneet Kansakunnat (YK), Euroopan Poliisivirasto (Europol) ja Kansainvälinen Rikos-poliisijärjestö (Interpol) ovat raportoineet terrorismin yhä kiinteämmistä kytköksistä järjestäytyneeseen rikollisuuteen. Terroristijärjestöjen yhteydet rikollisryhmiin ovat EU:lle kasvava turvallisuusuhka. Euroopan komissio ja Eurooppa-neuvosto korostivat joulukuussa 2015 lisätoimien toteuttamisen ensiarvoisen tärkeäksi, jotta rahoitusjärjestelmää ei käytettäisi rahanpesuun tai terrorismin rahoittamiseen. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

5.4 Etukäteen ladattavat sähköiset maksuvälineet

Perinteisten maksutapojen ohelle on 2010-luvulla kehitetty erilaisia sähköisiä maksuvälineitä, kuten etukäteen ladattavia prepaid-kortteja tai vaikkapa rannekkeita, joilla voi suorittaa maksun suurissa yleisötapahtumissa. Etukäteen ladattavia prepaid-kortteja on voinut ostaa huoltoasemilta ja kioskeilta, ja niitä ovat myöntäneet monenlaiset toimijat, mutta myös esimerkiksi Suomessa toimivat pankit. Etukäteen ladattavat maksukortit eivät ole liitettyinä pankki- tai luottotiliin, vaan maksut suoritetaan suoraan kortille ladatusta saldosta. Monia sähköisiä maksuvälineitä on voinut ladata anonyymillä sähköisellä rahalla ja maksuvälineellä on voinut nostaa myös käteistä rahaa.

Asiakkaan tuntemisvelvollisuutta ja henkilöllisyyden todentamista ei ole Suomessa sovellettu etukäteen ladattaviin sähköisiin maksuvälineisiin, mikäli maksuväline on käytössä vain Suomessa ja siihen voidaan ladata kuukausittain enintään 250 euroa. Kertakäyttöisiin etukäteen ladattaviin maksuvälineisiin on voinut ladata 500 euroa ilman, että henkilöllisyys todennetaan ja asiakkaan tuntemistiedot kerätään. Suurimmalla osalla etukäteen ladattavia sähköisiä maksuvälineitä tarjoavista toimijoista ei ole ollut käytössään riittäviä seurantamenetelmiä epätavallisten tai epäilyttävien liiketoimien ehkäisemiseksi ja havaitsemiseksi. Sähköiseen maksuvälineeseen on siis voitu melko helposti ladata rikollisin keinoin hankittua rahaa, ja nostaa raha käteisenä tai muuttaa rikoshyöty kulutustavaraksi tekemällä verkko-ostoksia. Riski etukäteen ladattavien sähköisten maksuvälineiden hyödyntämiselle rahanpesussa on ollut siis suuri, ja niitä onkin pystytty hyödyntämään rikollisen rahan alkuperän häivyttämiseen ja varojen muuntamisessa toiseen muotoon. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017 alkuperäinen; Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

6 Euroopan Unionin viides rahanpesudirektiivi

Euroopan parlamentin ja neuvoston viides rahanpesudirektiivi (EU 2018/843) julkaistiin 30.5.2018. Direktiivi astui voimaan kesäkuussa 2018 ja EU:n jäsenvaltioiden on implementoitava direktiivin säännökset osaksi kansallista lainsäädäntöään 10.1.2020 mennessä. Direktiivi täydentää ja korvaa aiempia direktiivejä rahoitusjärjestelmän käytön estämisestä rahanpesuun tai terrorismin rahoitukseen. Rahanpesudirektiivin uudistus tuo muun muassa virtuaalivaluuttojen liikkeeseenlaskijoille ja virtuaalisten lompakkopalveluiden tarjoajille uusia asiakkaan tuntemista koskevia velvoitteita. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Tässä luvussa suoritan opinnäytetyön tutkimuksellisen osuuden tekemällä sisällön analyysin viidennestä rahanpesudirektiivistä kehittääkseni omaa ammatillista osaamistani. Työskentelen Suomessa toimivassa pankissa rahanpesua ja terrorismin rahoittamista estävässä yksikössä, joten tavoitteeni on selvittää muuttuvan rahanpesulainsäädännön sisältö sekä vaikutukset omaan työhöni. Tässä luvussa tutkin ja selvitän viidennen rahanpesudirektiivin laatimisen syitä, käyn läpi direktiivin keskeisimmät uudistukset ja selvitän direktiivin vaikutukset asiakkaan tuntemisvelvollisuuteen pankkien kannalta. Vertailen myös, kuinka hyvin viidennen rahanpesudirektiivin sisältö vastaa edellisessä luvussa kerrottuihin rahanpesulainsäädännön ja neljännen rahanpesudirektiivin kehitystarpeisiin.

6.1 Miksi direktiivi laadittiin?

Teknologian kehittyminen, uusien maksupalveluiden ja erilaisten rahanvälitysmuotojen luomat mahdollisuudet pakottavat lainsäädännön päivittämiseen tasaisin väliajoin. Rahanpesijat ovat innovatiivisia ja taitavia hyödyntämään uutta teknologiaa sekä lainsäädännön porsaanreikiä rikollisen rahan saattamiseksi lailliseen rahoitusjärjestelmään. Lisäksi kansainvälisten järjestöjen, kuten YK:n ja Interpolin, osoittama huoli järjestäytyneen rikollisuuden kontakteista terrorismiin on pakottanut Euroopan Unionia toimimaan. Kun pyritään estämään rahoitusjärjestelmän käyttäminen rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen, torjutaan rikollisten ja terroristijärjestöjen toimintamahdollisuuksia. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Viidettä rahanpesudirektiiviä edeltänyt neljäs direktiivi on annettu vuonna 2015 ja se on tullut saattaa EU:n jäsenvaltioissa kansallisesti voimaan viimeistään 26.6.2017. Euroopan parlamentille ja neuvostolle vuonna 2016 annetussa Euroopan komission tiedonannossa ”Toimintasuunnitelma terrorismin rahoituksen torjunnan vahvistamiseksi” on painotettu uusiin uhkiiin mukautumisen tärkeyttä ja tarvetta muuttaa neljättä rahanpesudirektiiviä aina ajankohtaisten uhkien mukaisesti.

Viidennen rahanpesudirektiivin tuomat muutokset ovat yhdenmukaisia niiden toimenpiteiden kanssa, joita EU:ssa parhaillaan toteutetaan terrorismin ja sen rahoittamisen torjumiseksi. Muutoksissa on otettu huomioon henkilötietojen suojaa koskeva perusoikeus. Euroopan komission vuoden 2015 julkaisussa ”Euroopan turvallisuusagenda” korostetaan unionin tarvitsevan toimia, joilla rahanpesuun ja terrorismin rahoittamiseen puututaan tuloksellisemmalla ja kattavammalla otteella. Myös Eurooppa-neuvosto korosti joulukuussa, vuonna 2015 antamissaan lausunnoissa tarvetta toteuttaa kaikilla aloilla nopeasti lisätoimia terrorismin rahoittamisen torjumiseksi. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Euroopan komissio antoi 5.7.2016 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston viidennestä rahanpesudirektiivistä. Ehdotuksen taustalla olivat erityisesti äkillinen tarve reagoida Eurooppaan suuntautuneisiin terrori-iskuihin. Terrori-iskujen myötä havaittiin terroristijärjestöjen rahoittavan iskuja esimerkiksi virtuaalivaluuttojen ja muiden uusien rahanvälityspalveluiden avulla. Palvelut ovat olleet niin uusia, että niitä koskevaa sääntelyä ja valvontaa ei ole ollut vielä riittävästi. Virtuaalivaluuttojen vaihto- ja lompakkopalveluiden tarjoajilla ei ole ollut Euroopan Unionin asettamaa velvollisuutta noudattaa asiakkaan tuntemista koskevia velvoitteita tai velvollisuutta pyrkiä tunnistamaan epäilyttävää toimintaa. Niinpä rikolliset ja terroristijärjestöt ovat pystyneet hyödyntämään näiden palveluiden anonyymi-teettiä ja siirtämään rikollisesta alkuperästä olevaa rahaa Euroopan Unionin rahoitusjärjestelmän piiriin. Tästä syystä viidennen rahanpesudirektiivin yhtenä tärkeimmistä uudistuksista on asettaa virtuaalivaluuttatoimijat myös ilmoitusvelvollisiksi ja noudattamaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä koskevia määräyksiä. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Viidennen rahanpesudirektiivin tarkoituksena on myös helpottaa viranomaisten sähköistä tiedonsaantia luottolaitoksissa olevista pankkitileistä luomalla keskitetty pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä. Pyrkimyksenä on tehostaa viranomaistiedustelujen oikeaa kohdentumista, mikä helpottaa viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten työmäärää sekä parantaa resurssien tehokasta käyttöä. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Rahanpesua ja terrorismin rahoittamista pyritään hankaloittamaan direktiivin avulla tekeillä EU:n talousalueesta ja rahoitusjärjestelmästä yleisesti läpinäkyvämpi. Avoimet rakenteet ja rajapinnat toimivat tehokkaana pelotteena ja ehkäisevät rikollisten mahdollisuuksia ohjata rikollisesta alkuperästä olevaa rahaa laillisen talouden puolelle. EU:n rahoitusjärjestelmän yhtenäisyys on riippuvainen yritysten sekä muiden oikeushenkilöiden,

trustien ja vastaavien oikeudellisten järjestelyjen avoimuudesta. Viidennen rahanpesudirektiivin pyrkimyksenä on myös estää rahanpesua, ei ainoastaan paljastaa ja selvittää sitä. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

6.2 Keskeisimmät uudistukset

Tässä kappaleessa käydään läpi viidennen rahanpesudirektiivin tärkeimmät uudistukset pääpiirteissään.

6.2.1 Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä

Viidennen rahanpesudirektiivin 32a artiklassa säädetään EU:n jäsenmaille velvollisuus ottaa käyttöön keskitettyjä automatisoituja mekanismeja, kuten sähköisiä rekistereitä tai tiedonhakujärjestelmiä, joiden avulla pystytään ajantasaisesti tunnistamaan luottolaitoksissa olevan, IBAN-tunnisteisen maksu- tai pankkitilin sekä tallelokeron haltija tai määräysvaltaa käyttävä taho. Järjestelmiin tulee tallentaa tilinhaltijan nimi, henkilötunnus tai muu yksilöllinen tunnistenumero sekä asiakkaan tunnistamiseen käytetyn asiakirjan tiedot. Tiedot tulee tallentaa myös tilinhaltijan puolesta toimimaan oikeutetuista edustajista sekä mahdollisista tosiasiallisista edunsaajista. Pankki- ja maksutileistä tallennetaan IBAN-numeron lisäksi tilin avaus- sekä sulkemispäivät. Tallelokerojen kohdalla rekisteristä tulee löytyä haltijan tietojen lisäksi tiedot tallelokeron vuokra-ajan pituudesta. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018, artikla 32)

Jäsenmaiden on tiedotettava Euroopan komissiolle mekanismien toiminnallisuudet ja otettava järjestelmät käyttöönsä 10.9.2020 mennessä. Rahanpesun selvittelykeskuksilla ja toimivaltaisilla viranomaisilla tulee olla reaaliaikainen pääsy järjestelmien suodattamattomiin tietoihin. Mekanismien on oltava myös sellaisia, että rahanpesun selvittelykeskus voi antaa mille tahansa EU:n alueella toimivalle rahanpesun selvittelykeskukselle järjestelmiin tallennetut tiedot, mikäli tiedot ovat tarpeellisia lakisääteisen tehtävän suorittamiseksi. Rahanpesun selvittelykeskukselle tulee luovuttaa kaikki sen tarvitsemat tiedot. Nopea ja riittävä tiedonsaanti on ratkaisevassa asemassa rahavirtojen jäljittämässä ja rikollisten varojen jäädyttämisessä. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Suomessa viidennen rahanpesudirektiivin 32 a artiklan noudattamiseksi otetaan käyttöön pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä, joka muodostuu pankki- ja maksutilien tiedonhakujärjestelmästä sekä pankki- ja maksutilirekisteristä. Tämän täytäntöönpanemiseksi on säädetty laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä (571/2019), joka annettiin

26.4.2019. Luottolaitosten on ylläpidettävä tiedonhakujärjestelmää ja tuli vastata puolestaan tilirekisterin pitämisestä. (Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä 571/2019, pykälät 4 ja 5.)

Tiedonhakujärjestelmä mahdollistaa henkilötietojen sekä pankkisalaisuuden alaisten varallisuustietojen jakamisen sähköisesti luottolaitoksilta toimivaltaisille viranomaisille lakisääteisten tehtävien suorittamista varten. Luottolaitokset luovuttavat tiedot tiedonhakujärjestelmästä suoraan viranomaiselle, eikä niitä varastoida järjestelmään. Viranomaisten täytyy ilmoittaa tietoja pyytäessään, minkä lain kohdan perusteella heillä on oikeus tietojen saantiin. Luottolaitos on tietojen hallitsijana vastuussa luovutettavien tietojen oikeellisuudesta. Tulli asettaa vaatimukset tiedonhakujärjestelmän teknisistä ominaisuuksista. (Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä 571/2019.)

Tullin ylläpitämään pankki- ja maksutilirekisteriin tallennetaan tietoja maksulaitosten, sähkörahayhteisöjen ja virtuaalivaluutan tarjoajien asiakastileistä. Asiakastilin omistajasta tallennetaan rekisteriin henkilöasiakkaiden kohdalla asiakkaan virallinen nimi, suomalainen henkilötunnus tai sen puuttuessa kansalaisuus ja syntymäaika. Oikeushenkilöistä tallennetaan virallinen nimi, rekisterinumero, rekisteröintipäivä sekä rekisteröinnin tehnyt viranomaislainen. Rekisteriin tallennetaan myös asiakkuuden alkamis- ja päättymispäivä. Tulli voi luovuttaa rekisterin tietoja ainoastaan toimivaltaisille viranomaisille. Toimivaltaiset viranomaiset, maksulaitokset, sähkörahayhteisöt ja virtuaalivaluutan tarjoajat ovat kuitenkin oikeutettuja saamaan heistä itsestään tallennetut lokitiedot. (Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä 571/2019.)

Tullilla on oikeus asettaa uhkasakko tai rikemaksu rangaistukseksi toimijalle, joka ei toimita määrättyjä tietoja rekisteriin. Luonnolliselle henkilölle rikemaksun suuruus on 500 – 10 000 euroa ja oikeushenkilölle 5 000 – 100 000 euroa. Maksu suoritetaan valtiolle. Rikemaksun summaa arvioidessa huomioidaan laiminlyönnin vakavuus, laajuus ja kestoaika. Rikemaksu voidaan kuitenkin jättää määräämättä, mikäli laiminlyöntiin syylistynyt taho on ryhtynyt välittömiin toimenpiteisiin virheen korjaamiseksi. Tulli ei voi määrätä rikemaksua, jos tapauksesta on käynnistetty esitutkinta, syyteharkinta tai rikkomus on tuomioistuimen käsiteltävänä. (Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä 571/2019.)

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä annetun lain avulla pyritään kehittämään viranomaiskyselyjen oikeaa kohdentumista, mikä vähentäisi viranomaisten sekä ilmoitusvelvollisten turhaa työtä. Laki kehittää viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten välistä sähköistä tiedonvaihtoa sekä tehostaa resurssien käyttöä. Laki ei tuo muutoksia viranomaisten oi-

keusperustaan tietojen saamiseksi, vaan luo digitaalisen kanavan informaation vastaanottamiseen luotto- ja maksulaitoksilta, sähkörahayhteisöltä sekä virtuaalivaluutan tarjoajilta. (Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä 571/2019.)

Direktiiviin on kirjattu Euroopan komissiolle velvollisuus antaa 31.12.2020 mennessä Euroopan parlamentille ja neuvostolle kertomus, jossa rekisterien yhteen liittämisen tarpeellisuus jäsenmaiden kesken arvioidaan. Samassa kertomuksessa julkaistaan lausunto eri jäsenmaiden rekisterien tietojen yhdenmukaistamisen tarpeellisuudesta. Komissio julkaisee samassa yhteydessä tarvittaessa säädösehdotuksen. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä sujuvoittaa ja tehostaa viranomaisten työtä. Kun tarvittavan informaation saaminen tilistä ja sen omistajista nopeutuu, helpottuu poliisin ja muiden viranomaisten selvitystyö rikosten paljastamiseksi. Aiemmin osa selvitettävistä rahanpesutapauksista on jäänyt selvittämättä, koska tilitietojen pyytäminen on ollut niin hidas manuaalinen prosessi.

6.2.2 Virtuaalivaluuttatoimijat sääntelyn piiriin

Jotta virtuaalivaluuttojen hyödyntäminen rahanpesussa olisi rikollisten mielissä vähemmän houkuttelevaa, tuo EU:n viides rahanpesudirektiivi virtuaalivaluuttojen vaihto- sekä lompakkopalveluiden tarjoajat sääntelyn alaisiksi. Tämän seurauksena virtuaalivaluutan liikkeeseen laskijoille ja lompakkopalveluiden ylläpitäjille määrätään uusia asiakkaan tuntemiseen ja asiakkaan varojen alkuperän selvittämiseen liittyviä velvoitteita. Valvovat viranomaisten pystyvät siten valvomaan virtuaalivaluuttojen käyttöä ilmoitusvelvollisten kautta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi.

Viidennessä rahanpesudirektiivissä linjataan, että jäsenmaiden on rekisteröitävä virtuaalivaluuttojen vaihtopalvelut ja lompakkopalvelun tarjoajat. Direktiiviin ei sisälly määritelmää rekisteröinnin yleisistä ehdoista, valvovasta viranomaisesta tai seurauksista, jos palveluntarjoaja jatkaa toimintaansa ilman rekisteröitymistä. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Suomessa virtuaalivaluuttojen tuominen sääntelyn pariin toteutettiin 26.4.2019 julkaisemalla laki virtuaalivaluutan tarjoajista (572/2019) sekä laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain muuttamisesta (573/2019). Laissa virtuaalivaluutan tarjoajista määritellään muun muassa virtuaalivaluutta, virtuaalivaluutan tarjoaja, liikkee-

seenlaskija, vaihtopalvelu sekä lompakkopalvelun tarjoaja ja määrätään, että virtuaalivaluuttaan liittyviä palveluita saa tarjota vain, mikäli on rekisteröitynyt virtuaalivaluutan tarjoajana Finanssivalvonnan valvottavaksi. Laissa säädetään myös virtuaalivaluutan tarjoajan velvollisuudesta alkaa noudattamaan muiden ilmoitusvelvollisten tapaan asiakkaan tuntemista koskevia velvollisuuksia, jotka määritellään laissa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017). Lakia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä muutettiin lailla 573/2019 siten, että lakia aletaan soveltamaan myös virtuaalivaluutan tarjoajista annetussa laissa määriteltyihin virtuaalivaluutan tarjoajiin. (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017; Laki virtuaalivaluutan tarjoajista 572/2019.)

Laki virtuaalivaluutan tarjoajista asettaa myös virtuaalivaluutan tarjoajille pakolliseksi laatia riittävät riskienhallintajärjestelmät, joiden avulla arvioidaan asiakkaista toiminnalle aiheutuvia riskejä. Virtuaalivaluutan tarjoajan täytyy jatkossa tallettaa asiakasvarat tilille keskuspankkiin, talletuspankkiin tai toisessa valtiossa liiketoimintaa harjoittavaan toimiluvalliseen luottolaitokseen tai vähäriskisiin ja helposti rahaksi muutettaviin arvopapereihin tai muihin sijoituskohteisiin, jos asiakasvaroja ei ole siirretty varojen vastaanottamista seuraavana työpäivänä. Tämä estää asiakasvarojen sekoittumisen virtuaalivaluutan tarjoajan omiin tai toisen asiakkaan varoihin. Järjestely lisää myös läpinäkyvyyttä ja helpottaa viranomaisten valvontaa rahanpesun estämisen kannalta. 26.4.2019 tehtyjen lakimuutosten myötä virtuaalivaluutan tarjoajat saivat jatkaa toimintaansa ilman rekisteröitymistä Finanssivalvonnan valvonnan alaisiksi ilmoitusvelvollisiksi 1.7.2019 asti. (Laki virtuaalivaluutan tarjoajista 572/2019.)

6.2.3 Tiedonvaihto rahanpesun selvittelykeskusten välillä

Rahanpesun selvittelykeskusten välisen yhteistyön helpottamiseksi, viidennessä rahanpesudirektiivissä on otettu kantaa jäsenmaiden väliseen tietojen vaihtoon. Jäsenmaiden kansallisten lainsäädäntöjen väliset eroavaisuudet esirikosten kriteereissä eivät saa jatkossa estää rahanpesun selvittelykeskuksia luovuttamasta tietoa toiselle rahanpesun selvittelykeskukselle. Näin varmistetaan esimerkiksi selvitystyön sujuvuus tapauksissa, jolloin konsernin emoyritys harjoittaa toimintaansa eri maassa kuin konsernin muut yritykset. Direktiivissä säädetään, että jäsenmaiden toimivaltaiset viranomaiset eivät saa kieltäytyä tietojenvaihdosta vetoamalla verokysymyksiin tai salassapitovelvollisuuteen, paitsi sellaisissa tapauksissa, joissa pyynnön kohteena olevia tietoja suojaa asianajosalaisuus. Jäsenmaiden rahanpesun selvittelykeskusten on nimettävä vähintään yksi yhteyspiste tai -henkilö, jonka vastuulla on muiden jäsenmaiden rahanpesun selvittelykeskuksilta saapuvien tietopyyntöjen vastaanottaminen. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

6.2.4 Rahanpesun valvontarekisteri ja tosiasiallisten edunsaajien rekisteröiminen kaupparekisteriin

Osana viidennen rahanpesudirektiivin täytäntöönpanoa Suomessa lakia rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä muutettiin 26.4.2019 siten, että lainsäädäntöön sisällytettiin säännöt rahanpesun valvontarekisteristä ja tosiasiallisten edunsaajien rekisteröimisestä kaupparekisteriin. Uusi rahanpesun valvontarekisteri otettiin käyttöön 1.7.2019, kun Etelä-Suomen aluehallintovirasto (AVI) alkoi ylläpitää sitä. Lakimuutoksen myötä kaikkien ilmoitusvelvollisten, jotka eivät ole toimilupavalvottavia tai eivät ole kuuluneet aiemmin viranomaisrekisteriin, on tullut hakea rekisteröintiä tähän uuteen rahanpesun valvontarekisteriin AVI:n valvottavaksi. (AVI 2019c; AVI 2019d.)

Tosiasiallisten edunsaajien tietojen rekisteröiminen patenti- ja rekisterihallituksen ylläpitämään kaupparekisteriin on ollut ilmoitusvelvollisten vastuulla myös 1.7.2019 alkaen. Yhteisön hallituksen jäsenen tai vastuunalaisen yhtiömiehen vastuulla on varmistaa, että yhteisön tosiasiallisista pidetään edunsaajarekisterissä luettelo, josta löytyvät tiedot edunsaajien virallisesta nimestä, syntymäajasta, kansalaisuudesta, asuinmaasta sekä omistusoosuuden määrästä tai määräysvallan perusteesta. Ilmoitusvelvollisten tulee ylläpitää rekisterissä olevat edunsaajatiedot ajantasaisina ja ilmoitettava täsmälliset edunsaajien tiedot ilmoitusvelvollisille niiden täyttäessä asiakkaan tuntemista koskevia velvoitteitaan. Edunsaajatietojen tallentaminen keskitettyyn rekisteriin helpottaa viranomaisten ja ilmoitusvelvollisten, kuten esimerkiksi pankkien mahdollisuuksia selvittää yhteisöjen tosiasialliset edunsaajat. Rahanpesun valvontarekisterin ja tosiasiallisten edunsaajien tietojen rekisteröimisellä pyritään tehokkaampaan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaan. (AVI 2019d; Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017; Valtioneuvosto 2019.)

6.2.5 Asiakkaan tuntemisvelvollisuus

Viidennen rahanpesudirektiivin 10 artiklan 1 kohdassa kielletään finanssi- ja luottolaitoksia ylläpitämästä anonyymejä tilejä, haltijavastakirjoja tai tallelokeroita. Finanssi- ja luottolaitosten on kerättävä asiakkaan tuntemistiedot kaikista anonyymien tilien, haltijavastakirjojen tai tallelokeroiden omistajista ja edunsaajista ennen kuin näitä tilejä, tallelokeroita tai haltijavastakirjoja käytetään millään tavalla. Kielto ylläpitää anonyymejä asiakkuuksia laajennetaan koskemaan siis myös tallelokeroita. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 849/2015; Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018, 10 artikla 1 kohta.)

Etukäteen ladattavien sähköisten maksuvälineiden hyödyntämistä terrori-iskujen rahoittamiseen halutaan viidennellä rahanpesudirektiivillä vaikeuttaa alentamalla enimmäismääriä sekä raja-arvoja, jolloin edellytetään asiakkaan tuntemisen toimenpiteitä. Jatkossa anonyymien prepaid-korttien käyttäjä tulee tunnistaa, mikäli etämaksutapahtuman summa ylittää 50 euroa. Jäsenmaat voivat myös päättää olla hyväksymättä anonyymeilla prepaid-kortteilla suoritettavia maksuja. Etukäteen ladattavia sähköisiä maksuvälineitä, kuten prepaid-kortteja ei haluta kuitenkaan kieltää, sillä niillä on sosiaalista ja taloudellista osallisuutta edistävä vaikutus. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018, 12 artikla 3 kohta.)

Direktiivin 14 artiklan 1 kohdan seurauksena ilmoitusvelvollisten tulee jatkossa hankkia aina rekisteröintitodistus tai rekisteriote ennen uuden asiakassuhteen perustamista sellaisen vastapuolen kanssa, jolla voidaan katsoa olevan tosiasiallisia edunsaajia. Artiklan 5 kohdan mukaan ilmoitusvelvollisten täytyy pyytää asiakkaaltaan päivitettyt tuntemistiedot, mikäli asiakkaan olosuhteissa tapahtuu merkityksellisiä muutoksia. Tällaisia ovat esimerkiksi muutokset asiakkaan omistussuhteissa tai äkillinen ja poikkeava asiakaskäyttäytyminen verrattuna aiempaan asiakkaan toimintaan. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018, 14 artikla kohdat 1-5.)

6.2.6 Tehostettu asiakkaan tuntemisvelvollisuus

Tehostettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta edellyttäviä tilanteita on lisätty uuden rahanpesudirektiivin myötä. Direktiiviin on lisätty uusi 18 a artikla koskien tilanteita, joissa liiketoimissa tai -suhteissa on osallisena suuririskisiä kolmansia maita. Ilmoitusvelvollisten täytyy tällaisissa tilanteissa toteuttaa seuraavia tehostettuja tuntemistoimenpiteitä:

- hankkia lisätietoja asiakkaasta ja tämän mahdollisista omistajista ja edunsaajista
- hankkia lisäselvityksiä liikesuhteen tarkoituksesta
- asiakkaan sekä vähintään yhden tämän omistajan ja tosiasiallisen edunsaajan varojen sekä omaisuuden alkuperän selvittäminen
- suunniteltujen tai tehtyjen liiketoimien perusteiden selvittäminen
- hyväksyttävä liikesuhteen perustaminen tai jatkaminen ylemmällä johdolla riittävän riskiperusteisen arvion suorittamiseksi
- jatkaa liikesuhteen tehostettua seuranta suorittamalla tarkastuksia useammin sekä ajoittamalla ne tarkemmin.

Jäsenmaat voivat myös edellyttää ilmoitusvelvollisten varmistavan, että liiketoimen ensimmäinen maksu on tehty asiakkaan nimissä olevalta tililtä sellaisesta luottolaitoksesta, johon sovelletaan yhtä tehokkaita asiakkaan tuntemista koskevia velvollisuuksia kuin EU-alueella. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Direktiivin uuden linjauksen mukaisesti ilmoitusvelvollisten tulee jatkossa tutkia liiketoimen perusteet niin pitkälle kuin mahdollista, jos jokin seuraavista kriteereistä täyttyy:

- liiketoimi on huomattavan monimutkainen
- liiketoimi on poikkeuksellisen suuri
- liiketoimi suoritetaan tavallisesta poikkeavalla tavalla
- liiketoimella ei ole selkeää taloudellista tai juridista tarkoitusta.

Ilmoitusvelvollisten täytyy yhden kriteerin täytyessä myös tehostaa asiakkaan seuranta, jotta saadaan selvitettyä liiketoimen poikkeavuus tai epäilyttävyys. Aiemmassa sääntelyssä luetteloa ei ole rajattu vain yhteen kriteeriin. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Uudessa sääntelyssä jäsenvaltioille on lisätty vaatimus laatia luettelo tehtävistä, joissa toimivaa henkilöä pidetään poliittisesti vaikutusvaltaisena henkilönä. Luettelo on pidettävä ajantasaisena ja siinä on mainittava nimenomainen virka, asema tai tehtävä, joita kansallisen lainsäädännön, asetusten ja hallinnollisten määräysten mukaan pidetään merkittävänä julkisina tehtävinä. Laaditut luettelot toimitetaan Euroopan komissiolle, joka julkaisee ne. Suomessa Valtiovarainministeriö julkaisi listan tehtävistä 8.5.2019 valtioneuvoston asetuksessa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitetuista merkittävistä julkisista tehtävistä. Poliittisesti vaikutusvaltaisiin henkilöihin, näiden perheenjäseniin sekä yhtiökumppaneihin sovelletaan myös jatkossa tehostettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta. Määritelmiin poliittisesti vaikutusvaltaisen henkilön perheenjäsenistä tai yhtiökumppaneista ei tullut muutoksia viidennen rahanpesudirektiivin myötä. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.; Valtiovarainministeriö 2019b.)

6.2.7 Korkean riskin maita koskevat periaatteet

EU:n viidennessä rahanpesudirektiivissä täsmennetään suuririskisiä kolmansiä maita koskevia määritelmiä. Euroopan komissiolle myönnetään direktiivissä valtuudet yksilöidä korkeariskiset kolmannet maat sen perusteella, miten vakavia puutteita maan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen prosesseissa on. Strategisia puutteita arvioitaessa

kiinnitetään huomiota erityisesti siihen, pidetäänkö valtiossa rahanpesua ja terrorismin rahoittamista rangaistavana tekona, miten asiakkaan tuntemista koskevia velvoitteita sovelletaan, miten tietoja säilytetään sekä onko epäilyttävistä liiketoimista ilmoittaminen järjestelmällisesti toteutettu. Lisäksi tarkastellaan valtion prosesseja ajantasaisten ja täsmällisten edunsaaja- ja omistajatietojen toimittamiseksi valvoville viranomaisille. Jos kolmannen maan lainsäädännössä ja menettelytavoissa laiminlyödään rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämistä, eivätkä järjestelmät niiden torjumiseksi ole samalla tasolla Euroopan Unionin kanssa, voidaan valtio listata suuririskiseksi maaksi. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Liikesuhteita tai -toimia, joissa osallisena on korkeariskisiä kolmansia maita, on rajoitettava, jos kyseessä olevan kolmannen maan rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen toimintatavoissa on merkittäviä puutteita eikä riskiä voida olennaisesti pienentää muilla suojaavilla toimenpiteillä. EU-maiden ilmoitusvelvollisten tulee käyttää tehostettuja asiakkaan tuntemisen menetelmiä kaikissa tapauksissa, joissa osapuolena on suuririskinen kolmannen maan toimija, jotta rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen riskitekijöitä voidaan hallita ja minimoida. Jäsenmaat päättävät kansallisella tasolla korkeariskisten kolmansien maiden suhteen toteutettavat tehostetut asiakkaan tuntemisen toimintatavat. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Jäsenmaiden keskenään erilaiset toimenpiteet sellaisten liikesuhteiden kontrollointiin, joissa osapuolena on komission suuririskiseksi luokittelemia kolmansia maita, muodostaa EU:n rahoitusjärjestelmän eheydelle riskin. Niinpä viidennessä rahanpesudirektiivissä on myös erikseen määritelty toimenpiteitä, joita jäsenmaiden ilmoitusvelvollisten on noudatettava suuririskisten maiden ollessa osana liiketoimea tai -suhdetta. Ilmoitusvelvollisten on sovellettava tehostetun asiakkaan tuntemisvelvollisuuden lisäksi myös esimerkiksi liikesuhteiden tai liiketoimien rajoittamista suuririskisiksi luokitelluista maista tulevien luonnollisten tai oikeushenkilöiden kanssa. Lisäksi EU:n jäsenvaltioiden on sovellettava vähintään yhtä seuraavista toimenpiteistä riskin kontrolloimiseksi:

- tytäryritysten ja sivuliikkeiden perustamisen kieltäminen maiden välillä
- kielto perustaa edustusto kyseiseen maahan, jolla ei ole riittäviä rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntajärjestelmiä
- ilmoitusvelvollisten suuririskissä maissa sijaitseviin sivuliikkeisiin ja tytäryrityksiin kohdistuvan valvonnan lisääminen
- finanssiryhmien suuririskisissä maissa sijaitseviin sivuliikkeisiin ja tytäryrityksiin kohdistuvan ulkoisen tarkastuksen vaatimusten lisääminen;

- sen varmistaminen, että luotto- ja finanssilaitokset tarkistavat ja muuttavat kirjeenvaihtajasuhteitaan suuririskisissä maissa vastapuolina olevien laitosten kanssa tai tarvittaessa lopettavat ne.

Säätämällä suuririskisten maiden yhdenmukaisesta kohtelusta, suojataan EU:n rahoitusmarkkinoita tiettyihin maihin kohdistuvilta jatkuvilta ja merkittäviltä rahanpesua ja terrorismin rahoitusta koskevilta riskeiltä. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

6.3 Vaikutukset pankkien toimintaan

Viidennessä rahanpesudirektiivissä säädetään uusista rahanpesua ja terrorismin rahoittamista estävistä toimista, joista suurin osa vaikuttaa ilmoitusvelvollisiin elinkeinonharjoittajiin. Tässä luvussa analysoidaan edellisessä luvussa mainittujen viidennen rahanpesudirektiivin keskeisimpien muutosten, ja sen seurauksena Suomessa säädettyjen lakimuutosten, vaikutuksia Suomessa toimivien pankkien toimintaan.

6.3.1 Pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä

Viidenteen rahanpesudirektiiviin sisällytetty velvollisuus perustaa keskitettyjä automatisoituja mekanismeja pankki- ja maksutilien sekä tallelokeroiden haltijoiden tunnistamiseksi, toteutetaan Suomessa siis perustamalla pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmä. Pankeille tämä tarkoittaa velvollisuutta ylläpitää sähköistä tiedonhakupäätelmää, jonka avulla pankki luovuttaa toimivaltaisille viranomaisille tietoa ylläpitämistään pankki- ja maksutileistä sekä tallelokeroista. Pankin on välitettävä tiedot viranomaiselle maksutta ja välittömästi tietopyynnön saatuaan. Pankin vastuulla on tietojen täsmällisyyden ja oikeellisuuden varmistaminen. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018; Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä 571/2019.)

Pankkien uusiin velvoitteisiin kuuluu myös tietojen välittäminen Tullin ylläpitämään pankki- ja maksutilirekisteriin, johon tallennetaan tietoja pankin asiakastileistä. Pankkien tulee seurata rekisterissä olevien tietojen ajantasaisuutta ja tehtävä muutosilmoitus yhden pankkipäivän kuluessa asiakkaan tietojen muuttumisesta. (Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä 571/2019.)

Uudella keskitetyllä pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmällä on todennäköisesti henkilötyövuosia säästäviä ja tätä kautta kustannussäästöjä pankeille tuovia vaikutuksia. Aiemmin viranomaisten tilitiedustelujen manuaalinen käsittely on ollut työläämpää, virhealttiimpaa ja vienyt enemmän aikaa. Tiedustelujen kohdentumisessa on ollut ongelmia eivätkä

kaikkien pankkien tiedon välittämisen prosessit ole olleet riittävän kehittyneitä. Manuaalinen käsittely on vaatinut merkittävästi henkilöresursseja pankeissa. Joidenkin viranomais-ten ja pankkien välinen tiedonvaihto viranomaistiedustelujen kohdalla on tapahtunut jo aiemmin sähköisten järjestelmien kautta. Pankkien kokemukset sähköisen tiedonvaihtojärjestelmän käyttämisestä ovat olleet positiivisia, sillä manuaaliryöön määrä tilitiedusteluihin vastaamisessa on vähentynyt huomattavasti. Tämän kaltainen työön tehostuminen tuo kustannussäästöjä. Sähköisten järjestelmien kautta toimitettujen tietöjen laatu on ollut korkeampi, ja viranomaiskyselyt ovat kohdentuneet oikealle vastaanottajalle aiempaa paremmin. (Hallituksen esitys 167/2018)

Pankki- ja maksutilien tiedonhakupöjärjestelmän implementoinnin pankkikohtainen kustannusarvio on hallituksen esityksessä annetun suuntaa antavan arvion mukaan suurilla luotolaitoksilla noin 300 000 – 1 000 000 euroa. Kustannukset aiheutuvat pankkien olemassa oleviin järjestelmiin tehtävistä muutoksista, joten pankeille tiedonvaihdon sähköistämisestä aiheutuvat kustannukset voivat vaihdella merkittävästi. Todennäköisesti pankit kuitenkin säästävät keskipitkällä aikavälillä tilitiedustelujen käsittelyön sähköistämällä henkilötyövuosissa enemmän kuin järjestelmän käyttöön ottamisesta kustannuksia aiheutuu. Manuaalisen työön vähentyessä pankit voivat ohjata vapautuneita resursseja kuitenkin henkilöstön osaamisen kehittämiseen (Hallituksen esitys 167/2018)

Viidennen rahanpesudirektiivin edellyttämät pankki- ja maksutilirekisteriin toimitettavat tiedot aiheuttavat pankkien järjestelmiin mahdollisesti myös uudenlaisia tietoturvasuoritusvaatimuksia. Tietomurtojen ja -vuotojen välttämiseksi järjestelmäkehityksessä tulee kiinnittää erityistä huomiota tietoteknisiin suojausmekanismeihin. Järjestelmään tulisi luoda mahdollisuus lokitietöjen seuraamiseksi mahdollisten väärinkäytösten ehkäisemiseksi ja selvittämiseksi. Lisäksi tiedonhakupöjärjestelmien käyttöä valvomaan olisi nimitettävä henkilö, joka hallitsee riskiä tietöjen asianmukaisesta käytöstä. Riskitekijä muodostuu siitä, että pankkisalaisuuden alaista tietoa on järjestelmän kautta pyynnöstä saatavilla useiden viranomais-ten ja virkamiesten käyttöön. Tiedonhakupöjärjestelmän käyttöä valvova toimihenkilö, esimerkiksi tietosuojavaltuutettu, valvoisi, että tiedonhakupöjärjestelmää käytettäisiin tarkoituk- senmukaisesti.

6.3.2 Laki virtuaalivaluutan tarjoajista

Osana viidennen rahanpesudirektiivin täytäntöönpanoa Suomessa säädetty laki virtuaalivaluutan tarjoajista asettaa pankeille velvollisuuden soveltaa asiakkaan tuntemista koskevia velvoitteita virtuaalivaluutan tarjoajiin. Virtuaalivaluutan tarjoajien täytyy lakimuutosten

seurauksena rekisteröityä Finanssivalvonnan valvottaviksi, mikä lisää avoimuutta ja virtuaalivaluutan tarjoajien luotettavuutta pankin näkökulmasta. Rekisteröitymisvelvollisuus myös heikentää virtuaalivaluuttojen houkuttelevuutta rikollisen toiminnan rahoitusmuotona ja vaikeuttaa niiden hyödyntämistä osana rahanpesua tai terrorismin rahoittamista. Pankkien on muutosten myötä helpompi laatia riskiperusteinen arvio virtuaalivaluuttatoimijasta sekä kerätä tältä tarvittavat tuntemistiedot. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Uusi sääntely ehkäisee virtuaalivaluuttojen väärinkäyttöä, mutta pankkien kannalta niissä on yhä korkea rahanpesun riski. Virtuaalivaluuttoja siirrellään valtioiden rajojen yli ja niitä tarjotaan erilaisilla ominaisuuksilla maailmanlaajuisesti. Virtuaalivaluuttojen tuominen sääntelyn piiriin EU:n alueella ohjaa todennäköisesti virtuaalivaluutan tarjoajat harjoittamaan toimintaa valtioissa, joissa samanlaista lainsäädäntöä ei ole. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018.)

Suomessa toimintaa harjoittaa noin 10 kansainvälisesti merkittävää virtuaalivaluutan tarjoajaa. Virtuaalivaluutan tarjoajien täytyy uuden sääntelyn myötä säilyttää asiakasvarojaan keskuspankissa, talletuspankissa tai tallettaa ne helposti rahaksi muutettaviin sijoituskohteisiin. Mikäli virtuaalivaluuttatoimija haluaa avata Suomessa toimivaan pankkiin tilin, jossa säilyttää asiakasvaroja, tulee pankin soveltaa virtuaalivaluuttatoimijaan tehostettuja asiakkaan tuntemisen velvoitteita. Virtuaalivaluuttatoimijan on oltava rekisteröitynyt Finanssivalvonnan valvottavaksi ja pankin on pyydettävä tästä rekisteriote. Pankin tulee lisäksi pyytää tuntemistietojen lisäksi selvitykset virtuaalivaluuttatoimijan omista menetelmistä ja toimenpiteistä rahanpesuriskin hallisemiseksi ja prosessikuvaukset virtuaalivaluuttatoimijan soveltamista asiakkaan tuntemisen periaatteista. Riittävät selvitykset saadaan pankin ylemmän johdon tulee hyväksyä asiakassuhteen perustaminen virtuaalivaluuttatoimijan kanssa. (Hallituksen esitys 167/2018) (Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017)

6.3.3 Asiakkaan tuntemisvelvollisuus ja tehostetut tuntemisen toimenpiteet

Viidenteen rahanpesudirektiiviin kirjattu luotto- ja finanssilaitoksille suunnattu kielto ylläpitää anonyymejä tilejä, haltijavastakirjoja tai tallelokeroita edellyttää pankkeja keräämään kaikista olemassa olevista anonyymeistä asiakkuuksista asiakkaan tuntemistiedot ennen kuin näitä tilejä, haltijavastakirjoja tai tallelokeroita käytetään millään tavalla. Pankkien täytyy siis selvittää asiakaskannastaan ne asiakkaat, joiden haltijoista, edustajista ja tosiasiallisista edunsaajista ei ole riittäviä asiakkaan tuntemistietoja sekä ryhtyä soveltamaan

näihin asiakkaisiin asiakkaan tuntemista koskevia velvoitteita. Tämä lisää manuaalista selvitystyötä etenkin tallelokeroiden osalta, sillä tuntemisvelvollisuus ei aiemmin koskenut niitä. Asiakkaiden tunteminen tekee pankin asioinnista kuitenkin turvallisempaa ja rahanpesuriski saadaan paremmin kontrolliin. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018)

Direktiivin 14 artiklan 1 kohdan tuoman muutoksen seurauksena pankkien on pyydettävä uutta asiakassuhdetta perustettaessa rekisteriote tai todiste rekisteröinnistä, kun asiakkaaksi pyrkivä osapuoli on sellainen yhteisö, oikeushenkilö tai muu oikeudellinen järjestely, jonka on täytynyt ilmoittaa omistajia ja tosiasiallisia edunsaajia koskevat tiedot kaupparekisteriin. Käytännössä tämä tarkoittaa siis rekisteröintitodistuksen pyytämistä yritysasiakkailta, jotta voidaan varmistaa asiakkaaksi pyrkivän tahon luotettavuus ja tietojen oikeellisuus. Jos pankkien sisäisissä säännöissä ei ole noudatettu tätä käytäntöä aiemmin, tuo se asiakassuhteen perustamisprosessiin yhden työvaiheen lisää. Uusi työvaihe kuitenkin parantaa asiakastietojen laatua ja luotettavuutta. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018)

Rahanpesudirektiiviin on lisätty pankeille velvollisuus päivittää asiakkaan tuntemistiedot, kun asiakkaan tiedoissa tai olosuhteissa tapahtuu merkittäviä muutoksia. Tuntemistiedot tulee uuden sääntelyn myötä päivittää myös silloin, kun pankilla on lakisääteinen velvollisuus ottaa yhteyttä asiakkaaseen kyseisen kalenterivuoden aikana tarkistaakseen aiemmin kerättyjen tuntemistietojen ajantasaisuus. Pankkien on siis kerättävä ja päivitettävä asiakkaan tuntemistiedot aiempaa useammin ja lisättävä seurantaan asiakassuhteen aikana. Tämä edellyttää resurssien kohdentamista tai lisäämistä tuntemistietojen manuaaliseen käsittelyyn tai mahdollisesti tietojärjestelmien kehittämiseen, jos tuntemistietojen kerääminen ja tallentaminen ei onnistu sähköisesti. Velvollisuus päivittää asiakkaiden tuntemistietoja useammin aiheuttaa pankeille siis lisää kustannuksia. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018)

Jos pankki tarjoaa etukäteen ladattavia sähköisiä maksuvälineitä asiakkailleen, tuottavat maksuvälineiden alemmat raja-arvot aiempaa useammin velvollisuuden tunnistaa asiakas. Asiakkaan tunnistaminen useammin kasvattaa manuaalisen työn määrää ja lisää tietojärjestelmien käyttöä. Kun raja-arvoja lasketaan, lisääntyy maksutapahtumien seurannan tarve, koska tarkistettavia tapauksia on enemmän. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018)

Tehostettua asiakkaan tuntemisvelvollisuutta koskevassa luvussa lisätään pankeille velvollisuus käyttää useammin tehostettuja asiakkaan tuntemisen toimenpiteitä rahanpesuriskin paremman hallinnan saavuttamiseksi. Pankkien tulee seurata asiakaskäyttäytymistä aiempaa tarkemmin ja tutkia tavallisesta poikkeavien liiketoimien taustat sekä tarkoituksella mahdollisimman pitkälle. Liiketoimien sekä asiakkaiden taustojen selvittäminen ja vertaaminen asiakkaan tuntemistiedoista muodostuvaan profiiliin vaatii runsaasti lisää aikaa ja manuaalista työtä. Asiakkaisiin, joiden liiketoimissa havaitaan tavallisesta poikkeavia transaktioita tai muuta epäilyttävää, tulee kohdistaa jatkossa tarkempaa valvontaa ja tehostettuja asiakkaan tuntemisen toimia. Resurssien kohdistaminen manuaaliseen selvittelytyöhön ja tehostettujen tuntemistoimenpiteiden soveltamiseen aiheuttaa pankeille lisää henkilöstökustannuksia ja mahdollisesti myös järjestelmäkehityksen kustannuksia. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018)

Direktiiviin lisätty uusi 18 a artikla säätää pankeille velvollisuuden käyttää tehostettuja tuntemisen toimenpiteitä liikesuhteissa, joissa osallisena on korkeariskisiä kolmansia maita. Pankkien täytyy tarvittaessa varmistaa, että varoja siirrettäessä ensimmäinen maksu suoritetaan asiakkaan nimissä olevan tilin kautta ja kyseisen tilin tulee olla sellaisen pankin ylläpitämä, joka soveltaa yhtä tehokkaita asiakkaan tuntemisen toimenpiteitä kuin EU-alueella toimivat pankit. Tämä uusi velvollisuus lisää pankkien vastuuta EU-alueen rahoitusjärjestelmän suojaamisesta ja valvonnasta. Uudet työtehtävät vaativat pankeissa henkilöstön koulutusta ja mahdollisesti resurssien lisäämistä. (Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 843/2018)

6.3.4 Muut vaikutukset

Viidennen rahanpesudirektiivin täytäntöönpanemiseksi annettu Valtioneuvoston asetus rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitetuista merkittävistä julkisista tehtävistä helpottaa pankkeja selvittämään, onko asiakas poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö vai ei. Luettelo julkisista tehtävistä, joissa toimivat henkilöt luokitellaan poliittisesti vaikutusvaltaisiksi henkilöiksi, vähentää pankin toimihenkilöiden manuaalista selvitystyötä ja vapauttaa henkilöresursseja esimerkiksi muuhun operatiiviseen toimintaan. Kun asiakkaan PEP-statuksen määrittelyssä voidaan käyttää apuna luetteloa PEP-statukseen oikeuttavista tehtävistä, on työ nopeampaa sekä luotettavampaa. Tämä helpottaa myös henkilö- ja yritysasiakkaiden riskiluokittelua, koska asiakkaisiin tai asiakaskokonaisuuksiin, joissa osallisena on poliittisesti vaikutusvaltainen henkilö, pidetään kohonneen rahanpesuriskin asiakkaina.

Pankkien monien uusien velvollisuuksien yhteisvaikutuksesta pankeille saattaa aiheutua nopealla aikataululla suuria investointitarpeita esimerkiksi sähköisten järjestelmien uudistamiseksi tai työvoiman kouluttamiseksi, uudelleen organisoimiseksi ja rekrytoimiseksi. Pankit voivat mahdollisesti turvautua kompensoimaan uusia kuluja nostamalla loppuasiakkaiden palvelu- ja asiakasmaksuja. Niinpä henkilöt ja yritykset, jotka päivittäisessä toiminnassaan tarvitsevat luotto- ja maksulaitosten palveluita, saattavat päätyä maksamaan pankkien järjestelmä uudistuksista.

7 Pohdinta

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää EU:n viidennessä rahanpesudirektiivissä säädetyt keskeisimmät uudistukset lainsäädäntöön sekä niiden vaikutukset Suomessa toimivien pankkien toimintaan. Tutkimusaineistona käytettiin Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiiviä 843/2018 eli niin sanottua viidettä rahanpesudirektiiviä. Tutkimusmenetelmänä käytettiin laadullista sisällön analyysiä, jonka avulla lainsäädännöstä löydettiin useita pankkeja koskevia uudistuksia. Analyysin tuloksena havaitut uudistukset ja niiden pankeille aiheuttamat muutostarpeet vastaavat tutkimuksen kahteen päätutkimusongelmaan kattavasti.

Tässä luvussa tarkastelen opinnäytetyön tutkimustuloksia, pohdin tulosten luotettavuutta sekä teen johtopäätöksiä opinnäytetyön tulosten perusteella. Lopuksi arvioin opinnäytetyöprosessin onnistumista ja omaa oppimistani prosessin aikana.

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Viidennen rahanpesudirektiivin säädösten täytäntöön panemiseksi Suomessa on säädetty seuraavat lait:

- Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä 571/2019
- Laki virtuaalivaluutan tarjoajista 572/2019
- Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain muuttamisesta 573/2019
- Laki Finanssivalvonnasta annetun lain muuttamisesta 574/2019
- Laki Finanssivalvonnan valvontamaksusta annetun lain 1 ja 6 §:n muuttamisesta 575/2019

Lisäksi on annettu valtioneuvoston asetus rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitetuista merkittävistä julkisista tehtävistä 610/2019.

Rahanpesudirektiivin uudistuksella on Euroopan Unionin rahoitusmarkkinoita suojaava ja rahanpesua estävä vaikutus. EU:n jäsenvaltioiden yhtenäiset käytännöt rikollisen rahan ja terrorismin rahoittamisen torjumiseksi tekevät unionialueesta ja rahoitusjärjestelmästä turvallisemman. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen tehokkaaksi torjumiseksi lainsäädäntöä on päivitettävä säännöllisin väliajoin, koska digitalisoituminen luo uusia keinoja siirtää rikollista rahaa ja toteuttaa rahanpesua.

Uusi sääntely luo aina myös uusia velvoitteita ja pankkien tulee implementoida uudet käytännöt osaksi toimintamallejaan. Lyhyellä aikavälillä esimerkiksi pankki- ja maksutilien tie-

donhakujärjestelmän käyttöönotto ja henkilöstön kouluttaminen voi aiheuttaa pankeille satojen tuhansien eurojen menot, mutta pitkällä aikavälillä toiminta tehostuu tuoden kustannussäästöjä. Pankki- ja maksutilirekisterin valvontajärjestelmän avulla voidaan jäljittää aiempaa kattavammin mahdollista rikoshyötyä sekä selvittää rikoksia ja näiden esirikoksia. Direktiivin myötä mahdollisuudet selvittää rahanpesutapauksia myös ulkomailta paranevat huomattavasti. Toisaalta myös Suomessa vastaanotetaan aikaisempaa enemmän viranomaistiedusteluja ulkomailta, kun ilmoitusvelvollisten ja viranomaisten välistä yhteistyötä tiivistetään.

Virtuaalivaluutan tarjoajista annetun lain tuoma virtuaalivaluutan tarjoajien velvollisuus rekisteröityä Finanssivalvonnan valvottaviksi on pankeille hyvä uudistus riskienhallinnallisesta näkökulmasta. Aiemmin virtuaalivaluutan tarjoajat eivät ole olleet ilmoitusvelvollisia, joten jos tällaisella toimijalla on ollut asiakasvaratili pankissa, on pankki käytännössä kantanut virtuaalivaluuttaliikenteestä aiheutuneen rahanpesuriskin. Lakimuutoksen myötä asiakasvaratilin avaamisen tehokas riskienhallinta edellyttäisi siis virtuaalivaluutan tarjoajan rekisteröitymistä Finanssivalvonnan valvottavaksi ja virtuaalivaluuttatoimija olisi itse velvollinen soveltamaan asiakkaan tuntemisen velvoitteita ja havaitsemaan epäilyttäviä liiketoimia asiakkaissaan.

Viides rahanpesudirektiivi aiheuttaa tutkimustulosten perusteella pankeille useita uusia työtehtäviä ja velvollisuuksia. Tämä edellyttää pankeilta resurssien lisäämistä rahanpesua torjuviin toimintoihin sekä tarvetta henkilöstön lisäkouluttamiseen. Tähän liittyen esimerkiksi Nordean konsernijohtaja Casper von Koskull kertoi Yleisradion A-Studio televisio-ohjelman haastattelussa 4. maaliskuuta 2019, että Nordea konsernissa työskentelee 1500 ihmistä rahanpesun estämisen parissa, mikä vastaa noin 5 % koko henkilökunnasta. Investoinnit ovat olleet lähes puoli miljardia euroa vuodesta 2015 lähtien. (Yle 2019.)

Haastattelussa annetun lausunnon tueksi Nordean verkkosivuilta löytyy myös kuvaus Nordean tekemistä toimenpiteistä rahanpesun torjumiseksi. Nordean tilien kautta kulkee vuosittain noin 2 miljardia tilisiirtoa. Tilisiirtojen valvominen ja mahdollisten talousrikosten havaitseminen ovat edellyttäneet mittavia investointeja rahanpesun estämiseen. Nordea on investoinut vuodesta 2015 lähtien yli 700 miljoonaa euroa riskienhallintaan, compliance-toimintoihin ja toimintavarmuuteen. Kyseisestä summasta yksinomaan rahanpesun estämiseen ja talousrikollisuuden torjuntaan on käytetty 400 miljoonaa euroa. IT-järjestelmiin on tehty merkittäviä parannuksia ja kaikille työntekijöille järjestetään rahanpesun estämiseen liittyvää koulutusta. Yhden kansainvälisen, ja Suomen tasolla suuren pankin julkaisemien lukujen perusteella on kuitenkin hankalaa arvioida pankeille yleisesti rahanpesulainsäädännön tiukentumisesta aiheutuvia keskimääräisiä kustannuksia. (Nordea 2019.)

Pankkien kannalta nykyiset rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi vaadittavat toimenpiteet ovat hyvin raskaita ja runsaasti henkilöstökustannuksia aiheuttavia prosesseja. Tulevaisuudessa pankit pyrkivät suurella todennäköisyydellä automatisoimaan prosesseja mahdollisimman paljon, kuten esimerkiksi asiakkaan tuntemistietojen keräämisen ja ajantasaisuuden tarkistamisen. Pankit ovatkin jo alkaneet kehittää toimintaa tehostavia ratkaisuja. Kesällä 2019 kuusi Pohjoismaiden suurimpiin kuuluvaa pankkia kertoivat muodostavansa Nordic KYC Utility-nimisen yhtiön, joka keräisi keskitetysti asiakkaiden tuntemistietoja. Yhtiön perustaminen on jo saanut Euroopan Komission hyväksynnän ja se alkaa tarjoamaan palveluitaan pankeille vuoden 2020 aikana. Pankit voivat yhtiön palveluita hyödyntämällä vapauttaa omia resurssejaan asiakkaan tuntemistietojen käsittelytyöstä. Nordic KYC Utility:n avulla pankit voisivat parantaa myös asiakaskokemustaan yksinkertaistamalla asiakkaan näkökulmasta tuntemistietojen luovuttamista pankeille. Nordic KYC Utility:n tarkoituksena on kerätä yritysten tuntemistietoja keskitettyyn rekisteriin, jotta yritysten ei tarvitsisi päivittää tietojaan useisiin eri pankkeihin, vaan pankit saisivat tuntemistiedot keskitetystä rekisteristä. (SEB, Lehdistötiedote 2019.)

EU:n tiukka lainsäädäntö rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi asettaa pankeille runsaasti velvoitteita, mikä saattaa heikentää EU:n ulkopuolisten toimijoiden halukkuutta laajentaa liiketoimintojaan Euroopan Unionin alueelle. Velvoitteiden täyttämiseksi vaaditaan myös resursseja, mikä saattaa estää uusien pienien toimijoiden tulon markkinoille. Niinpä tiukalla sääntelyllä voi olla markkinoita yksipuolistava vaikutus.

Opinnäytetyön tuloksia tarkastellessa voidaan todeta, että viidennen rahanpesudirektiivin tuomille uudistuksille on ollut tarvetta. Direktiivin täytäntöönpanolla vahvistetaan rahanpesun torjunnan mekanismeja, ehkäistään rahan käyttöä rikollisiin tarkoituksiin sekä lisätään järjestelmän avoimuutta ja läpinäkyvyyttä. Rahanpesua ja terrorismin rahoitusta voidaan estää tehokkaimmin lisäämällä juuri rahoitusjärjestelmän rakenteiden läpinäkyvyyttä, koska silloin heikennetään rikollisten mahdollisuuksia suojata rahavaransa.

7.2 Tutkimuksen luotettavuus sekä jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksen luotettavuutta arvioidessa täytyy huomioida, että tutkimusmenetelmänä on käytetty sisällön analyysiä, jossa tutkimustulokset ovat tutkimuksen tekijän omia havaintoja. Tutkimuksessa on analysoitu lainsäädännön sisältöä sekä sen vaikutuksia Suomessa toimivien pankkien toimintaan. Tutkimuksessa direktiivin sisällöstä on poimittu tutkimuksen tekijän mielestä keskeisimmät asiat ja niiden vaikutukset pankkien toimintaan ovat tutkimuksen tekijän omia johtopäätöksiä. Lisäksi viidennen rahanpesudirektiivin

säännösten täytäntöön panemiseksi säädettyjen erillislakien runsaasta määrästä johtuen tietosisältöä ei ole mahdollista yksilöidä opinnäytetyössä kattavasti.

Pankkien resursseista direktiivin vaatimusten toteuttamiseksi ei löytynyt juurikaan tietoa tutkimustulosten analysoinnin tueksi. Tietoa ei löytynyt suurimpien suomalaisten pankkien vuosikertomuksista tai muista julkisista materiaaleista. Pankkien julkaisemista tiedoista ei ilmene niiden panostuksia ja rahanpesun estämiseen käyttämiä resursseja.

Tutkimus on toteutettu huhti-toukokuussa 2019 sekä syys-lokakuussa 2019. EU:n viides rahanpesudirektiivi on tutkimuksen toteuttamisen ajankohtana melko uusi ja jäsenvaltioilla on aikaa saattaa sen säännökset osaksi kansallista lainsäädäntöään 10.1.2020 asti. Tästä syystä aiempia tutkimuksia, joissa viidennen rahanpesudirektiivin vaikutuksia pankkien toimintaan olisi tutkittu, ei löytynyt. Tämän perusteella tutkimuksen reliabiliteettia on haasteellista arvioida. Aiemman rahanpesulainsäädännön vaikutuksia pankkeihin on kuitenkin tutkittu, ja niissä tutkimustulokset ovat olleet samansuuntaisia; uusi sääntely rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämiseksi aiheuttaa pankeille lisää velvollisuuksia.

Laadullisessa tutkimuksessa validiteettia parantaa tutkijan tarkka kuvaus tutkimuksen toteuttamisen vaiheista. Tässä opinnäytetyössä tutkimuksen toteuttamisen vaiheet ja niiden suorittamiseksi käytetyt menetelmät on selostettu opinnäytetyössä. Työn teoreettinen viitekehys auttaa lukijaa ymmärtämään kontekstin sekä antaa tarvittavat tiedot tutkimuksellisen sisällön analyysin ymmärtämiseksi. Esitetyt tutkimustulokset, johtopäätökset sekä teoreettinen viitekehys eivät ole ristiriidassa keskenään. Tutkimuksen avulla löydettiin selkeät vastaukset alatutkimusongelmiin sekä päätutkimusongelmiin. Nämä seikat huomioon ottaen tämän opinnäytetyön tutkimus on validi.

Tutkimuksen luotettavuuden, monipuolisuuden ja syvyyden lisäämiseksi sekä laajemman perspektiivin saamiseksi harkittiin asiantuntijahaastattelua osana tutkimuksen toteuttamista. Haastattelu myös toteutettiin pienimuotoisesti keväällä 2019 Suomessa toimivan pankin rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä vastaavan yksikön erityisasiantuntijan kanssa, mutta haastattelun lopullinen sisältö ei palvellut tämän tutkimuksen tarkoituksia riittävän kattavasti. Niinpä haastattelu päätettiin rajata tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Lisäksi tutkimuksen kohde ja aiheen rajaus huomioiden tutkimuksesta olisi muodostunut tarpeettoman laaja toteutettavaksi opinnäytetyönä. Näistä syistä haastattelun uudelleen järjestäminen jätettiin toteuttamatta.

Jatkotutkimuksena tälle opinnäytetyölle olisi mielenkiintoista toteuttaa tutkimus samasta aiheesta myöhemmin uudelleen, mutta tutkimusmenetelmänä haastateltaisi eri Suomessa

toimivien pankkien edustajia. Tavoitteena olisi selvittää, miten pankit ovat kokeneet viidennen rahanpesudirektiivin tuomat muutokset, kun aikaa direktiivin voimaantulosta on kulu-
nut kauemmin kuin tämän tutkimuksen toteuttamishetkellä. Lisäksi olisi mielenkiintoista
tutkia laajemmin virtuaalivaluuttojen anonymiteetin hyödyntämistä rahanpesussa. Virtuaa-
livaluutan tarjoajien sekä virtuaalivaluutan lompakkopalveluiden tarjoajien sisällyttäminen
viidennen rahanpesudirektiivin myötä sääntelyn alaisiksi ei ratkaise kokonaisuudessaan
virtuaalivaluuttojen avulla toteutettujen liiketoimien rahanpesuriskiä, sillä suuri osa virtuaa-
livaluuttojen toimintaympäristöstä pysyy edelleen anonyyminä sen vuoksi, että käyttäjät
voivat toteuttaa liiketoimia myös ilman tällaisia palveluntarjoajia. Olisi kiinnostavaa tutkia,
miten virtuaalivaluuttojen anonyymiyteen liittyviä riskejä voitaisi paremmin torjua.

7.3 Opinnäytetyöprosessin ja oman oppimisen arviointi

Valitsin opinnäytetyöaiheeni ammatillisesta mielenkiinnosta ja kehittääkseni omaa osaa-
mistani. Työskentelen Suomessa toimintaa harjoittavassa pankissa rahanpesun sekä ter-
rorismin rahoittamisen estämisen parissa, ja viides rahanpesudirektiivi on erittäin ajankoh-
tainen aihe Euroopan Unionin alueella toimiville finanssi- ja luottolaitoksille. Palveluntarjo-
ajien tulee valmistautua direktiivin aiheuttamiin muutoksiin ja muokata omia toimintojaan
sekä palveluitaan uusien säädösten edellyttämälle tasolle. Rahanpesun ja terrorismin ra-
hoittamisen estäminen on myös globaalisti ajankohtainen aihe viime vuosina paljastunein-
den laajojen rahanpesuskandaalien vuoksi sekä terrorismin uhkan, näkyvyyden ja media-
huomion lisääntyä.

Kehitin työn toteuttamalla omaa ammatillista osaamistani pankki- ja rahoitusala-
lla, sillä di-
rektiivi tulee aiheuttamaan muutoksia omaan työhöni. Tutkimuksen tehtyäni ymmärrän pa-
remmin työtehtävieni vaatimukset ja toimintatapojen perusteet. Pystyn myös kehittämään
työyhteisöni toimintatapoja hankkimallani osaamisella.

Lähteet

Ahtela, K. 2018. Valvonta petti, pankit setvivät rahanpesua. Luettavissa: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/valvonta-petti-pankit-setvivat-rahampesua/37e6e372-c6cd-31ce-b805-ca40efb0c528>. Luettu 28.5.2019.

Alma Talent Pro 2018. Virtuaalivaluuttoihin pohjautuvien palveluiden tarjoajille ehdotetaan sääntelyä. Luettavissa: <https://pro.almatalent.fi/article/virtuaalivaluuttoihin-pohjautuvien-palveluiden-tarjoajille-ehdotetaan-saantelya/7818>. Luettu 20.4.2019.

AVI 2019a. Aluehallintovirasto. Rahanpesulain valvonta. Luettavissa: <https://www.avi.fi/web/avi/rahampesulain-valvonta>. Päivitetty 11.4.2019. Luettu 22.4.2019.

AVI 2019b. Aluehallintovirasto. Terrorismin rahoittamisen estäminen. Luettavissa: <https://www.avi.fi/web/avi/terrorismin-rahoittamisen-estaminen>. Päivitetty 11.4.2019. Luettu 22.4.2019.

AVI 2019c. Aluehallintovirasto. Kansainvälisen arvion mukaan rahanpesun torjuntatoimet kohtuullisen hyvällä tasolla Suomessa. Luettavissa: <https://www.avi.fi/web/avi/-/kansainvalisen-arvion-mukaan-rahampesun-torjuntatoimet-kohtuullisen-hyvalla-tasolla-suomessa>. Luettu 17.10.2019.

AVI 2019d. Aluehallintovirasto. Rahanpesun valvontarekisteri. Luettavissa: <https://www.avi.fi/web/avi/rahampesun-valvontarekisteri>. Luettu 17.10.2019.

Euroopan komissio 2017. Rahanpesua, veronkiertoa ja terrorismin rahoitusta torjuvat uudet tehokkaammat EU-säännöt. Luettavissa: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1732_fi.htm. Luettu 10.4.2019.

Euroopan Parlamentin ja Neuvoston Direktiivi 2005/60/EY. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:309:0015:0036:FI:PDF> Luettu 26.3.2019.

Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi 2006/70/EY. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:214:0029:0034:FI:PDF>. Luettu 26.3.2019.

Euroopan Parlamentin ja Neuvoston direktiivi (EU) 2015/849. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32015L0849&from=FI>. Luettu 26.3.2019.

Euroopan Parlamentin ja Neuvoston Direktiivi (EU) 2018/843. Luettavissa: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/HTML/?uri=CELEX:32018L0843&from=EN>. Luettu 26.3.2019.

Euroopan Parlamentti 2019. Euroopan unionin toimintaperiaatteet. Luettavissa: <https://europarlamentti.info/fi/Euroopan-unioni/toimintaperiaatteet/>. Luettu 2.5.2019.

European Banking Authority. 2013. Varoitus kuluttajille virtuaalivaluutoista. Luettavissa: https://www.eba.europa.eu/documents/10180/.../EBA_2013_01030000_FI_TRA.pdf. Luettu 30.5.2019.

European Banking Authority. 2017. ESAs publish AML/CFT guidelines. Luettavissa: <https://eba.europa.eu/-/esas-publish-aml-cft-guidelines>. Luettu 1.5.2019.

European Banking Authority. 2019. Anti-Money Laundering and Countering the Financing of Terrorism. Luettavissa: <https://eba.europa.eu/regulation-and-policy/anti-money-laundering-and-e-money>. Luettu 1.5.2019.

European Securities and Markets Authority 2017. Press release: ESMA highlights ICO risks for investors and firms. Luettavissa: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma71-99-649_press_release_ico_statements.pdf. Luettu 10.4.2019.

Financial Action Task Force 2019. Anti-money laundering and counter-terrorist financing measures, Finland, Mutual Evaluation Report, april 2019. Luettavissa: <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/reports/mer4/MER-Finland-2019.pdf>. Luettu 22.4.2019.

Financial Action Task Force 2019. Finland's measures to combat money laundering and terrorist financing. Luettavissa: <http://www.fatf-gafi.org/publications/mutualevaluations/documents/mer-finland-2019.html>. Luettu 22.4.2019.

Finanssiala ry 2019. Asiakkaan tunteminen – miksi pankki kysyy? Luettavissa: http://www.finanssiala.fi/materiaalit/Asiakkaan_tunteminen.pdf. Luettu 22.4.2019.

Finanssivalvonta 2013. Lehdistötiedote: Varoitus kuluttajille virtuaalivaluutoista. Luettavissa: https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/liitteet-lehdistotiedotteet/2017/eba_2013_01030000_fi_tra.pdf. Luettu 1.5.2019.

Finanssivalvonta 2015. Standardi 2.4.: Asiakkaan tunteminen - rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/globalassets/fi/saantely/maarayskokoelma/standardit/2.4/2.4.std6.pdf>. Luettu 23.4.2019.

Finanssivalvonta 2017. Lehdistötiedote: Finanssivalvonnan varoitus: kryptovaluutat ja ICOt (Initial Coin Offering) riskialttiita sijoituskohteita. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2017/finanssivalvonnan-varoitus-kryptovaluutat-ja-icot-initial-coin-offering-riskialttiita-sijoituskohteita/>. Luettu 1.5.2019.

Finanssivalvonta 2018a. Finanssivalvonnan tehtävät. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/finanssivalvonta/organisaatio-ja-tehtavat/tehtavat/>. Luettu 1.5.2019.

Finanssivalvonta 2018b. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estäminen. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/paaomamarkkinat/rahanpesun-estaminen/>. Luettu 20.4.2019.

Finanssivalvonta 2018c. Selonotto- ja ilmoitusvelvollisuus. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/paaomamarkkinat/rahanpesun-estaminen/selonotto-ja-ilmoitusvelvollisuus/>. Päivitetty 6.9.2018. Luettu 20.4.2019.

Finanssivalvonta 2018d. Terrorismin rahoittamisen estäminen. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/paaomamarkkinat/rahanpesun-estaminen/terrorismin-rahoittamisen-estaminen/>. Päivitetty 6.9.2018. Luettu 20.4.2019.

Finanssivalvonta 2018e. Esimerkkejä ja usein kysytyjä kysymyksiä virtuaalivaluutoista. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/fintech--finanssialan-innovaatiot/esimerkkeja-ja-usein-kysytyja-kysymyksia-virtuaalivaluutoista/>. Päivitetty 29.11.2018. Luettu 20.4.2019.

Finanssivalvonta 2018f. Asiakkaan tunteminen ja tunnistaminen. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/paaomamarkkinat/rahanpesun-estaminen/asiakkaan-tunteminen-ja-tunnistaminen/>. Päivitetty 6.9.2018. Luettu 20.4.2019.

Finanssivalvonta 2018g. Riskiperusteinen arviointi, sisäinen ohjeistus ja henkilöstön koulutus. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/paaomamarkkinat/rahanpesun-estaminen/riskiperusteinen-arviointi-sisainen-ohjeistus-ja-henkiloston-koulutus/>. Päivitetty 6.9.2018. Luettu 20.4.2019.

Finanssivalvonta 2018h. Voimassa olevat säännökset. Luettavissa: <https://www.finanssivalvonta.fi/paaomamarkkinat/rahanpesun-estaminen/voimassa-olevat-saannokset/>. Päivitetty 6.9.2018. Luettu 26.10.2019.

Hallituksen esitys HE 4/2016. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi rikoslain 10 luvun sekä pakkokeinolain 6 ja 7 luvun muuttamisesta. Luettavissa: <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2016/20160004>. Luettu 4.5.2019.

Hallituksen esitys HE 167/2018 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Luettavissa: https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Sivut/HE_167+2018.aspx. Luettu 10.4.2019.

Heiskanen, H. 22.11.2017. Kryptovaluutat ja ICO (Initial Coin Offering) sijoituskohteina, onko kyse kuplasta? Luettavissa: https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/14961/Fiva_blogi_kryptovaluutat.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 1.5.2019.

Heiskanen, H. 12.2.2018. Valvojan hiekkalaatikon kautta läpi finanssialan sääntelyviidakon? Luettavissa: https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/15356/Fiva_Heiskanen_Valvojan_hiekkalaatikon.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 1.5.2019.

Joint Committee of the European Supervisory Authorities 2017. Joint opinion on the risks of money laundering and terrorist financing affecting the Union's financial sector. Luettavissa: [https://eba.europa.eu/documents/10180/1759750/ESAS+Joint+Opinion+on+the+risksof+money+laundrying+and+terrorist+financing+affecting+the+Union's+financial+sector+\(JC-2017-07\).pdf](https://eba.europa.eu/documents/10180/1759750/ESAS+Joint+Opinion+on+the+risksof+money+laundrying+and+terrorist+financing+affecting+the+Union's+financial+sector+(JC-2017-07).pdf). Luettu 1.5.2019.

Joint Committee of the European Supervisory Authorities 2017. Yhteiset ohjeet rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen valvonnassa noudatettavan riskiperusteisen lähestymistavan ominaisuuksista ja valvonnan yhteydessä toteutettavista toimista. Luetta-

vissa: [https://esas-joint-committee.europa.eu/Publications/Guidelines/Joint%20Guidelines%20on%20risk-based%20supervision_FI%20\(ESAs%202016%2072\).pdf](https://esas-joint-committee.europa.eu/Publications/Guidelines/Joint%20Guidelines%20on%20risk-based%20supervision_FI%20(ESAs%202016%2072).pdf). Luettu 1.5.2019.

Jukarainen, P. & Muttilainen, V. 2015. Rahanpesun ja terrorismin rahoituksen kansallinen riskiarvio 2015. Suomen Yliopistopaino. Tampere.

Jünemann, M. & Wirtz, J. 2018. The Fifth European Anti-Money Laundering Directive (AMLD 5). Luettavissa: <https://www.twobirds.com/en/news/articles/2018/germany/the-fifth-european-anti-money-laundering-directive-amld-5>. Luettu 20.4.2019.

Keskusrikospoliisi. 27.8.2012. Rahanpesun selvittelykeskus – Rahanpesun torjunnan parhaat käytänteet. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructu-re/26327_Rahanpesun_torjunnan_parhaat_kaytan-teet_27.8.2012.pdf?48595bdea3a3d688. Luettu 5.5.2019.

Kuukkanen, T. 2018. Tietosuojavaltuutettu uudesta tiedonhakupöytäkirjasta: Ihmisten pankkitietojen yksityisyys uhattuna, riskianalyysiä ei ole tehty. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10451099>. Luettu 22.4.2019.

Laki luottolaitostoiminnasta 8.8.2014/610.

Laki pankki- ja maksutilien valvontajärjestelmästä 26.4.2019/571.

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä 444/2017.

Laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain muuttamisesta 26.4.2019/573.

Laki rahanpesun selvittelykeskuksesta 28.6.2017/445.

Laki varojen jäädyttämisestä terrorismin torjumiseksi 325/2013.

Laki virtuaalivaluutan tarjoajista 26.4.2019/572.

Lehdistötiedote: Nordic banks to explore common KYC joint venture. Luettavissa: <https://sebgroupp.com/siteassets/hugin/documents/2018/20180531-seb-nordic-banks-to>

explore-common-kyc-joint-venture-en-0-httpcwshuginonline-coms1208pr2018052196176xml.pdf. Luettu 27.10.2019

Lehto, T. 2018. Rahanpesun valvontaa vahvistetaan ja tarkistuksia voi tulla lisää – Pankit: Muutos ei näy asiakkaille. Luettavissa: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/rahanpesun-valvontaa-vahvistetaan-ja-tarkistuksia-voi-tulla-lisaa-pankit-muutos-ei-nay-asiakkaille/c69c4f40-17bd-3dd6-b587-782cbf1ed4f5>. Luettu 28.5.2019.

Leppänen, M. 2018. Ministeriö aikoo suitsia bitcoinien kauppaa – viranomaiset haluavat tietoonsa ketkä käyttävät kryptovaluuttoja. Luettavissa: https://yle.fi/uutiset/3-10036879?_ga=2.222649052.651910975.1554659305-1527416095.1554659305. Luettu 20.4.2019.

Lähdevuori, L. 8.5.2019. Pohjoismaat ja Baltia tiivistävät yhteistyötä rahanpesun torjunnassa. Luettavissa: <https://www.kauppalehti.fi/uutiset/pohjoismaat-ja-baltia-tiivistavat-yhteistyota-rahanpesun-torjunnassa/cd455759-2c11-4345-81cc-0d38e2d32e2a?fbclid=IwAR2R42oNIU4NMPx9HE4qq278SQDmDFwxq-qMBv111ly5MvTtay2KZLbh4T4>. Luettu 8.5.2019.

Nordea 2019. Rahanpesun estäminen. Luettavissa: <https://www.nordea.com/fi/vastuullisuus/nordea-yhteiskunnassa/talousrikollisuuden-torjunta/Rahanpesun-estaaminen/>. Luettu 26.10.2019.

Patentti- ja rekisterihallitus 2018. Tilintarkastusvalvonnalta rahanpesun ja terrorismin torjunnan riskiarvio. Luettavissa: https://www.prh.fi/fi/tietoa_prhsta/uutiskirjeet/tilintarkastusvalvonnan_teemakirje/tilintarkastusvalvonta_22018/riskiarvio.html. Luettu 2.5.2019.

Poliisi 2016. Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/poliisiwwwstructure/54366_Rahanpesurikokset_oikeuskaytannossa.pdf?eef658dea3a3d688. Luettu 28.4.2019.

Poliisi 2019a. Kansainvälinen yhteistyö. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/rahanpesun_torjunta/kansainvalinen_yhteistyö. Luettu 02.05.2019.

Poliisi 2019b. Rahanpesuilmoituksen tekeminen. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/keskusrikospoliisi/rahanpesun_torjunta/rahanpesuilmoituksen_tekeminen. Luettu 20.4.2019.

Poliisi 2019c. Rahanpesun selvittelykeskus. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/keskusrikos-poliisi/rahanpesun_torjunta/rahanpesun_selvittelykeskus. Luettu 20.4.2019.

Poliisi 2019d. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2018. Luettavissa: https://www.poliisi.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/intermin/embeds/polii-siwwwstructure/78771_Rapen_vuosikertomus_2018.pdf?a2bb5ddea3a3d688. Luettu 22.4.2019.

Poliisi 2019e. Rahanpesun torjunta. Luettavissa: <https://www.poliisi.fi/rahanpesu>. Luettu 20.4.2019.

Poliisilaki 22.7.2011/872.

Rikoslaki 19.12.1889/39.

Sahavirta, Ritva 2008. Rahanpesu rangaistavana tekona. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja N:o 286. Gummerus Kirjapaino Oy. Jyväskylä 2008.

Santavuori, H. 27.9. 2016. Rahanpesuilmoitusten määrä räjähti Suomessa – minimisakko pian 5 miljoonaa euroa. Luettavissa: <https://www.helsingin uutiset.fi/artikkeli/438077-raham-pesuilmoitusten-maara-rajahiti-suomessa-minimisakko-pian-5-miljoonaa-euroa>. Luettu 26.3.2019.

Tammi, S. 7.3.2019. Krp: Rahanpesuun keskittyvät ammattimuulit rantautuivat viime vuonna Suomeen. Luettavissa: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006026314.html>. Luettu 4.5.2019.

Tasavallan presidentin asetus eräiden rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitettujen tehtävien hoitamisesta Ahvenanmaalla. Luettavissa: <https://valtioneuvosto.fi/paatokset/paatos?decisionId=0900908f805c31cb>. Luettu 7.5.2019.

Ulkoministeriö 2019. Kansainväliset pakotteet. Luettavissa: https://um.fi/pakotteet#Pakot-teiden_kohdentaminen. Luettu 13.5.2019.

Valtioneuvosto 2019. Suomi tehostaa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen torjuntaa. Luettavissa: https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410869/suomi-tehostaa-raham-pesun-ja-terrorismin-rahoittamisen-torjuntaa. Luettu 19.5.2019.

Valtiovarainministeriö. 2018. Virtuaalivaluutoille ehdotetaan sääntelyä – rikosten torjunta helpottuu. Luettavissa: https://vm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/virtuaalivaluutoille-ehdotetaan-saantelya-rikosten-torjunta-helpottuu. Luettu 1.5.2019.

Valtiovarainministeriö 2019a. Rahanpesun estäminen rahoitusmarkkinoilla. Luettavissa: <https://vm.fi/rahanpesun-estaminen-rahoitusmarkkinoilla>. Luettu 1.5.2019.

Valtiovarainministeriö 2019b. Muistio 8.5.2019: Valtioneuvoston asetus rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetussa laissa tarkoitetuista merkittävistä julkisista tehtävistä. Ladattavissa: <https://valtioneuvosto.fi/delegate/file/56603>. Ladattu 19.5.2019.

Verohallinto 2018. Rahanpesu haastaa koko rahoitusjärjestelmän. Luettavissa: <https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/hankkeet-ja-valvonta/>. Luettu 6.5.2019.

The Wolfsberg Group 2018. Wolfsberg CBDDQ. Luettavissa: <https://www.wolfsberg-principles.com/wolfsbergcb>. Luettu 3.5.2019.

Yle 2019. Nordean konsernijohtaja Casper von Koskull vastasi rahanpesuepäilyihin A-studiossa: Olemme aliarvioineet asian monimutkaisuuden. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10672868>). Luettu 26.10.2019.

Liitteet

Liite 1. Rahanpesun määritelmä Suomen rikoslain mukaan: (19.12.1889/39)

32 luku (24.8.1990/769). Kätkemis- ja rahanpesurikoksista (31.1.2003/61).

6 § (4.3.2011/191).

Joka

1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaakseen rikosentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka

2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä, on tuomittava rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava. (Rikoslaki 19.12.1889/39)

7 § (31.1.2003/61)

Törkeä rahanpesu

Jos rahanpesussa

1) rikoksen kautta saatu omaisuus on ollut erittäin arvokas tai

2) rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti,

ja rahanpesu on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikosentekijä on tuomittava törkeästä rahanpesusta vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava. (Rikoslaki 19.12.1889/39)

8 § (31.1.2003/61)

Salahanke törkeän rahanpesun tekemiseksi

Joka sopii toisen kanssa sellaisen törkeän rahanpesurikoksen tekemisestä, jonka kohteena on lahjuksen antamisen, lahjuksen ottamisen, 29 luvun 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettuun veroon kohdistuvan törkeän veropetok-

sen tai törkeän avustuspetoksen tuottama hyöty tai sen tilalle tullut omaisuus, on tuomittava salahankkeesta törkeän rahanpesun tekemiseksi sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. (Rikoslaki 19.12.1889/39)

9 § (31.1.2003/61)

Tuottamuksellinen rahanpesu

Joka törkeästä huolimattomuudesta ryhtyy 6 §:ssä tarkoitettuihin toimiin, on tuomittava tuottamuksellisesta rahanpesusta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. (Rikoslaki 19.12.1889/39)

10 § (31.1.2003/61)

Rahanpesurikkomus

Jos rahanpesu tai tuottamuksellinen rahanpesu, huomioon ottaen omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä on tuomittava rahanpesurikkomuksesta sakkoon. (Rikoslaki 19.12.1889/39)

Kuva1. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosi 2018 lukuina. (Poliisi 2019d.)

Liite 3

2018	
Rahanpesuilmoitukset (Selvittelykeskukselle tehty ilmoitus epäilyttävistä liiketoimista)	39 220
TFR ilmoitukset (Selvittelykeskukselle tehty terrorismin rahoittamiseen liittyvä ilmoitus)	11
Tapahtumat (ilmoituksiin liittyvien tapahtumien määrä)	1 295 526
Avatut Jutut (tapaukset, joissa Rahanpesun selvittelykeskus on koennut ja analysoinut yhteen asiakokonaisuuteen liittyviä tietoja tavoitteena luovuttaa niitä rahanpesun estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi)	1 401
Niiden Juttujen määrä, joihin liittyviä tietoja on luovutettu rahanpesun estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi	1 261
Niiden ilmoitusten määrä, joihin liittyviä tietoja on luovutettu rahanpesun estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi	2 673
Niiden tapahtumien määrä, joihin liittyviä tietoja on luovutettu rahanpesun estämiseksi, paljastamiseksi ja selvittämiseksi	72 012
Ilmoitusten luovutusprosentti	7
Jäädetykset (tapaukset, joissa on annettu määräys keskeyttää liiketoimi)	54
Jäädetysten kohteena olleiden varojen määrä, EUR	5 265 055
Jäädetyksen kohteena olleiden varojen määrä, joita ei ole vapautettu jäädetyksen jälkeen vaan joihin on kohdistettu pakkokeinoja, EUR	2 310 995

Kuva 2. Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosi 2018 lukuina. (Poliisi 2019d.)